

Székely

A MAGYAR MŰVELŐDÉSI INTÉZET LAPJA

5/3

TARTALOM

Mátyus Aliz: Magyarország 1000 éves – A szomszéd érdekes 1

Közművelődési jelenségek és jelentések

Lipp Márta: Tanulmány a „Veszélyeztetett társadalmi csoportok reintegrálását szolgáló közművelődési modellkísérlet” megalapozásához 2

Sághy Erna: „Mit tudunk magunkról?” – Beszélgetés Makovecz Benjáminnal a Magyar Művelődési Társaság pályázata kapcsán 9

Arcképek

Kóka Rozália 11

Barsi Ernő 14

Az interjúkat készítette: Sághy Erna

Dr. Hermann Istvánné: Szó és kép – A Magyar Olvasástársaság konferenciájáról 17

Kárpát-medencei kulturális műhelyek

Romhányi András: Kárpát-medencei közművelődési civil szervezetek fóruma (Budakalász, 2000. június 2–4.) 21

Wéber Júlia: Örömi örömök – Az I. Örömi Nyári Fesztivál hírei 25

Természet – tudomány – ember

Lipp Tamás: A rendtartó falu 27

Bóka Mária válogatása a 2000. január-június között megjelent könyvekből 29

Hírek, felhívás

A SZÍN a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával jelenik meg
SZÍN 5/3 – 2000. június

SZÍN – országos közművelődési folyóirat. Megjelenik kéthavonta. A Magyar Művelődési Intézet lapja.
Szerkesztő bizottság: Bóka Mária (Székesfehérvár), Gyulai Lajos (Miskolc), Jagasics Béla (Zalaegerszeg),
Kary József (Eger), Romhányi András (Magyar Művelődési Intézet), Szabados Péter (Kaposvár)

Főszerkesztő: MÁTYUS ALIZ

Kiadja a Magyar Művelődési Intézet. Felelős kiadó: FÖLDIÁK ANDRÁS

A szerkesztőség címe: 1011 Budapest, Corvin tér 8.

Postacím: 1251 Budapest, Pf. 101. Tel.: 201-5053; Fax: 201-5764

Megrendelhető a szerkesztőség címén.

Évi hat szám ára áfával: 607 Ft + postaköltség

Borítóterv: Szüts Eszter

E számunkat Pálinkás Bence György útirajzaival illusztráltuk.

ISSN 1416-6925

MAGYARORSZÁG 1000 ÉVES – A SZOMSZÉD ÉRDEKES

Hosszútávú osztrák-magyar közös projekt született a Magyar Köztársaság Bécsi Nagykövetsége kezdeményezésére, melynek eszmei szerzője Izinger Anna követségi tanácsos.

A projekt a Bécsi Magyar Történeti Intézet szakmai támogatásával jött létre, osztrák és magyar lebonyolító intézményei pedig az Österreichisches Ost- und Südosteuropa-Institut Bécsben és a Magyar Országos Levéltár Budapesten.

Célja osztrák és közép-európai kutatók figyelmét szomszédos országok, jelen esetben – a projekt első szakaszában – Magyarország történelmére fordítani, és ezzel hozzájárulni ahhoz is, hogy a történettudomány terén megmutatkozó kiemelkedően jó osztrák-magyar tudományos együttműködés az új, fiatal generációk körében töretlenül folytatódjék.

A pályázatot múlt év decemberében hirdették meg "Magyarország 1000 éves – A szomszéd érdekes" címmel Ausztria valamennyi egyetemén és történeti kutatóhelyén, fiatal (max. 35 év), Ausztriában tanuló vagy kutató történészek számára egy – legalább 50 oldal terjedelmű – az ezer éves magyar történelem bármely területét feldolgozó tudományos munka elkészítésére. A kiírásra jelentkezők közül a magyar és osztrák történészekből álló zsűri 8 fiatal kutató pályázatát fogadta el. A projektben résztvevők három hónapos magyarországi kutatói ösztöndíjat kapnak, és a projekt teljes időtartama alatt felkért neves magyar és osztrák történészek konzultánsi támogatása áll rendelkezésükre. A pályamunkák egy-másfél év alatt készülnek el, amelyeket magyar és osztrák történészekből álló zsűri értékelt. A legjobb munkák 10.000–50.000 Schillinges pályadíjakban részesülnek, és német nyelvű kötetben jelennek meg.

A projekt finanszírozói az Aktion Österreich–Ungarn Alapítvány/Budapest–Bécs, és a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma.

A fiatal kutatók és a konzultánsok első találkozására és ismerkedésére 2000. június 6-án került sor a Magyar Köztársaság Bécsi Nagykövetségének Bankgasse-i épületében. A konferencián neves osztrák és magyar történészek vettek részt, osztrák részről többek között Dr. Csáky Móritz a grázi egyetem professzora, Dr. Waltraud Heindl professzorasszony az Österreichisches Ost- und Südosteuropa-Institut igazgatója és prof. Dr. Horst Haaseltsteiner az Osztrák Tudományos Akadémia Történeti Szakbizottságának elnöke, magyar részről pedig Dr. Gecsenyi Lajos a Magyar Országos Levéltár főigazgatója, Dr. Szakály Sándor a Hadtörténeti Intézet és Múzeum főigazgatója, Dr. Ujváry Gábor a Bécsi Magyar Történeti Intézet igazgatója.

A fiatal kutatók tanulmányai többek között az 1956–89 közötti magyar-osztrák kapcsolatokkal, Burgenland Ausztriához csatolásával, az 1919-es magyar tanácsköztársaság és az osztrák szociáldemokrácia közötti kapcsolatokkal, valamint az USA szerepével az 1956-os magyar forradalomban foglalkoznak.

A nyolc pályázó konzultánsai az MTA Történettudományi Intézetének: Dr. Rész Imre, Dr. Vida István, Dr. Vörös Boldizsár, az 56-os Intézetnek: Dr. Békés Csaba, a Mezőgazdasági Múzeumnak: Dr. Csoma Zsigmond dolgozói, illetve az ELTE: Dr. Heiszler Vilmos és a Közép-Európai Egyetem: Dr. Szende Katalin tanárai.

Közép-Európa népeinek együttműködéséhez elengedhetetlen feltétel, hogy ezek a népek ismerjék egymás kultúráját, történelmét, nyelvét. Mi fontosnak tartjuk, hogy megismerjük a nyugati világot, de az is fontos, hogy a mi értékeink is ismertté legyenek. A magyar államiság ezer éves évfordulója, a Magyar Millennium jó alkalmat kínál olyan rendezvényekre, programokra, amelyek ezt a kölcsönös megismerést szolgálják. Ausztria és Bécs pedig különösen alkalmas helyszín egy ilyen program beindítására, hiszen Közép-Európa történelmének több évszázados közös szakasza az egymásról való ismeretek és a személyes kapcsolatok gazdag központját hozta itt létre. A fiatal osztrák történészek keleti szomszédjukra – ránk – vetett szeme azt a szomszéd-ismeretet hivatott elősegíteni, amely megszólalásra bír a másik érdekében.

A bécsi Magyar Nagykövetség ezen gondolatok jegyében kezdeményezte a Magyarország 1000 éves – A szomszéd érdekes című projektet.

Editorial helyett

Mi van abban olyan vonzó, ha egy projekt arra ösztönöz fiatal osztrák történészeket, hogy a magyar történelemmel foglalkozzanak?

Nekem elsősorban az, hogy a megismerő tevékenység a szomszédra irányul. Ma, amikor a távoli és a minél távolabbi az igazán vonzó. A távoli és az egzotikus. Minél kevésbé ismerjük, annál inkább. Az ilyenről még azt is elhisszük, hogy tudása üdvöztető lehet. S ha épp valamely keleti életfilozófia-életszemlélet-gyakorlat keltette fel kíváncsiságunkat, használhatónak véljük. Még ha nálunk esetleg – ahogy ez gyakorta előfordul – csak amerikai közvetítésen keresztül lehet is hozzájutni. (Mert az az amerikai már járt ott, s most mint tudója annak a távolinak, megírja róla könyvét, mely jól emészthetősége folytán ráadásul nagy keresletnek örvend.)

Osztrák fiatalok vállalkoztak arra, hogy a magyar történelemmel foglalkozzanak. Ha a projekt a másik iránnyal kezdődött volna, mindjárt szokványosabb lenne. Magyar történészek mennek nyugatabbra – ha mindjárt a szomszédba is – osztrák történelmet búvárokodni. Milyen jó is, hogy ez a Millennium feloldja a sokszor előnyöket vesztieni engedő szerénységet.

S még valami az eszembe jut. Szintén e projekt révén. Annak idején Tausz Katalinnal (korábban megjelent közös könyvünk sikerén felbuzdulva) azt terveztük, hogy Sértett városok címmel – ő Balassagyarmatot és Salgótarjánt, én Pápát és Veszprémet bemutatva – lerántjuk a leplet Salgótarjáról és Veszprémről, amely városok árnyékában a korábban karakteres, később fejlődési lehetőségüktől némileg megfosztott városok, azaz Balassagyarmat és Pápa szenvedtek. Menyivel jobb ötlet lenne – s máig is használható! – egy-egy ösztöndíjjal a veszprémieket pápai, a salgótarjániakat pedig balassagyarmati feltáró munkára bírni. S mellette a két másik irány is megvalósulhatna, a pápaiak is Veszprémet, és a balassagyarmatiak is Salgótarjánt. Még akkor is, ha az – az analógiákkal játszva – a nyugat felé mutató irány. Oldódni is indulhatna talán az a másik iránt némiképp vakká tevő ellenézés, amely a rivalizálásból fakad, és (s ez csak az élet ironiája) sűt a Pápa Millenniumi nagyünnepélyéről szóló hírből (Millenniumi Országjáró, I. évfolyam 1. szám. 2000. július-augusztus). „Elégedetten fordulhattak másik oldalukra a pápai ősapák a Kálmária meg az alsóvárosi temetőikben, ugyanis győzött az évszázados elszántság, a történelem igazságot szolgáltatott: 2000. június 2-án Pápa Veszprém megye székvárosa. Igaz, hogy csupán egyetlen napra, a Millenniumi Megye nap rendezvényeinek idejére, de ennek felemlegetése olyan időt pocskoló szórászhasogatás, amely mindössze azt a néhány akadékoskodót minősíti, akinek egy ilyen szép napon – amit nyilván arany betűkkel jegyeznek fel a pápai helytörténészek – még erre is futja figyelmükből.” A Millenniumi Megye nap egyébként arra hivatott, hogy 47 millenniumi zászlót átadjanak annak a 47 településnek, ahol ebből az alkalomból nem szerveztek külön ünnepséget. A beszámoló viszont még arra is hivatott, hogy amit megtesz Veszprém–Pápa vonatkozásában, megtegye Veszprém és Győr-Moson-Sopron megyékében is. „...Ivanics Ferenc, a Győr-Moson-Sopron megyei közgyűlés elnöke... a rossz nyelvek szerint jövendő birtokait ugrott át megszemlélni, hisz köztudott, hogy a korábban Győr-Sopron megyéhez átszervezett Veszprém megyei települések után újabb hat község fejezte ki ez irányú igényét, s a helyi képviselő-testületek döntései után már csak az Országgyűlés jóváhagyására várnak. Ivanics nem zárta ki, hogy jövőre szűkebb (de egyre táguló) hazájában hasonló rendezvényen ünnepeljék Győr-Moson-Sopron megye (a jogelőd megyékkel értendő) 1001. születésnapját.”

Rivalizálunk, ellentéteket szítunk, s mint a velünk együtt tíz éve szabad országok és mi, csak egymás ellenére és csak minden egyedül tudjuk elképzelni bejutni a paradicsomba, (ez esetben értsd: az Európai Unióba).

Hát ezért olyan vonzó nekem a bécsi Nagykövetség projektje. Első lépésében azt akarja, hogy a fiatal osztrák történészek velünk foglalkozzanak. S az egész projekt szemlélete és hangja olyan jóleső, hogy kíváncsivá tesz következő lépéseire.

MÁTYUS ALIZ

TANULMÁNY A „VESZÉLYEZTETETT TÁRSADALMI CSOPORTOK REINTEGRÁLÁSÁT SZOLGÁLÓ KÖZMŰVELŐDÉSI MODELLKÍSÉRLET” MEGALAPOZÁSÁHOZ

I. A SZEGÉNYSÉG MINT TÁRSADALMI CSOPORT, A HAZAI „UNDERCLASS” SZOCIOKULTURÁLIS JELLEMZŐI

Kísérletünket egy jellegzetes szociokulturális közegre szeretnénk kiterjeszteni, az immobil és lecsúszott rétegekre, akik bárhonnan jöttek, és bármilyen eltérő készültségekkel, nem tartanak semerre, megrekedtek.

Ennek a társadalmi csoportnak, a hazai „underclass”-nak a magva azokból áll, akiknek rendszerint a társadalmi struktúrában elfoglalt helyük történelmileg változatlan. Generációk során át kívül rekedtek minden mobilitási hullámon, a nagy társadalmi átalakulások úgy vonultak el felettük, hogy csaknem teljesen érintetlenül hagyták őket. Hagyományosan a társadalom alján vannak, ami egyszersmind társadalom alatti léter is jelent. Tipikusan falusi földtelen mezőgazdasági munkások, cselédek, vidéki vándormunkások, az ipar és a mezőgazdaság között ingázó szezonális munkások leszármazottai. Ők alkotják ennek a társadalmi csoportnak a bázisát, alapkarakterének kialakulásában a szerepük meghatározó. Elsősorban a társadalmi elszigeteltségből adódó zárványszerűsége és a pre-tradicionális elemeket hordozó, a primitív kultúrák vonásaival sokon archaizmusokra gondolok. Akik lecsúsztak, ezekhez a készen talált mintákhoz igazodtak. Ezért van az, hogy az életrendszer a polgárosodottság különböző elemeit magába foglaló társadalmi készsütségek eltérő fokozatait igen alacsony szinten homogenizálta. Ez a származási réteg a társadalmi csoporton belüli meghatározó erejét csak részben nyeri szám szerinti arányaiból. A hazai társadalomfejlődés sajátosságaiból is adódik, hogy kulturális mintakészletük máig alkalmas eszköznek bizonyult az élet fenntartásához, anakronizmusai ellenére is. De arra is felhívja a figyelmet, hogy más társadalmi rétegekből is nagy számban vannak olyanok, akik nem mentek át a polgári fejlődés visszafordíthatatlan változást eredményező folyamatain, a kultúrájuk élő részét képezik azok az elemek, amelyek a tradicionalitás irányába való visszafordulást megkönnyítik. Az első két mozzanatról kiindulva a meglepően egységes kultúra létére, az utóbbiból a heterogén szociológiai összetételre kereshetünk magyarázatot.

Az erőteljes egységesítő tendencia ellenére föllelhetők a jellemző életforma típusos variációi is, amelyek a társadalmi integráltság mértékét jelölő mutatók mentén differenciálódnak, s melyek főként a magatartásformák és az aspirációk eltérésében, pontosabban a köztük lévő különbségek nagyságában ragadhatók meg. Látens életformák ezek, de egyúttal alternatív sorslehetőségek is, melyek számunkra különösen fontosak, mert a változások potenciálját adhatják.

A típus-variánsok kérdése átvezet a másik jellemzőhöz, a társadalmi és kulturális integrálatlansághoz. Az élet lokálisan szerveződik, és a privát szférára korlátozódik, de még ennél is fontosabb, hogy önmagukat is csak a saját szűk, személyesen ismerős világukhoz viszonyítják. Mégpedig anélkül, hogy a sorsközösség személyes élményéhez a társadalmi helyzet azonoságának bármiféle absztrakt tudata kapcsolódna. Ez az a mozzanat, ami e társadalmi csoport kultúrájának megkülönböztető jegyét adja, s nem maga az anyagi helyzet. Vannak a társada-

lomnak, akár tömegesen is sokkal szegényebb tagjai, mégsem a szegények életvitelét folytatják, mert van társadalmi hovatartozás tudatuk, „munkás tudatuk”, vagy „paraszt tudatuk”, ami a vonatkoztatási keretet kiemeli a provincialitásból és a személyességből, s ezáltal hatóképesé válnak a távolabbi, húzóerőt jelentő társadalmi minták. Ezt az teszi lehetővé, hogy a viszonyulásuk nem konkrét tárgyi viszonyulás csupán, hanem absztrakt, érték-viszonyulás is.

A fentiekből következik a nagymértékű és egyre fokozódó társadalmi elszigeteltség, ami e csoportok megítélését kedvezőtlené teszi, s a velük szemben megnyilvánuló előítéletek egyre inkább stigmatizáló jellegűek.

A szociális biztonság garanciáinak hiánya nem teszi lehetővé az élet alapjainak kiépítését, sem anyagi téren, sem a társas formákban. A biztos és kiegyensúlyozott források nélkülözése a megélhetést költségesé teszi, és olyan instabilitást eredményez, ami joggal nevezhető „krízis-életnek”.

A legszembetűnőbb sajátossága a kultúrának is a mozduatlanság, az hogy nincs belekalkulálva a fejlődés, de még a változás is csak szűk határok között. Ez összefüggésben áll számtalan mehökkentő anakronizmusával, s ezen keresztül konzerváló hatásában is megnyilvánuló különleges erejével, amit más kortárs kultúrák nélkülöznek. A gondolkodásforma és az életmód is statikus, s ennek megfelelően a rendszer kifelé zárt, lehatárolt, bővílni nehezen képes.

Az idő elsődlegesen nem lineárisan jelenik meg, nem is ciklusosan, mint a paraszti kultúrában, hanem egy ennél is ősbib formára megy vissza, a szinkronicitásra. Az élet epizódokból áll, olyan eseményekből, amelyeknek önmagukban nincs kitüntetett jelentőségük, mivel nincs kitüntetett idő sem, amihez a megjelenésük kötődne. Gyökeresen szemben áll ezen a ponton nemcsak a paraszti kultúrával, hanem minden tradicionális alapú kortárs kultúrával is. Bármikor és bárhányszor előfordulhatnak – a sorrendjükhöz sem kapcsolódnak normatív szabályok –, így jelentőségükkel együtt elvesztik orientáló szerepüket is. Egymásra következésük sorrendje érdektelenné válik. A helyzetek analógiájának szuggesztivitása olyan erős, hogy háttérbe szorítja vagy egyenesen eltörli az események történetiségét, s egymásba csúsztatja az időt. Majdnem lehetetlen támpontokat, főleg időben szituált támpontokat nyerni az értelmezéshez. Nemcsak arról van szó, hogy nem tartják számon, hogy mikor kezdtek el dolgozni, mikor házasodtak, mikor születtek a gyerekeik, mikor haltak meg a hozzátartozóik stb., hanem arról, hogy az eddig átélt munkahelyek, születések, házasságok, halálok, válások stb. bármilyen mélyen érintették is őket az adott pillanatban, mostanára megfosztódtak egyediségüktől, és az emlékezetben alig kibogozhatóan összekuszálódtak az összes többi hasonló élménnyel. Frappánsan bizonyítva, hogy nemcsak az idő nem fontos, hanem egyetlen konkrét esemény sem, ami nem része a jelennek.

Ez kiterjed mindazokra a tárgyakra, személyekre, az életrendszer minden elemére, ami időben kívül esik a közvetlen érzéki tapasztalat keretein.

A szinkronikus gondolkodás a teret hangsúlyozza az idővel szemben, de erre utal az is, hogy az időt legjobban a helyszínen

felidezésének segítségével lehet meghatározni. Számtalan jel mutat arra, hogy az életet alapvetően a tér és nem az idő strukturálja. A paraszti kultúrára épp a fordítottja áll. Ez is a primitív kultúrák sajátja, amit jól szemléltet például az térnek az időnél sokkal differenciáltabb és bősegebb szókészlete. A térképzeteket a „lezárt tér”, a „totális tér” és a „differenciálatlan tér” uralja. Jellemző a „lent és fent” dominanciája, ami találó analógiában van nemcsak a kultúra alá- és fölérendeltségi viszonyokra érzékeny hierarchikus gondolkodásával és erősen pozicionális jellegével, hanem egy sajátos dualisztikus világképpel is. Ez utóbbi a keresztény felfogás menny – pokol koncepciójára épülő általánosan elterjedt „fekete – fehér”, „jó – rossz” világképének redukált változata, amiben nem minőségek, azaz értékek, hanem milyenségek, azaz direkt érték-aspekttussal nem bíró tulajdonságok és azok ellentétpárja szerepel.

A tér kitüntetett szerepének számtalan vonzata van az életstratégiáktól a társas formákban megmutatkozó prioritásokon keresztül egészen olyan elemi szintekig, hogy milyen készségek tudnak jobban kifejlődni, esetleg más készségek rovására. A fejlesztési stratégiákkal kapcsolatban nem árt hangsúlyozni azt a mobilitás vizsgálatokból ismert tényt, hogy e rétegeknél a társadalmi mobilitás hiánya – ami a fejlődés mozzanata miatt egyben idő dimenzió is – fokozott földrajzi mobilitással jár együtt, mintegy helyettesíti azt. De ide kapcsolódik az is, hogy a nemi szerep-struktúra – ami sajátos mellé- és fölérendeltségi viszonyt leképező tér-struktúra –, fontosságban minden mást megelőz, még az életkor szerinti szerep megoszlást is, noha a kortárs csoportok jelentősége a szubkultúrában közismerten nagy. A társas viszonylatok alapegysége a párkapcsolat. Minden más kapcsolatforma ennek van alárendelve, az anya – gyermek kapcsolat is, jóllehet ez utóbbit a társadalom alatti rétegekben az alapkapcsolatnak szokták nevezni. Ez csak látszólag mond ellent az élettársi kapcsolatok sokat emlegetett labilitásának, változékonyságának, átmeneti jellegének, valójában a két dolog pozitív korrelációban van egymással. Nemcsak arról van szó, hogyha felbomlik az együttélés, könnyen veszélybe kerülhetnek a gyerekek. A kapcsolat felbomlásával a gyerekek törvényszerűen hátrányt szenvednek, s rendszerint áldozatul is esnek, akkor is, ha a családban maradnak. Többé nem ugyanaz sem a státusuk, sem a hozzájuk való viszony, mint korábban. Ennek oka a társadalmi formák kezdetlegessége, differenciálatlansága, a személyek közötti viszonyok erősen tipizált jellege és a tagolatlan, szituáció-függő valóság szemlélet, amire később térek rá. A gyerekek sorsával való manipulálás a pár megtartását célzó taktikák magától értetődő eleme.

Ahogy az idő, úgy a tér is rendelkezik azzal a sajátossággal, hogy képes a jelentőségétől megfosztani, vagy egyenesen érvényteleníteni bármit, ami kívül esik az érzéki tapasztalatok körén. Mivel a térre az embernek közvetlenebb befolyása van, mint az időre (az „itt” valóságosan is megválasztható, a „most” legfeljebb csak imagináriusan), mód van rá, hogy aktívan is éljenek a lehetőséggel, ne csak passzívan, mint az idő esetében. A kultúra használja is a térből való kirekesztést, mint sajátos probléma elhárító módszert, olyan esetekben, mikor az életrendszer valamelyik eleme megoldhatatlan nehézségeket vet föl.

Az a tény, hogy ami térben és időben kívül esik a közvetlenül érzékelhető világon, annak nincs érvényessége, a szituáció szinte egyeduralmát jelenti. Ez sajátos valóság látást von maga után, ami a valóság-értelmezésnek roppant nagy szerepet juttat. Csak annak van realitása, és csak annak van cselekvésre mozgósító ereje, amit beleértene a saját helyzetükbe,

amit a szituáció részének tekintenek. Ha valamivel nem tudnak megbirkózni, egyszerűen „törlik” a szituációból, s többé nem számolnak vele. Úgy veszik, mint ami már nincs, aminek szinonimája, hogy már megoldódott, nincs vele tennivaló, más tér- és idősfíkba került, múlttá és távolivá lett. A valóság értelmezésében véghezvitt változást a valóságban lezajlott változásoként értékelik.

A szinkronikus időérzékeléssel is összefügg ez a furcsa, mítikus világítás, amelynek következtében a szemléletükben az érzéki tapasztalatokra hangsúlyozottan építő, praktikus irányultság ellenére is féllábon áll a valóság. A világ alapvetően két szférára oszlik, egy valóságosra, ami a szituáció része, és egy másikkra, ami a tapasztalatok számára közvetlenül nem áll rendelkezésre. Ez a képzeleti szféra, s kompenzációs funkciója van. Mégpedig kétféleképpen: egyrészt pozitív fantáziálás révén kárpótol a valóságban meg nem történt, vagy rosszul megtörtént dolgokért, segít helyrebillenteni az önbecsülést és az élet egyensúlyát. Másrészt negatív fantáziálás révén, oly módon, hogy kompenzálja az elnyomott lelkiismeretfurdalást, és a felszínre ritkán engedett alkalmatlanság érzést.

Ezzel szoros összefüggésben áll a korábban már említett két pólusú világkép. A benne megnyilvánuló, értékétől megfosztott színe-fonákja ellentétpárban az önérték-tudat hiányából fakadó defenzív életfelfogás képződik le, aminek negatíviztikus célok felelnek meg. Ez szubjektíve azt jelenti, hogy az élet örökös harc az alkalmatlanság gyanúja ellen. Önmaguk előtt is alig van remény rá, hogy azt bizonyítsák, hogy alkalmasak, csak arra, hogy nem alkalmatlanok: nem a színről, hanem a fonákjáról. A pozitív életfelfogású emberek pozitív célokért küzdenek az életben, s ezzel azt bizonyítják, hogy mennyire alkalmasak. Világképükben a dolgoknak minősége, értéke van, ennyire vagy annyira jó, ennyire vagy annyira szép, stb. Ebben a világképben a dolgoknak nincs minőségük, csak milyenségüknek két redukált végpontja. Ez számunkra azért különösen fontos, mert elég erős indikátora annak, hogy a világhoz való viszony elsődlegesen közvetlen, konkrét, tapasztalati absztrakciók nélküli viszonyulásokon, és nem érték-viszonyulásokon nyugszik. A cselekedeteket jóval kevésbé mozgatják elvont események, mint konkrét, azonnali szükségletek. Ez az alapja annak, hogy a kultúra redukált és nehezen bővíthető érték-készlettel rendelkezik, amelyben a cél-értékek másodlagosak az eszköz-értékekhez képest.

Ennek a kultúrának nagy a kapacitása az adaptációra, azaz a célok változatlan fönntartása mellett, sőt annak érdekében az eszköz-repertoár gyarapítására. De kicsi az új életminták asszimilálására, ami egyszersmind az életrendszer bővítését, új célok beépítését igényelné. Mindebből következik, hogy az értékrendszer kitérítése és finomítása csak az eszköz-értéken keresztül történhet.

Egy defenzív beállítottság mellett állandóan azt kell fűrkészni, mit „dob fel” a helyzet, mi ellen kell védekezni vagy mit lehet kihasználni. Mindennek ez ad értelmet, ebből a szempontból értékelődik. Ebből is adódik, hogy az életvezetés nem konstruktív, előre tervező, hanem reflektív, szituációfüggő. Azonban távolról sem passzív, épp ezért nem is fatalisztikus. Többről van szó, mint pusztán reagálásról. Igaz, hogy nem vágnak a történések elébe, de igényt formálnak rá, hogy beleszóljanak a szituációba, abba, amit éppen hoz. Jellegzetes „ziccerstratégia” ez, aminek segítségével óriási invencióval és érzékletes világban biztos tájékozódást nyújtó fejlett intuícióval sokszor a bajnak induló eseményekből is tőkét tudnak kovácsolni, fel tudják használni valamire. Jó példa erre, ahogy a

gyerekek állami gondozásba vételét, amit általában a szülők el- leni büntető akciónak szánnak, beépítették a saját életstratégi- áikba. Bármint azonnal a kultúrájuk részévé tesznek, idegen ele- meket is, ha a gyakorlatban használhatónak bizonyul. Ami be- válik, értékkel ruházódik fel, de nem önmagában, hanem cél- hoz kötötten, eszköz mivoltában. Ez számunkra nagyon fontos mozzanat, mert ezen a tapasztalati szálon keresztül lehet bőví- teni az értékek körét.

A reflektív életvezetés a szituáció sajátos tagolását vonja maga után. Hogy mi a fontos és mi nem, azt mindig az adott pillanat dönti el. A helyzet elemei állandóan változó, kötetlen helyértékkel bírnak, előre nem lehet tudni, hogy melyek kap- nak majd súlyt, s melyek emelkednek ki a többi közül. A felis- meréshez állandóan résen kell lenni, sokirányú figyelem, intuí- ció, gyorsaság szükséges. Úgy tűnik, ezzel sajátos lényegkiemelő készség kondicionálódik, ami inkább dramatikussá, poentírozó, és kevésbé követi a logikai struktúrákat. Egyébként sima beszélge- tésnél, aminek nincs „tétje”, alig élnek a lényegkiemeléssel. Szinte mindent részletezően behoznak a történetbe, ami a szit- uáció része, (itt ismét utalok a szinkronicitásra), a külső szem- lélő számára látszólag oda nem illő, inadekvát mozzanatokot is.

Ebben a kultúrában minden a megélhetés kényszerének van alávetve, ami természetes, hisz eredendően a szükség formálta ki, de alkalmasint az anyagiak valamelyes bősége mellett is fennmarad a kultúra szűkössége. Az erőfeszítések arra irányul- nak, hogy újra és újra reprodukálják az életformát, lényegében változatlanul. Ezt az interperszonális viszonyok erősen tipizált, s legcsekélyebb mértékben sem személyes vagy individualizált volta teszi lehetővé, és az, hogy a kultúrának hatékony megol- dásokat kellett kimunkálnia egy, a krízis-élet ellenére még élhető, viszonylagos egyensúly fenntartására. Ilyen életfeltéte- lek mellett ez csak a formák állandóságának megőrzése lehet a tartalom rovására: az életrendszer fennmaradásának biztosí- tásához nélkülözhetetlen strukturális elemekhez, az általáno- sított szerepkonstrukcióhoz való ragaszkodás a szerepet be- töltő konkrét személyek rovására.

Erre szolgál a „behelyettesítési technika”, ami a szemé- lyek cserélhetőségét jelenti a struktúra fenntartása érdekében. (A mechanizmus jól ismert, válságos helyzetben minden rend- szer így működik.) Minél fontosabb egy társas formáció, ld. párkapcsolat, annál kevésbé lehet róla lemondani, annál na- gyobb személyi áldozatok árán is meg kell tudni tartani.

Ez azonban távolról sem jelenti azt, hogy a behelyettesíté- seket az idealitások kormányozzák. Ezek nem finomító, javító, tökéletesítő eljárások. Ellenkezőleg, azok helyett jönnek létre. Hangsúlyozottan szükség szülte megoldások, és azért élnek ve- lük, mert valóban nehéz lenne alkalmasabb eszközt találni az elromlott helyzetek gyors, tűzoltásszerű korrigálására.

Az állandó krízis-fenyegetettség a szituáció azonnali rende- zését követeli meg. Nincs idő, és főképp lelki energiákban ki- tartás a kijavításra, mert ezáltal végzetesen fölborulhatna az egyensúly. Egyetlen megoldás adódik: az alkalmatlanság érzését kivetíteni a másik személyre, s mint alkalmatlant kizárni a szit- uációból, – törölve ezáltal a valóságból, s minél előbb újjal helyettesíteni. Ezt azért lehet valamelyest zökkenőmentesen megtenni, mert erőteljes a strukturális elemek kognitív kép- zetéhez való érzelmi viszony, vagyis ahhoz, amit egy szerep számukra jelent. Erre szükség is van, mert különben nem lenne elégséges motiváció az egyensúly fenntartásához. A szerepek betöltőire, az egyedi személyekre az előbbinél jóval kevesebb érzelem vetül, ami viszont a behelyettesíthetőség feltétele.

Ez a mechanizmus a társas formákat fejletlen, erősen diffe-

renciálatlan állapotban tartja, bővös kört teremtve: elvágja az individualizálódás útját, ami nélkül viszont a formák nem fej- lődhetnek. A behelyettesíthetőség nem korlátozódik a párkap- csolatokra, éppoly általános a szülő – gyerek relációban is. Minden személyhez csak addig tapadnak mozgósító erejű, in- tenzív érzelnek, amíg a szerepét be tudja tölteni, amíg az élet- rendszer része.

II. A „SZEGÉNYSEG KULTÚRÁJA”, MINT ÉRTELME- ZÉSI KERET

A szegénységről két kép él bennünk, egy „tisztos” és egy „lumpen” változat, aszerint, hogy milyennek tartjuk a szereplő- ket, akik fölledzik. Egyszer úgy vélekedünk, hogy azért élnek rosszul, mert a körülményeik nem tesznek lehetővé jobbat, másszor úgy, hogy ők maguk akadályozzák meg, hogy a sorsuk jobb legyen. Ekkor voltaképp egy kultúrára gondolunk, csak meghatározott társadalmi környezethez kötjük, a legalsó társa- dalmi csoportokéhoz. Ha más körből hasonló életvitellel talál- kozunk, hajlamosak vagyunk átsiklani fölötte, vagy egyedi eset- nek tekinteni. Pedig minden olyan helyzetben, amelyik tartó- san fenyegetőnek mutatja a jövőt, rendszerint gyorsan és szinte a semmiből előjön az az eszköztár, amit a szegénység kultúrá- jának nevezhetünk. Nem vitás, hogy a jövőnk fölötti rendelke- zés biztonságának, a realizálásával kapcsolatos kedvező tapasztalatoknak el kell jutniuk egy megfelelő fokra ahhoz, hogy bele- merjünk gondolni, hogy egyáltalán viszonyunk lehessen hozzá. De hogy hol van az a küszöb, ami fölött valaki még biztonság- ban érzi magát, és ami alatt már retteg a jövőtől, annak min- den bizonnyal nem egy, hanem több – társadalmilag elsajátít- tott – mértéke van. Ezért a szegénység kultúráját mindenütt megtaláljuk, ahol a lecsúszás és a felemelkedési képtelenség összetevői ott vannak, sokszor legkevésbé a formális szegények között. Bármelyik réteg megteremtheti magából saját belső tör- ténései révén, amelyek föl bomlasztanak, elszigetelnek vagy mozdulatlanságra kényszerítenek. Ott lappang nemcsak a tár- sadalmon kívüli szférában, hanem annak minden belső szintjén is, az elitben éppúgy, mint a középosztályban.

A szegénység kultúrája olyan, mint egy szeizmográf. Már akkor mutatja a változást, mikor a társadalmi szálak csak lazul- ni kezdenek, sőt legtöbbször már annak előtte, mikor a helyzet kívülről még egészen mást mutat. Egyöntetű tudományt hoz létre, ami elmosza a társadalmi állás, a származás, a műveltség különbözőségeit, átrendezi és részben ki is törli az addigi életta- pasztalatokat. Olyan magától értetődően áll össze, mintha min- denki maga találná föl, és nem másokkal közös tudás lenne. Ez nincs is távol az igazságtól, hisz csupa olyan megoldást tartal- maz, amit mindenki ismer, és amihez időnként mindannyian folyamodunk, mikor válságos állapotba kerülünk. Épp a krízis az, ami állandósul itt, és a kényes egyensúlyt csak az örökös re- dukció- és a szökés mechanizmusaival lehet fenntartani.

Ahogy a kilátások eltűnnek, elkezdődik a hadakozás az idő- vel. Sokféle módon védekeznek ellene, a leghatározottabban úgy, hogy epizódokra tördelik. Az élettörténetből egymástól el- szigetelt események sorozata lesz. Állandóan változnak a motí- vumok – a helyszínek, a szereplők, a cselekmény –, mégis min- dig ugyanazt a mintát adják. Nem számít, hogy melyik volt előbb vagy később, nem épülnek egymásra, s nagyon hamar rö- vidre záródnak: nem vezetnek belőlük lépések tovább.

Rendeteg történetük van. A legszívesebben azokat mesélik, akik apró szituációs győzelmek, inkább csak magáért a virtu- sért. Úgy találják, mintha célba értek volna velük, s nem vesz- nek tudomást róla, hogy mostani szemmel nézve nem hoztak

semmit, vagy éppen hogy nagyon is rosszat hoztak rájuk. Pont az az érdekes, hogy a régi történeteket sose nézik mai szemmel. Úgy marad meg bennük, ahogy átértékelték, nem értékelik újra őket. Mindegyik megőrzi az eredeti jelentését, és azt a súlyát, amivel az akkori helyzet ruházta föl. Egy férfi pl. fél évet szentelt arra, hogy becskerésszen egy cirkuszt, ahol untermann szeretett volna lenni. Végigdrukkoltam vele az elbeszélést, hogy vajon révbe jut-e. Aztán kiderült, hogy csak pár hétig volt ott, s magáról a dologról nincs is mit mondania. Tipikusak a pyrrhusi győzelmek, mikor a másikat akarják megbüntetni, és a saját életüket siklatják ki vele. A szituáció annyira köt, a döntések horizontja annyira szűk, hogy egy-egy jelentéktelennek induló esetről könnyen lesz a jövőt kátyúba juttató ballépés.

A részletek önálló életet élnek, a teljes helyét mindig a torzó foglalja el. Nincs súlyozás, az arányok értelmüket veszítik. Az epizodisztikus életszemlélet megtöri a folytonosságot, lehetetlenné teszi, hogy rálássanak az egészre, hogy érzékeljék, miből mi lesz. Az emlékek sem tölthetik be élet-tisztázó szerepüket, s a nemtudások bonyolult hálója jön létre, amire azért van szükség, hogy ne lehessen a sorsot követni, s hogy kibírják azt, amit rájuk mért.

Mivel az élet nem nyerhet fontosságot a távlatokból, az egyes mozzanatoknak külön-külön kell jelentőséget adni. Ezért is hajlamosak a túlzásokra, a fölfokozott érzésekre. Mindig minden a pillanatban dől el, azért úgy kell fölfogni, mintha óriási lenne a tét. Az öngerjesztő fogásokra igen nagy szükség van. Nélkülük még ennyire sem lennének cselekvőképesek, hisz percről percre a semmiből kell lendületet venni. Csak az akciók képesek arra, hogy kimozdítsanak, csak az azonnali élmények tudnak késztetést adni, az energiákat fölkeltetni és karban tartani. Ez a cselekvések értelme és tulajdonképpeni célja. Állandóan olyan elfoglaltságokat kell keresni, amelyek a lelkiállapotnak, a belső idő minőségének megfelelnek. Egyetlen időegység sem jelent többet, mint egy-egy elviselhetővé tett újabb stációt. A jelentést kell vészelni, segíteni kell, hogy minél gyorsabban és nyomtalanabban eltűnjön. Nem szabad megrögzíteni, maradandóan odakötni.

Sokszor úgy könnyítenek magukon, hogy egyre újabb és újabb, lehetőleg nem praktikus foglalatosságba kezdenek. Nem csinálják, éppen csak belekezdenek. Nem az unalmukat akarják előzni vele, hanem azt a veszedelmet, ami belülről fenyeget. És ez akár az élettelen csönd, akár a kitörni készülő vihar, mindenképp félelmetes. A félelem itt állandó vendég. Egy tizenhat éves lány mesélte, hogy az élettársa – sokat próbált nagy vagány – éppúgy égő lámpa mellett alszik, mint ő. Rendre előfordult, hogy már az első félórán a bizalmukba avattak, hogy elmondhassák, mi mindentől rettegnek.

A megszakított cselekvésekkel, a nyugtalan csapongással egyik időszigetéről a másikra szöknek, azt remélve, hogy új jelen, új valóság kezdődik, amiben talán „jobbindulatú szellem lakik”. Gondoskodniuk kell róla, hogy úgy érezzék, az élet zajlik körülöttük, lehetőleg minél nagyobb csindradattával. Nem az a fontos, hogy mi történik, a rossz is ezerszer jobb, mint a semmi. Az a fontos, hogy minél fergetegesebb, minél zajosabb legyen kívül, hogy elvonja a figyelmet arról, hogy mi van belül. Ezt szolgálja a zavarosnak tűnő, zaklatott légkör is, amit a szüntelenül egymást keresztező akaratok együttese teremt, hogy mindenki egyszerre és túl hangosan beszél, miközben mindig van valamilyen technikai hangforrás is.

Mindenáron megpróbálnak eseményeket provokálni. Egy asszony mesélte, ha más nem volt, sokszor belecsípett a gyerekekbe, hogy ne legyenek olyan jók, inkább „visítsanak, csak

hogy az a csönd ne legyen”. Minden ok megvan rá egyébként is, hogy az alaptónus feszültségekkel terhes legyen, mégis örökösen heccelik, felkorbácsolják idegállapotban tartják egymást. Nemcsak azért, hogy az indulataikat levezessék, legalább ilyen fontos, hogy fölkeltésük, hogy fölrázzák vele magukat. Hogy stimulációt vigyenek az élettelen helyzetekbe, ha az ingerek nagyon megfogyatkoztak. Tisztában vannak vele, ha nem is tudnának tételesen számot adni róla, hogy a viszály legtöbbször erre megy ki. Együtt idézik föl azokkal az esetekkel, mikor kétségbeesett erőfeszítéseket tettek, hogy a szorongásukon enyhítsenek, hogy a dermedt közömbösségből kijöjjenek. A durva ugratások, a kitolások, a „hecc” mind ide gyökereznek, hogy történjen valami, hátha jobb lesz tőle. Eredetileg nem a szórakozás a céljuk, de aztán ez válik szórakozássá.

Többféle dolgot csinálnak egyszerre. De nem azért, hogy jobban kihasználják az időt, hanem hogy a megsokszorozott élmények segítsenek az erőtartalekokat mozgósítani. Így előbb-utóbb elvész az a képesség, hogy egy kiemelt dologra koncentrálnak, hogy bármiben is elmélyedjenek.

Az, hogy az aktivitás nagymértékben a lelkiállapot függvénye, megnehezíti, hogy valamit azért végezzenek, mert jólesik, vagy hogy eredményt érjenek el vele. Furcsa kettősség van itt: a teljesítmények vonzereje inkább a folyamatokban, a hozzájuk vezető útban, és nem a végkifejletükben van, mégsem alakulnak ki kitüntetett elfoglaltságok. A nem mindig tudatos, amorf indítékok nem teszik lehetővé, hogy a tevékenységek hajlam szerint differenciálódjanak. Sosincs garancia arra, hogy célt érnek, tényleg megnyugtatja és étellel telíti majd őket, amit csinálnak. Ez elhomályosítja az okszerű kapcsolatot tett és következménye közt, akadályozza, hogy a cselekedetek kimenetelével előre számoljanak, és a cselekvéseknek mágikus színezetet ad. Sokszor az abszurditásig elmennek abban, hogy egymástól tesznek függővé össze nem tartozó dolgokat, mely szerint „csak akkor sikerülhet ez, ha megvalósult az”.

A belső kényszerek olyan erők és sürgetők, hogy egészen háttérbe szorítják a napi teendőket. Annyi a restancia, hogy a leghétköznapibb feladat elé is elhárítatlan akadályok sora tornyosul, amibe még belegondolni is nehéz, nemhogy beleválni. Bűvös kör jön létre, az elvarratlan szálak, a fölglyült mulasztások még jobban gúzsba kötik őket, amiből csak további látszat cselekvésekkel tudják kimozdítani magukat.

Megragadnak minden külső alkalmat is, ami ösztönző lehet számukra. Azonnal hajlanak rá, hogy elálljanak az eredeti szándékuktól, félretegyék, amibe belekezdték, azért, hogy bekapcsolódjanak abba, ami körülöttük folyik. Ezt a környezetük feltétlen el is várja, de ezt kívánják az elemi érdekeik is. Ellenkező esetben teljessé tennék az elszigeteltségüket, s ezzel a túlélési esélyeik csökkennének.

Mivel az érvényesülés intézményes útjairól leszorultak, a lehetőségeket mindig az emberek, mint magánszemélyek hordozzák. Ezért minden kapcsolat személyessé, priváttá válik, és rendkívüli fontosságra tesz szert. A kötelességeik is ehhez az eszményhez kötődnek. De sose elvont elveket tesznek eleget, hanem a norma az, hogy minden konkrét helyzetben a másik emberre azonnal reflektálni kell. Ez egyúttal azt is jelenti, hogy sose szabad kihagyni semmit, amit a helyzet hoz. A cselekvés – akár belső, akár külső ok váltja is ki közvetlenül – mindig reagálás: védekeznek vele, vagy elfogadják azt, ami adódik. Lehetetlenné válik, hogy a készségeiket tökéletesítsék, hogy valódi hozzáértést szerezzenek, hogy a fejlődést bármilyen formában is belekalkulálhassák az életükbe.

Bámulatos, hogy mennyi mindenhez értenek, milyen sok-

oldalúak és leleményesek is abban, hogy egy-egy helyzetnek megfeleljenek. De ezt az adottságot még a legügyesebbek sem tudják felhasználni arra, hogy tovább jussanak, hogy pályát építsenek belőle, hogy új életet kezdjenek vele. Ismétlődő szituációk egymásutánja lesz a sorsszövetik.

Annak arányában, ahogy „leírják” őket, és mások szemében nem számítanak, hisz nem tolhatják senki szekerét sem, eltűnik a társadalmi önmeghatározás, visszamenőleg is. Sajátos amnézia jön létre, ami kiterjed mindenre, ami túlmutat az egyéni vonásokon. Ha véletlenül visszaemlékeznek is például az elődeik foglalkozására, ez nem segíti őket abban, hogy kijelöljék a helyüket a többi ember között.

Az ismerősöket sose vonják semmilyen közös keretbe: nem mondják például azt, hogy úgy éltünk, mint az iparosok vagy a munkások, vagy mint általában a falusiak, de még azt sem, hogy úgy, mint a többi szegény ember. Az összehasonlítás mindig szűk és személyes körben zajlik, aminek nincs semmilyen társadalmi vonzata. A kört nem tágítják, nemcsak az marad lehatárolt, amivel magukat összemérik, hanem a világnak csak ezt a szeletét veszik figyelembe, amellyel érintkeznek. Csak arról tudunk, amit maguk érzékelnek belőle, így az is hamis helyértékeket vesz föl. Itt is mindig a torzó tűnik egésznek. „Nagyon tisztelték a szüleimet, nekünk volt először televíziónk, mindenki hozzánk járt nézni” – mondta egy falun fölötti fiatalember, pásztorok leszármazottja, akinek gyerekkora a hetvenes évek közepére esett. Hosszú időbe telt, míg közös erővel valószínűsítettük, hogy ez csak a szomszédságra lehetett igaz. Nem egy szimpla provincionális nézőpontról, a jólismert „békaperspektíváról” van itt szó, ami nagyobbban mutatja a kisebb rangot is. Hanem arról, hogy a rang mint a társadalmi állás megnyilvánulása, nem létezik számukra. Csak a tekintély, amire fokozottan igényt tartanak, ám azt kizárólag személyes érdemnek tekintik. Nemcsak a személyeket nem kapcsolják össze a pozíciókkal, hanem a tudást sem. Ez majdnem lehetetlenné teszi, hogy magatartásmintákat sajátítsanak el, hogy a tapasztalatokat, mint egy életforma részét tegyék magukévá, amivel új utakat építhetnének ki.

Rendkívül nyitottak, nagyon sok mindent könnyedén megtanulnak azoktól, akikkel kapcsolatba kerülnek, de csak azt, ami az együttlét során könnyen feltárul előttük. A motivációkkal, a törekvésekkel nem azonosulnak, s nem is figyelnek föl rájuk. Így minden megszerzett készség csak arra alkalmas, hogy az eszközöket bővítse, de arra, hogy célt is vonzzon, nem. Hiába tanulnak meg egy szakmát vagy többet, ami egyáltalán nem ritka itt, nem kötnek hozzá tágabb jelentést, nem akarnak „valamivé válni” általa. A foglalkozásokkal járó társadalmi szerepet nem sajátítják el, így nem lesznek belőlük nyomdászok vagy gépkocsi szerelők, csak tudnak nyomdagépen dolgozni vagy gépkocsit szerelni. A tudásuk leszűkül arra, ami ahhoz szükséges, hogy jól vagy rosszul fönntartsák vele magukat. De nem alkalmas arra, hogy terveket alapozzanak rá, hogy jövőt készítsenek elő vele. Csupán a jelenben lehet kamatoztatni. Addig tartanak ki mellette, míg jól mennek a dolgok, ha befulladás, mindent kezdenek előlről. Fölhajtanak egy másik lehetőséget, másik helyet, más szereplőkkel, akikkel kapcsolódhatnak, s amihez pillanatokon belül megszerzik az alkalmas új elemi eszközöket is. Mert az új helyzetek rendszerint nem kívánják meg, hogy továbbvigyék az előző hozzáértésüket, a tudásuk szétforgácsolódik, és felszínes marad, s nem tapasztalhatják meg, mennyire érne, ha egybeépülne az egész. Ez is olyan, mint minden más vagyoniuk, az erejüktől a pénzügükig: nincs rá módjuk, hogy összegyűjtsék, és hatékonyan gazdálkod-

janak vele. Ezért sok kell belőle, mert jön és megy, de egyszerre mindig kevés van, épp csak annyi, hogy szűken kitart. Ez a szál hozza közös nevezőre azokat, akiket nem érdekel semmi, és kötelességet nem ismernek, azokkal, akik vágyának rá, hogy a képességeiket valamilyen irányban kifejlessék, de nincs fogalmuk róla, hogy mit kezdhetnének vele. Nincs kellő tudásuk arról, hogy mit milyen társadalmi színhez lehet kötni, arról meg végképp nincs, hogy hogyan juthatnának a közelébe.

A szakmájukról, ha nincs rá épp szükség, minden szívfájdalom nélkül lemondanak. Nemcsak azért, mert nem szeretnék meg, hanem azért is, mert nem sajnálják a belé fektetett időt. De abbahagynak minden, kívülről ígéretesnek látszó foglalatosságot is, mielőtt a gyümölcsét meghoznák. Legtöbbször akkor, mikor kezd jól menni, s nyugodtabb vizekre lehetne evezni vele. Mikor a dolgok éppen egyenesbe jönnek, akkor romlanak el igazán. Szinte mindig akkor tör elő súlyos válság, amikor látásra minden a legjobb irányba halad. A rendezett életnek legfeljebb csak a kellékeivel rendelkeznek, de a folyamatos fenntartásához szükséges felkészültséggel nem.

Mivel nincsenek olyan szereplők az életükben, akik példájukkal egy reális és vonzó jövő képét fölmutathatnának, és együttműködnének velük abban, hogy megvalósítsák, húzóerőt jelentő mintáik nincsenek, és arra sincs kilátás, hogy a társadalmi funkciókkal és szerepekkel tagolt térbe bekapcsolódjanak.

A társadalmi tér és az idő szoros összefüggésben van egymással. Minél nagyobb valakinek a terrénuma, annál nagyobb időtávot foghat át. A múlt a hagyományokon keresztül biztonságot ad mint öntudat, és irányítja a jövőt, hogy egyre nagyobb célokért kellő önbizalommal lehessen harcba szállni. Nyilvánvaló, hogy minél nagyobb teret birtokol valaki a saját pozícióján és a kapcsolatain keresztül, annál nyitottabb, lehetőségekkel telibb lesz számára a jövő. Az idő – az elmúlt évtizedekben tömegessé vált polgárosodással nálunk is – a haladás, a fejlődés eszményével kapcsolódott össze, és mérhetetlenül felértékelődött. A jelen csak fordulópont lett a múlt és a jövő, a már megvalósult és az ezután megvalósítandó vágyak között. Ebben a körben épp fordítva van. Nincs jövő, és nincs is rá készítés. A jövővel együtt eltűnik a múlt is. Az élet a jelenre, a jelen az ismétlődő helyzetekre, ezek egymástól elszigetelt, földarabolt szituációkra, kis helyszínekre szűkülnek. Az időt térre redukálják, és így sikerrel küszöbölik ki. Ezzel megfosztják magukat egy alapvető és általánosan használt önszabályozó mechanizmustól, ami tovább gyöngíti azokat a szálakat, amelyeken keresztül integrálódni lehetne.

Ahogy zsugorodnak az idő-perspektívák, úgy nő a maguk mögött hagyott kis terek száma, ami mindig csak változást hoz, de gyökeresen újat nem. Ezért ebből is sok kell, de egyszerre mindig csak egy. A tér, bárhányat „élnek is föl”, mindig személyes, lezárt és tagolatlan marad – csak természetadta szerepmegosztás létezik benne –, és a teljes privát életkört magába foglalja, de egyúttal le is szűkül csak arra. Ezen belül kell minden szükségletet kielégíteni, ami magától értetődően az igények folyamatos korlátozását, a körülmények primitívizálódását vonja maga után. Ez állandóan újratermeli a neki megfelelő szabályozó rendszert, és vele párhuzamosan a szemléleti formákat és a gondolkodási struktúrákat is.

Mivel a fejlődést a pusztta változás helyettesíti, létkérdés, hogy minden ideiglenes maradjon. Nem építhetnek be olyan stratégiákat, ami megköt, letelepít, a mozgásban akadályoz. Ezért képtelenség összegyűjteni, fölhalmozni, még ha lenne is rá módjuk. A leszorított létfeltételek mellett a mozdulatlanság

nemcsak még sivárabb és nyomasztóbb lenne, hanem végképp megfosztaná őket a reménytől, hogy valaha is más lesz az életük, s attól, hogy legalább időnként felfrissüljenek, megújuljanak. Még kevésbé lehetne elkertülni, hogy fölboruljon az egyensúly, aminek úgyis állandóan ki vannak téve. Nem véletlen, hogy a leghevesebb tiltakozást az váltja ki, ha fokozódik az egyhangúság, és ha arra kényszerítik őket, hogy megállapodjanak, elkötelezzék, lekössék magukat. Ettől mindig úgy próbálnak szabadulni, hogy szó szerint hátat fordítanak az egésznek, szedik a sátorfájukat, elmennek.

A menekülésnek két típusos változata van: az egyik, mikor hosszabb-rövidebb időre elcsavarognak, a másik, mikor „veszik a nyúlcipőt” és végleg elmennek. Mindegyikkel „tabula rasát” szeretnének csinálni, és mindkét esetben az idő által okozott bajokat a tér segítségével próbálják meg orvosolni. Más azonban a közvetlen ok: a csavargás jelen-, a nyúlcipő inkább jövőpánik. A csavargáshoz rendszerint akkor folyamodnak, mikor a világ túlságosan leszűkül körülöttük, s a süket csöndön nem szűrődik át semmilyen ösztönző hatás: még a jelen valóságos átélésétől is meg vannak fosztva. Ez egy időtlen, félig-meddig elvarázsolt állapotba, sokszor az öntudatlanság határára sodorja őket. Voltaképpen az életosztón megnyilvánulása, hogy megelőzzék vele a nagyobb bajt. Talán az sem véletlen, hogy inkább a nők, a nagyobb gyerekek és a fiatalok élnek vele. Mindig hirtelen, egyik pillanatról a másikra tör rájuk, az apropó bármi lehet, amitől betelik a pohár. Ők sem tudnak számot adni róla, utóbb nem is értik, hogy mért tették. „Nem bírtam tovább, ki kellett törnöm” – mondják. Ilyenkor otthagynak csapat-papot, akár a kisgyerekeket is őrizetlenül, és céltalanul elindulnak. Legtöbbször nincs is hová menniük, kötnék valamilyen alkalmi ismeretséget, amibe belekapaszkodhatnak, és ahol meghúzzhatják magukat. Sose arról van szó ilyenkor, hogy hűtlenségből, valaki miatt hagynák ott a családot, hanem hogy új valóságot keressenek, mert az életüket nagyon rossznak érzik. S bár úgy gondolják, hogy végleg elmennek, rövid idő után, ahogy kikapcsolódtak, élményekkel telítődtek, újra visszamennek.

Ennek egy változata a fiatalkori tombolás is, ami tulajdonképpen átmeneti rítus, s épp az a célja, hogy minél inkább kiverkózzanak magukból. Ehhez fogható jelentőségű esemény meggyőződésük szerint nincs több az életükben. Azt kívánják tőle, hogy hevétől semmisüljön meg, hamvadjon el a nyomasztó gyerekkor, s tiszta lappal kezdhesék majd el felnőtt életüket. Az önálló felnőtt étlettől olyan sokat várnak, hogy gyakran el sem merik kezdeni. Évtizedekig vagy akár „mindörökké” tarthat, hogy kiemelik magukat az időből, mondván, hogy „nem ér a nevem”, még nem kezdődött el semmi. A cselekedetek nem esnek elbírálás alá, nem érvényesek, olyanok, mintha meg sem történtek volna. „Csak arra emlékszem a tizennyolc éves koromból, hogy negyvennyolc éves lettem” – foglalta össze az életét egy férfi, akivel már csak a börtönben tudtunk interjút készíteni. Míg várják, hogy az élet elkezdődjön, igen gyorsan gúzsbakötik őket a kényszerek, főleg a nemkívánt gyerekekkel. A fiatalok, miközben sokszor csak vandál pusztítást végeznek, azt gondolják, hogy egy új, nem hétköznapi szereppel megtörik a folytonosságot, s a múltjuktól megváltott, más emberek lesznek tőle. A szerepváltáshoz azért kapcsolódhat a valódi változás hite, mert ilyenkor szimbolikusan valóságot is váltanak. Ezt majdnem mindig a tér-változás hitelesíti. Mert a tér a szituáció hordozója, s ez számukra az élő valóság.

A „nyúlcipőt” akkor veszik elő, mikor valami a jövőt veti föl – pl. családalapítás, gyerek, ígéretessé váló munkakör –, s ez

azzal szembesíti őket, hogy az életüket meg kellene változtatni, de nem érzik rá magukat alkalmasnak. Fölmerül egy sürgető követelmény, aminek nem tudnak eleget tenni, hisz a legkisebb sarkalatos változáshoz is az egészet kellene átalakítani, szinte egycsapásra. Még ha lenne is elképzelésük arról, hogy merre-felé menjenek, akkor sem tudhatnák, hogy mit, és pláne nem, hogy hogyan kellene csinálniuk. Ha a jelenből kilépnének, egyszerre minden tudományuk használhatatlanná válna, olyan nagy a cezúra egy szűk horizontú és egy jövőbe tekintő életforma között. Ami eredményre vezet, és erénynek számít itt, az alkalmatlan lenne, és vétekné minősülne ott. Ráadásul föl kellene adni az önbecsülés apró fellegvárát – hogy bármi áron kivágyják magukat mindenből, hogy vidámsággal ellensúlyozzák a bajokat, hogy túl tudják magukat tenni mindenen, hogy nem gondolnak bele a holnapba –, ami már csak azért is lehetetlen, mert a lelkük mélyén nagyon rossz véleménynyel vannak magukról. Sokszor lábujjhegyen állnak egy darabig, s ha már nem bírják tovább, megragadnak vagy egyenesen kiereszkolnak valamilyen akcidentális eseményt, amivel megindokolhatják, hogy elsöktek. A véletlennek, mert oly sokszor van szükségük rá, sorsfordító hatalmat tulajdonítanak. A jövő mindig váratlanul lepi meg őket, s nemcsak tehetetlenül, hanem meglepődve és értetlenül állnak előtte. Úgy érzik, hogy kelepcebé estek, mintegy véletlenül, rajtuk kívül álló okokból.

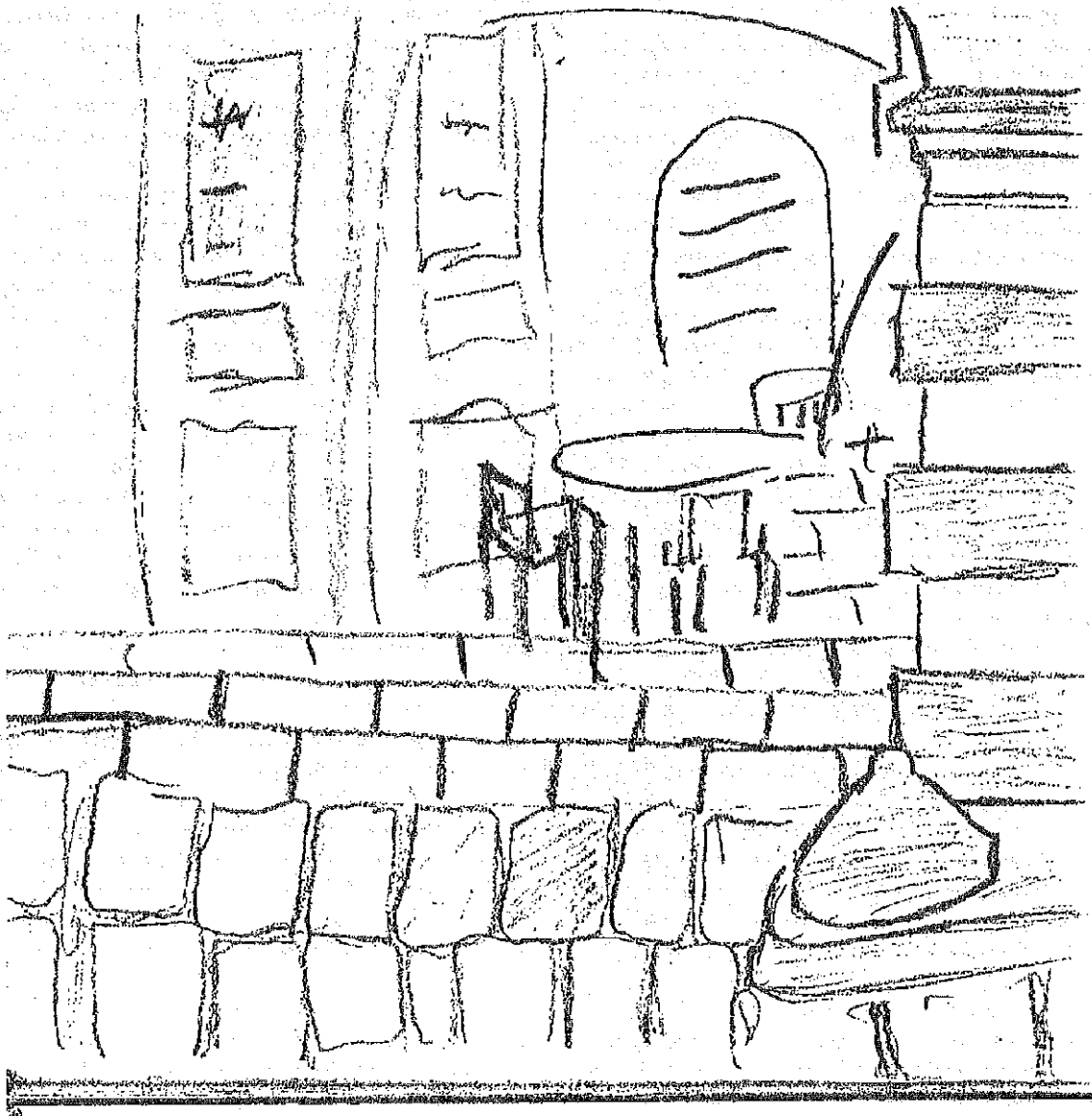
Hogy a jövő az elviselhetetlen jelennél is ijesztőbb, mutatja, hogy ilyenkor nemcsak átmenetileg, hanem végleg kilépnak a helyzetből. Új tér jön, ami új színt hozhat, ahol átadhatják magukat egy új szerepnek, amitől úgy érezhetik, hogy ők is új emberek lettek. Hogy ne önmagukat kelljen leértékelni, a szituációt értékelik le, rendszerint nemcsak egyszer, hanem egymás után sorozatosan. Ezzel egyre jobban beszűkítik és elvékonyítják a saját valóságukat, hisz az számukra mindig a szituáció. Csak az számít valóságosnak, ami éppen van, de abból is csak annyi, aminek ők is részesei. Ami kívül esik a saját élményvilágukon, azt úgy tekintik, mint ami nincs. Ez a szemlélet módot ad arra, hogyha valami elromlott, megszabaduljanak tőle. Mivel a finomításra, a tökéletesítésre nincsenek eszközeik, a hibákat kijavítani nem tudják, csak egyet tehetnek, hogy eltávolítják a látókörükből azt, amivel nem tudnak megbirkózni. „Amit én nem látok, nem érdekel engem”. „Óriási különbség valakit látni vagy nem látni” – mondják. Ha teljes a csőd, akkor pedig az egész helyzetet törlik, úgy, hogy maguk vonulnak ki belőle, abban a hitben, hogy ezzel az összes terhet is ledobták magukról. Ezért változnak a szereplők is oly gyakran körülöttük, még azok is, akik a szoros életközösséghez tartoznak. Nem engedhetik meg maguknak, hogy az egyedi személyekhez ragaszkodjanak, hanem csak ahhoz a szerephez, amit betöltöttek, ami viszont számukra nélkülözhetetlen. Nem is biztosak abban, hogy egy történetbe bele kell-e foglalni azt is, aki már meghalt, még akkor sem, ha az összefüggések nélküle nem érthetők. És meghal a számukra mindenki azáltal, hogy a terükön, a saját életükön kívül kerül. Számukra az a család, akik eléggé egy helyen vannak ahhoz, hogy közös szituációk sora kösse össze őket, és igyekeznek is mindegyiket közössé tenni. Ezért törekednek arra, hogy akik összetartoznak, fizikailag is együtt legyenek, mert aki kimarad, az előbb-utóbb elveszti valóságos voltát. Ezt külön gesztusokkal is nyomatékosítják. Egészen általános például, hogy egy következő gyerekeknek az előző családban maradt vagy intézetbe került gyerekek nevét adják – mint az elhaltakét a paraszti kultúrában –, s ezzel önmaguk előtt is hangsúlyozzák, hogy pótolták, mintegy behelyettesítették őket. Arra törekednek, hogy a társas formák kereteit a lehetőségekhez képest

minél teljesebben megőrizték, akár „személyi áldozatok” árán is, hisz saját maguk is egy tradicionális elemi szerep megtestesítői, amit egyedül nem, csak másokkal közösen lehet eljátszani, mégpedig szinte kizárólag szokások által irányított szabályokkal. A tér azért lehet minden bajra univerzális megoldási mód, mert a személyek a szerepeiken keresztül képesek újra és újra lehetőségekkel feltölteni, és ezáltal élővé, a számukra átélhetővé tenni.

Sose laknak be egyszerre két teret, ezért itt – a köztudattal ellentétben – ritka a kettős élet, a párhuzamos kapcsolat. A kapcsolatok sűrűn változnak ugyan, de szinte sose fordul elő, hogy egyidőben több is lenne. Amit elhagytak, azt egészen lezárják – legalábbis míg újra „föl nem töltődik” és vonzóvá nem lesz számukra –, s teljesen elszigetelik attól, amire fölcserélték. Ha nem így tennének, utánuk lopakodna mindaz, ami elől

elszöktek. Ezért az új kapcsolatokba mindig múlttalanul lépnek, hisz épp abban van a varázsuk, hogy az új kezdettel egy másik valóságban bizakodhatnak. Emögött az a mély, reménykedésből táplálkozó meggyőződés van, hogy minden csak addig érvényes, amíg éppen tart. Hogy a múltnak nincs befolyása a jelenre, s hogy ne is éreztethesse hogy van, meg kell törni a hatalmát, meg kell semmisíteni mindenestől az időt. Ennek az az ára, hogy a horizont olyan szűkre szorul össze, hogy alig terjed tovább, mint a testhatár. Mögöttük az elfelejtett és denaturált emlékekkel, előttük a valóságukat veszített és ködbe nyúló ábrándokkal, próbálják magukat meghúzni egy ideig egy-egy szél-árnyékos helyen, és aztán kezdődik az egész előlről.

Ezt a láncot önerőből megszakítani nem lehet. Csak speciális integrációs segítő szakprogramok adhatnak rá reményt, hogy bármilyen jószándék itt célba talál.

„MIT TUDUNK MAGUNKRÓL?”

Borongós beszélgetés egy pályázat kapcsán Makovecz Benjamin grafikusművész egyetemi oktatóval, a Magyar Művelődési Társaság elnökségi tagjával a közművelődés helyzetéről, és arról, mit tehetne egy aktív szellemi kör az állapotok javítása érdekében.

– Honnan származik a pályázat ötlete?

– A Magyar Művelődési Társaság egyik elnökségi ülésén vetődött fel. A testület „megrágtá”, majd úgy döntöttek: legyen. Földiák András intézkedett, hogy a felhívás megjelenjen az újságokban, rádióban. Onnantól kezdve pedig már ment a maga útján.

– Mi volt a célja?

– Nehéz kérdés. Lehet rá válaszolni úgy, ahogy egy újságban szokás, és lehet úgy is, hogy közelebb álljon a valósághoz.

– A második változat jobban érdekel.

– Viszont az borzasztó lesz. Az volt az érzésem ugyanis, hogy a Magyar Művelődési Társaság már két éve fennáll, és még mindig nem csinált semmit, csak tollászkodott...

– Meg ülésezett.

– Igen, ülésezett. Végül is muszáj volt már valamit kezdeni. De nem gondoltam, hogy ez a pályázat aktuális vagy különösebben fontos lenne.

– Nocsak. Miért?

– Két évvel ezelőtt létrejött egy szervezet, eget verő tervekkel és nagyívű elképzelésekkel. Az első pedig, amivel kilépett a nyilvánosság elé a következő: „Meséljétek el, mi az, amit amúgy is csináltok!” Ez nagyon kevés. Annak idején írtam egy rövidke, három oldalas dolgozatot az elnökség tagjainak arról, hogy nem elég kéthavonta összeülni és megvitatni, milyen jó fejek vagyunk. Nem ez a teendőnk. És felsoroltam mindenféle marhaságot...

– Ki mondja ezt?

– Én.

– Azt jelenti: ma másképp látja?

– Nem. Teljesen igazam volt abban, hogy őrültségeket kellene csinálni. A dolgozatomból az volt kiolvasható, hogy részben elégedetlen vagyok, részben szemtelen. Lényeg az, hogy valamit tényleg kellene kezdeni, ha már létrejött ez a díszes felekezet. Ennek hatására aztán kiírtuk a pályázatot: „Mit tudunk magunkról?” Olyan általános kérdés ez, amelyet fel lehet tenni a közlekedésbiztonság, az oktatás, és minden egyéb más terület szempontjából. Alkalmas arra, hogy azok az emberek, akik már csinálnak valamit, erre megmozduljanak, és leírják, mit is csinálnak. Így történt. Mert az emberek, hála istennek maguktól is működnek, annak ellenére, hogy léteznek ilyen „szívküldi” egyesületek, mint a Magyar Művelődési Társaság.

– Amellyel szemben ön nagyon kritikus.

– Gittegyletnek tartom. Többször foglalkoztatott a gondolat, hogy nem óhajtok az elnökség tagja lenni.

– Több fantáziát látott benne, mikor megalakult?

– Nem voltam jelen. Az alakuló ülésen állítólag különböző nevek merültek fel, hogy kik alkossák az elnökséget. Így kaptam néhány nappal később egy igen megtisztelő meghívást. A levélben remek dolgok álltak. Miért is ne csatlakoztam volna? Pénzt nem kapunk, ezzel a teherrel nem jár, gondoltam akkor. S aztán következett jó néhány elnökségi ülés, amelyen nagyon komoly figurák ücsörögtek, akiket nagyon tiszteltem távról, vagy már évek óta jól ismertem és szerettem. Például Jankovics

Marcell, Zelnik József, Zombori Ottó, aki harminc éve jó barátom, Juhász Judit, a rádió alelnöke, Szemadám György, Varga Domokos bácsi és még lehetne sorolni. Volt egy római mondás: senatores boni viri, senatus autem mala bestia. Ami annyit tesz, hogy a szenátorok derék férfiak, de a szenátus csöccselék. Róma óta ez sokszor megismétlődött.

– Tán ez kicsit erős.

– Ez a véleményem. Az elnökségünk csupa érdemes és emelkedett férfiúkból áll, de a tevékenységünk úgy értelmetlen, ahogy van. Nagyon nehéz definiálni, hogy mi a művelődés, nehéz kitalálni, hogy egy ilyen országban, ahol az emberek villanyszámlára gyűjtenek, van-e művelődés, s ha nincs, rájuk lehet-e kényszeríteni.

– Kényszeríteni kellene az embereket, hogy művelődjenek?

– Persze. Maguktól nem művelődnek, hanem nézik a szappanoperákat a tévében, hallgatják a kereskedelmi rádiókból áradó hangzavart.

– Önmagának mond ellen. A pályaművekkel kapcsolatban említette: az emberek maguktól is művelődnek.

– Ha megnézzük a dolgozatokat, kiderül: nem vagyok el-lentmondásban magammal. Az a közművelődés, amely a harmincas években volt jellemző, ma már nem létezik. Nem alakulnak önképző- és olvasókörtök. Nincs is hol alakuljanak. Mi abban a tévedésben élünk, hogy bármit tervezünk, megnézzük, mennyibe kerül, aztán elborzadunk. Ha felolvasok valahol egy novellát, az terembérlettel, takarítási költségekkel, villanyszámlával, áfával jár. S noha én egy fillért nem kérek, mégis kiderül, hogy több ezer forintba kerül, s erre nincs pénz. Amíg egy ország így gondolkodik, addig nehéz előre jutni.

– Ez derült ki a dolgozatokból?

– Száznegyvenhárom pályamű érkezett. Ebből száz nagyszerű, húsz pedig egyenesen pazar. De összességében azt erősítik, amiről beszéltem. A legsúlyosabb anyagi gondokkal küzdenek olyan emberi közösségek, amelyeknél a pénznek fel sem kellene merülnie. Voltak a dolgozatok között hitványkák is, volt háromoldalas, amelyben valaki leírta, hogy mennyire szeret gitározni. De nem ez a jellemző. Voltak olyanok, amelyek inkább szociális témakörbe tartoztak volna, például cigány gyerekek szocializálása.

– Ez miért nem tartozik a pályázat témájához?

– Végül is jó a kérdés. A dolgozatban nem művelődésről volt szó, hanem tevékenységekről, amellyel lekötik őket, hogy addig se csavarogjanak. Gitározás, közös zenehallgatás, amelylyel kitöltik az idejüket. Tóth Ferencné írt a Kamasz-tanyáról, Szolnokról, egyébként kiváló dolgozatot. Azonban ez nem a művelődésről szól, hanem egészen másról. Akadt olyan pályázat, melyben egy operett-rajongó pedagógus leírta, hogyan szervezett színtársulatot. Énekelni ugyan senki nem tudott, de megdöngtették: magnóról játsszák le az énekszámokat, a „színeszek” pedig tátoznak hozzá. Ebben egyedül a közösségteremtő szándékot lehet értékelni. És voltak olyan pályaművek is, amelyek szintén nem tartoztak a művelődés körébe, mert inkább történeti jellegű munkák voltak. Az egyik dolgozat (Szloboda János küldte Zentáról) például a magyarság újvidéki helyzetét boncolgatta, és leásott ennek a problémának a század eleji gyökereihez. Szép, lírai írás, megdöbbenítő és nyugtalanító. De ez sem a művelődésről szólt. A pályázatban a „Mit tudunk magunkról?” kérdés alá az került, hogy „Magyarság, hagyomány-

őrzés, művelődés és közösségteremtés". Sokan rámozdultak. Ötven éve Tatabányán működő képzőművész szakkör például, ahonnan ugyan nem kerültek ki híres festőművészek, de kétségtelen, hogy kaptak valamit, amitől másképp néznek egy festményt, vagy másképp hallgatnak zenét. Egy másik pályamunkában egy olyan társaságról írtak, akik II. Rákóczi Ferenc emlékét ápolják. Felkeresik az országban és szerte Európában a hozzá kapcsolódó emlékhelyeket, rendbe hozzák és emlékeznek. Kedves dolog. Persze, az országban sokkal több csoport működik, mint ahány dolgozat született. De érdekes, hogy a népművészeti és kézműves egyesületek egyike sem pályázott.

– Mi lehet az oka?
– Nem vették magukra a kiírást. Hogy miért, nem tudom.
– Beszéljünk a kiemelkedő pályaművekről is.
– Szubjektív szempontból válogatva emlétek néhányat a legjobbak közül. Erdélyből, Gyergyócsomafalváról érkezett egy pedagógus házaspár, Nagy Ibolya és Nagy Zoltán dolgozata. Arról írtak, hogy az isten háta mögötti faluban, hegyek és medvék között hogyan lehet gyerekekkel foglalkozni, miközben a szülők esetleg messzire járnak dolgozni. Mit lehet elérni a szélsőséges nyomorban. Leírták, hogyan hoztak létre színelőadást harminc lejből, s hogyan alapítottak könyvtárat. Kövér Balázs életműdíjat kapott verseiért, amelyekben a faluja hetven éves történetét örökítette meg. Számára volt a legnagyobb meglepetés a díj, nem is tudta, hogy szerepel a pályázaton. Ugyanis a testvére küldte el nekünk titokban az ő költeményeit. Nagyszerűen írt a nyelv művelésről Szabó Szabados Ilona Adáról. Értékes dolgozat érkezett a szatmárcsekei fúvószenekar működéséről.

– Úgy tudom, kiadvány készül az írásokból.
– Én kaptam a feladatot, hogy állítsak össze egy kötetet. Ebben húsz dolgozat kap helyet. Lehetett volna több is, ha csak részleteket közlünk, de végül mégis úgy döntöttünk: jelenjen meg a húsz legjobb írás. Mintegy négyszáz oldal terjedelmű könyv lesz belőle.

– Mikor jelenik meg?
– Egyelőre összeállítom a kötetet, tervezek hozzá egy szép borítót. Abban a pillanatban, ahogy a társaság megkapja azt a hárommillió forintot, amiből ki tudjuk nyomtatni, megjelenik.
– A kötet mégiscsak kézzelfogható eredmény lesz.
– Nem igazi eredmény, sajnos.
– Mit tartana annak?
– Rendezvényeket, ünnepségeket, felvonulásokat tekintenek eredménynek. Plakátokat kellene kiadni, amelyeken hat centis betűkkel állnak magyar versek, s ezeket a buszmegállóban kellene elhelyezni. Hogy azok az emberek, akik öt-tíz percig várnak a buszra, ne azt bámulják, hogy egy gömbölyű fenekű leány milyen testápolót kent magára, vagy milyen előnyös feltételekkel lehet luxuslakásokhoz jutni, hanem olvassanak verset. Ez volt az egyik ötletem.

– Így lehetne erőszkolni az embereket, hogy művelődjenek?
– Pontosan. De érdekes lenne például, ha össze tudnánk hívni háromszáz magyartanárt. Egy hétig laknának valahol egy kastélyban, és ezalatt olyan dolgokról beszélgetnének, amelyek hatására aztán jobban tanítanának. De ugyanígy hasznos lenne egy ilyen találkozó a történelemtanárokkal.

– Biztos benne, hogy az egyesület dolga lenne megszervezni mindezt?

– Már régen fel kellett volna vennie a kapcsolatot az oktatási szervezetekkel és a minisztériummal. Nagyon nehéz lenne elhittetni ugyanis, hogy bármely szervezett művelődés nem az oktatásban kezdődik a hatéves általános iskolással. Bizonyos

tárgyakból a szükségesnek a sokszorosát tanítják, s meg kellene vizsgálni, hogy vajon minek a rovására. Gimnáziumban heti egyetlen rajzóra van, az ének-zene oktatásról ne is beszéljünk. Nem kell olyan messzire mennünk, hogy milyen szörnyűséget sugároz a tévé, a rádió. Beszéljünk először a tanárokkal, óvónőkkel, de különösen az oktatási miniszterrel. Ezzel lehetne elkezdni valamit.

– Úgy tűnik, az egyesülettel legszívesebben megforgatná a világot.

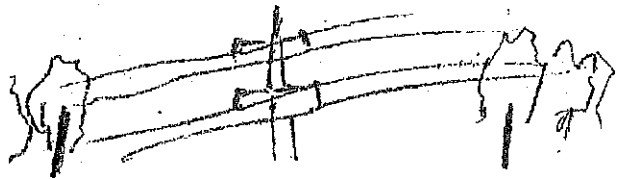
– A Magyar Művelődési Társaság olyan csapat kellene hogy legyen, akiknek kikéri a véleményét és hozzájárulását fontos kérdésekben és döntések előtt, kulturális programok, oktatási tervek kapcsán. Ne csak ücsörögjünk és pályázatokat írjunk ki!

– Mi az akadálya?

– Estig lehetne sorolni. De mindennek előtt törvénymódosításra lenne szükség, melynek alapján köztestület, tanácsadó szervezet válna a társaságból. Tagjai fizetést kapnának. Így nem hobbi, vagy egyes esetekben áldozathozatal lenne az elnökségi tagság. Mindannyian ingyen olvastuk a 143 dolgozatot. Néha a testület kap százezer forintot valahonnan, ez talán elég borítékokra, postaköltségre. Így nem lehet hatékony munkát végezni. Maradunk gittegylet. A pályázattal nem adtunk mást, mint lehetőséget arra, hogy az emberek jelet adjanak, vagy éppen hallásikolyt hallassanak. Ugyanis a legtöbben nem elégedettek voltak, hanem panaszkodtak: mennyire nincs pénz, támogatás.

– Élesen kritizál. Nem tart attól, hogy megsértődnek a többiek az elnökségben?

– Mindezeket nekik is elmondtam, vagy leírtam. Veregettek a vállamat. Egyetértettek. Örültek. „Milyen igaz!” Majd jött a következő elnökségi ülés... És minden maradt a régiiben.

ARCKÉPEK

Kóka Rozália

Kóka Rozália tavasszal kárpát-medencei népzenei találkozót szervezett Vass Lajos emlékére. Egész életében családja bukovinai hagyományait kereste, őrizte. A szerteszóródott székelység egyik töredéke Pest környékére települt. Érden közösséget szervezett belőlük a népdalkör segítségével. Előadóként még a hetvenes években lett a „Népművészet ifjú mestere”. Nyugdíjas-ként ma is dolgozik, utazik, gyűjt, népdalkört vezet, és mesét mond a közönségének a bukovinai székely emberek élettörténeteiből.

– A mai Jugoszlávia területén született. Milyen emlékeket őriz gyermekkorából?

– Édesapám bukovinai székely volt, édesanyám pedig bácskai magyar. A bukovinai székelyeket 1941-ben áttelepítették Bácskába. Akkor úgy érezték: megérkeztek a Kánaánba. Aze-lőtt rendkívül mostoha körülmények között éltek Romániában. Megszerették Bácskát, de három és fél év múlva tovább kellett menniük. Még ott házasodtak össze a szüleim. Aztán édesanyámmal Magyarországra menekültünk. Bácsalmáson laktunk egy ideig, majd a Tolna megyei Felsőnánára költöztünk. Tizenötezer bukovinai székely települt át velünk együtt Magyarországra. Itt a Völgységben helyezték el őket a kitelepített és kitelepítésre ítélt németek falvaiban. De többen Tolnába és Bács-Kiskun megyébe kerültek.

– Megmaradt valamennyire a közösségük?

– Nem maradhatott meg. Bukovinában négy falu volt: Foadjisten, Hadikfalva, Andrásfalva és Józseffalva. Ezek mind népes, három-ötezer fős települések voltak. A második szétszóratás után már csak százegynéhány ember került egy faluba. Szétdőlték a közösséget, és úgy nézett ki, hogy többé már nem is fog összeállni. A völgységi falvakban elég nagy különbség volt a népek között. A németeket nagyon megfélemlítették, hiszen igen sokukat kitelepítették a háború után. De akik ottmaradtak, mégiscsak a saját otthonukban maradtak. Ők voltak a legvagyonosabbak. A székelyeket szinte mindenükből kifogaták. Úgy jöttek el Bukovinából, hogy csak a rajtuk lévő ruhát vihették el. Bácskában kaptak ugyan házat is, meg földet, dolgoztak, de a meneküléskor abból semmit nem hozhattak el. A pusztá életüket mentették. Fél éves voltam akkor.

– Szülei mivel foglalkoztak?

– Édesapám asztalos volt, édesanyám varrónő. Tolnában ők is kaptak földet. Egy ideig kínlódtak vele, aztán visszatértek a foglalkozásukhoz.

– Mennyire őrizte a család a bukovinai hagyományokat?

– Az édesapám és a faluban élő székelyek őrizték a hagyományokat. Gazdag népszokásokat hoztak magukkal az öregek. Édesapámék tizenkétten voltak testvérek. Egymás közelében laktunk, mindenhová együtt jártunk. Édesanyám viszont egyedül volt bácskai a faluban. Nem élhette úgy az életét, mint odahaza. De ő volt a varrónő, s mikor a székelyek kezdték levelezni a népviseletet, édesanyám bácskaias ízlése volt a meghatározó. Olyan ruhákat varrt, amelyet a polgárosultabb asszonyok viseltek a szülőföldjén. Így egy kicsit a maga képére formálta a környezetet.

– Hova járt iskolába?

– Felsőnánán végeztem az általános iskolát. Nagyon szép emlékeim vannak abból az időből. Igen eleven kislány voltam, szerettem szerepelni, verset mondani, énekelni. Szerettek a tanító nénik. A szüleim az egész falunak dolgoztak, így mindenkit

ismertem. Engem is ismert mindenki. Sokszor elgondolom, hogy még a lovait is megismertem a helybélieknek. Ha jött egy szekér, hallásra megmondtam, ki ül rajta. Én hordtam ki a házakhoz a megrendelt ruhákat. Idilli állapot volt. Aztán kollégista lettem Szekszárdon, és nagyon nehéz évek következtek. Az '56-os forradalom után lettünk diákok, két oldalon szorítottak bennünket. Azzal küldtek minket haza, falusiakat, hogy nem járhatunk középiskolába, ha a szüleink nem lépnek be a téésze-be. Volt egy társam, aki több hónapig nem léphetett be az iskola épületébe, mert a szülei nem álltak kötélnek. Édesapám belépett. Kénytelen volt. A másik, ami megkeserítette az életemet, hogy nagyon erőltették a politikai nevelést. Akkor alakult újjá a KISZ, a Munkásórség, az Ifjú Gárda. Nem ismerek olyat, aki ne lépett volna be. A tanáraink egy része Moszkvában tanult. Nem voltak nagy tudású emberek. Sokszor úgy érzem, ellopták tőlünk azokat az éveket.

– A továbbtanulásnál egyszerűbb volt az útja?

– Igen, mivel nagyon jól tanultam. Két együttesben táncoltam, az iskolaiban és a sárközi népi együttesben. Azonnal felvettek Kaposvárra. Tanító akartam lenni, gyerekkorom óta. Volt olyan emlékem ugyanis, hogy a tanító néni gyűlölte a székelyeket. Máig nem tudom, miért. Hiába voltam kitűnő tanuló, elsős koromban minden nap megvert. Ha megmozdultam, kaptam a verést. Tenyereim kihasadoztak. Már annyira kétségbe voltam esve, hogy mondtam édesanyámnak: vigyünk valamit a tanító néninek. Ő el sem tudta képzelni, miért kellene. Láttam tojást az asztalon. Két tojást megfogtam, és elrohantam. Egyszer elestem, így aztán csak egy tojással érkeztem meg az iskolába. Odatettem nagy bátran a tanító néni asztalára. Nagyon megsértődött, de nem vert meg többet. Szóval, erősen elhatároztam, hogy tanító leszek, de soha nem fogom megütni a gyerekeket. Kaposvárra kerültem, ott kezdtem komolyabban foglalkozni a néprajzzal is. Csodálatos nyelvész tanárom volt, dr. Várkonyi Imre. Első tanév közepén már a kezembe nyomott egy magnetofont, hogy menjek haza a falumba és gyűjtsék meséket, népdalokat. Akkor még nem gondoltam, hogy ilyen hosszú távra kihat ez az indítás. A mesegyűjtéssel második díjat nyertem egy országos néprajzi pályázaton. Jutalmul elhoztak minket Budapestre a Néprajzi Múzeumba. Akkor ott tulajdonképpen mindenkiel megismerkedtem, akik azt követően fontos szerepet játszottak az életemben.

– Kik voltak ők?

– Egyikük Morvai Péter, akkoriban a néprajzi adattár vezetője volt. Bukovinába járt gyűjteni, amíg a székelyek ott voltak. Megismerkedtem a munkatársaival, Kerékgyártó Adriennel, Diószegi Vilmossal. Attól kezdve folyamatosan írtam pályázatokat. Ott gyökerezett a gyűjtőszervezet, ami később kiteljesedett, amikor végeztem az iskolával.

– Akkor tanítani kezdett, ahogy eredetileg tervezte.

– 1964-ben kezdtem tanítani Érden, majd megszületett a kislányom. Tizenhárom évet tanítottam.

– Hogyan került Pest környékére?

– A hatvanas években, mikor újraszervezték a téészeket, sok székely család, akik nem akartak belépni, a főváros környéke-re menekült. Édesapám férfitestvérei jó kőművesek voltak. Egyik felköltözött, megragadt, hívta a másikat. Építettek házat egymásnak, így lassan mind feljöttünk Érdre, de nem csak mi, mások is. Amikor 1971-ben összeszámoltam az érdi bukovinai

székely családokat, kétszáz volt. Ma háromszáz család lakik ugyanott.

– Alkotnak valamilyen közösséget? Számon tartják egymást?

– Érdekes, hogy egy kis faluban könnyű összetartani. Közel vannak egymáshoz az emberek. Nagy családok tartják a rokoni kapcsolatokat. Nem is tudom miért voltam én eszköze Érden az összekovácsolódásnak, de így történt. Nagyon nagy település, amíg várossá nem nyilvánították úgy beszéltek róla, hogy Európa legnagyobb faluja. Tizenhét kilométer egyik végétől a másikig. Itt szerteszét települtek a székelyek, ki hol tudott venni magának telket, házat. De a népdalkör alapítása volt az, ami újra összehozta az embereket.

– Hogyan tudta összeszedni az embereket?

– Készült egy névsor az összeírás alapján. Meghívtuk a hangversenyre az embereket. Voltak, akik felháborodtak, mert régen szerették volna elfelejteni a székelységüket, mert annyira lenézték őket Tolnában. Most pedig én megint eszükbe juttattam, meg félték attól is, hogy mások megtudják. De aztán egyre népszerűbbek lettek a rendezvényeink. Ma mindenki eljön, és meg is bántódnának, ha valakit nem hívnánk meg. Az első fellépés után, 1971-ben tizenegyen maradtunk. Most húsz-húszonöten vagyunk. Egyetlen alapító tag van közöttük. Most állandó a csoport.

– Miért tartotta fontosnak, hogy a félig-meddig asszimilálódott székelyeket visszavezesse a hagyományokhoz?

– Több oka van. Azokban az években benne volt a levegőben, hogy énekeljünk, mert akkor voltak az országos Páva versenyek. Vass Lajos állt a kórusok előtt. Fantasztikus lelkesedés volt, mindenki énekelt az országban. Azonkívül végzett tanító voltam, iskolás koromtól énekeltem, táncoltam. A székely emberek szinte várták tőlem, hogy vigyem őket a televízióba. Azonkívül bekerültem a Néprajzi Társaságba és a néprajzi körökbe. Egy sárospataki találkozóról jöttünk haza a vonattal és énekeltek olyan emberek társaságában, mint Czine Mihály, Morvai Péter, Csoóri Sándor. Mondták, hogy milyen szép hangom van. Nemsokára Rozália napra meghívtam egy társaságot. Eljött Csoóri, Faragó Laura, Takáts Imre, az érdi tanács közművelődési főelőadója és deklaráltuk, hogy megalakul a népdalkör. Egy székely népviseletet ábrázoló fényképpel jártam körbe az asszonyokat, hogy milyen szép lenne, ha így lépnénk fel. Mindenhonnan a ládákból előkerült a népviselet. Hamar országos hírtűk lettünk. 1971 decemberében alakult a népdalkör, 1972 márciusában már nagy újságcikk jelent meg, és augusztusban felléptünk az Erkel Színházban.

– Közben tanított is: Úgy tűnik: minden szabad idejében a közösségért dolgozott.

– Ez így volt. Már nyugdíjas vagyok, és még mindig ezzel bajlódom. Pedig már nem az a világ van, hogy a közösségért dolgozó embert nagyon megbecsülnék.

– De akkor még megbecsülték.

– Az biztos, hogy amióta dolgozom, mindig visszakaptam azt, amit a közösségemért tettem. Szeretetlenben, törődésben. Ahogy a helyzet nehezedett, a hivatalokban például, úgy lett egyre nehezebb az én dolgom, hogy megteremtsem a működési feltételeket. Sok áldozattal járt.

– A népdalkör után kiállítás is alapított Érden.

– Éveken keresztül szerettem volna egy tájházat létrehozni. Volt bennem egy olyan készlet, hogy „ismerjétek meg és szeressétek meg bennünket”. Mert olyan negatív volt a székelyek megítélése... Nem Érden. Ott nem. Tolnából hoztuk a rossz emlékeket, nagyon bennünk maradt. Nem felejtették el ne-

künk, hogy beültünk a máséba. Olyan volt, mint a bélyeg, amit ránk sütöttek. Aztán Érden, ahogy az emberekkel tartottam a kapcsolatot, láttam szép régi fényképeket, textíliákat. Gondoltam, eldobják, ha meghalnak az öregek. Hiába akartam tájházat csinálni, telket nem sikerült szerezni. A múzeum viszont megszületett Érden, de az egyik szárnya üresen maradt. Mi már akkor betlehemezünk. Egy alkalommal filmezésre berendeztem egy rekonstruált székely szobát. Meglátta a múzeum alapítója, Balázs Dénes. A kiállítások közé beépítettük a bukovinai székely szobát is.

– A tanítástól megkapta azt az élményt, amire vágyott?

– Emberileg igen, mert rengeteg szeretetet kaptam a tanítványaimtól. Szakmailag viszont nem tudtam kibontakozni. Akkor még az a rendszer volt, hogy az embert oda helyezték, ahová akarták. Mivel Tolnából eljöttem, ott nem fogadtam el az állást, első három évben szerződéssel dolgoztam Tárnokon. Ritka volt, hogy fél évig ugyanazt az osztályt tanítottam volna. Akkoriban minden iskola egy kis zsarnokság szigete volt. Teljhatalmú igazgató, lapító kollégák. Hiába szerettem tanítani. 1979-ben összeestem a gyerekek előtt a diósi iskolában. Agyvérzést kaptam. Az volt az előzménye, hogy folyton pártiskolába kényszerítettek az igazgatóim, egyre magasabb pártfunkciókba kellett volna lépni. A betegség után nem mentem vissza többet tanítani.

– Abban az időszakban kezdett önállóan fellépni?

– Már előbb. 1973-ban már megkaptam a „Népművészet ifjú mestere” címet. A népdalkör megalapításakor kezdtem színpadon mesélni. 1973-ban írtam a kis monodrámát egy pályázatra, amivel első díjat nyertem. A Népművelési Intézet hirdette meg.

– Miről szólt ez a darab?

– A nagyanyám lánytestvérének az életét írtam meg. Benne volt az utolsó bukovinai évtizedek története, a bácskai menekülés. Szinte szóról szóra az elmesélt élettörténetet használtam fel, nem kitaláció volt. Eredetileg úgy képzeltem, hogy a népdalkörrel együtt fogjuk előadni. Azonban nagyon érdekes dolog történt. Amikor Hajdúszoboszlón kiosztották a díjakat, arra kértek a szervezők, mutassak be egy részletet a monodrámából. S akkor elmondtam az egészet, minden nélkül. Soha nem felejttem azt a döbrent csendet, majd a negyedóráig tartó tapsot. Utána már nem is akartam csoporttal előadni, mindig magamban. A Népművelési Intézetben dolgozott egy Pálló Lajos nevű filmrendező, aki készített belőle egy filmet. Előadtam még az Egyetemi Színpadon, és sok falusi művelődési házban a fiataloknak.

– Közben gyűjtött is.

– Azt én soha nem hagytam abba. Mai napig járok gyűjteni, bár még azt sem tudtam teljesen feldolgozni, amit a hatvanas években összeszedtem. De vannak témák, amelyeket megírtam. Nem írói alkotások ezek, hanem néprajzi anyagok megformált változatai. Az egyik könyvre még a nevemet sem írtam rá, az adatközlő lett a szerző. A „Szerelmes történetek” fölé már az én nevem került.

– Mi ezeknek a műfaja?

– Élettörténetek. Novella-formába öntöttem őket.

– Hogyan gyűjtött? Felkeresett adatközlőket, leültette és megkérte őket, hogy meséljenek az életükről?

– Így nem működne. Mindig mást kerestem. Egyszer népi imádságokat, máskor babonás történeteket, hiedelmeket. Néha egy hónapig voltam Moldvában. Családoknál laktam. Egy idő múlva nagyon meghitté váltak ezek a kapcsolatok. Minden előjön egy-egy hosszú beszélgetésben. Főleg az asszonyok szíve-

sen meséltek történeteket az életükből. Így született az „Egy asszony két vétkesekéje” gyűjtemény. A fő gyűjtési cél mellett ez tulajdonképpen melléktermék volt. Most egy moldvai mesekönyvön dolgozom.

– Hogyan tud ezekre az utakra vállalkozni?

– Nem érzem magam öregnek hozzá. Képes vagyok ezeröttszáz kilométert menni egy meséért, ha érdekel. Kell is utaznom sokat, mert a bukovinai székelyek – mint már említettem – kétszáz éves történetük során nagyon szétszóródtak. Az elmúlt években felkerestem az AJ-Dunához települt székelyeket. Ezer körül vannak a székelykeveiek, hertelendifalviak és sándoregyháziak. Elmentem a Dél-Erdélybe szakadt székelyekhez. Most voltam hároméve Kanadában, ott is sokat kutagoltam. Akár fiatalos dolog, akár nem, akkor én biztosan nagyon fiatal vagyok, mert nem sajnálom erre a fáradságot.

– Hol szokott fellépni?

– Az egész országban, sőt a határon túl is. Múlt héten tizen-négy előadásom volt Nyíregyházán és környékén. Óvodástól nyugdíjasig minden korosztálynál megfordultam, és mindenkinek meséltem.

– Most min dolgozik éppen?

– A nyári táboraim vannak soron. Lezajlott a kárpát-mendencei népzenei találkozó májusban. Minden évben júniusban vannak népzenei táboraim. Harmadik éve Szigligeten szervezük. Tavaly Velencében felfedeztem azt a kolostort, ahol Szent Gellért püspökünk nevelkedett. Régebben hallottam, hogy Diósdon szolgált, mielőtt megölték volna. Ott látta az álmot, mely szerint meggyilkolják másnap. De ez az információ elsüllyedt a gondolataimban. Mikor tavaly Velencében odakeveredtem arra a szigetre, ahol a kolostor állt, nagyon boldog voltam. Elhatároztam, hogy megmutatom a pávakörösöknek. Most megünnözzük a zárándokolni ötvenketten, népviseletben.

– Hogyan jutott eszébe a rengeteg munkája mellett, hogy a népdalköröket országosan is megszervezze?

– 1971-ben elindultunk azon a diadalmas úton, melynek során a legmagasabb kitüntetések megkaptuk, amit el lehetett nyerni ebben az országban, sőt az Európa Díjat csak mi kaptuk meg. Közben megismerkedtem a legjelentősebb néprajzkutatókkal, akik segítettek ezt a mozgalmat. A legjelentősebb Vass Lajos volt. Pest megyében több éven keresztül dolgoztam a KÓTA elnökségében, és közművelődési előadóként szerveztem a fesztiválokat. 1990-91-ben felbomlottak a KÓTA szervezetek. Országos szerv még működik, de megyei szervezetek nincsenek. Perifériára kerültek a népdalkörök. A lelkesedés megvan még, de ha a vezetők nem állnak erős szakmai alapokon, akkor könnyen a dilettantizmus útjára tévednek. Bizonyos dolgokat a fenntartáshoz is meg kell tanulni, például a civil szervezetekről, egyesületi működésről, és arról, hogyan is lehet pénzt szerezni. Ha ezt nem tudják a vezetők, elvesznek a csoportok. Kezdetben a székely csoportokkal foglalkoztam, Magyarországon is van vagy húsz. Úgy alakult, hogy 1992-ben a Magyar Művelődési Intézetbe hívtak dolgozni. Azóta szervezem a továbbképzést. Országos és regionális összejöveteleket tartunk. Így aztán jól kitöltöttem az időmet.

– Mit tanulnak az együttesvezetők?

– Meg kell tanulniuk a megváltozott körülmények között továbbadni a hagyományt. Ma már nem úgy van, hogy nagymama, vagy az édesanya átadja az unokának. Ez nem működik. Az együttesvezetőnek össze kell szednie azokat az embereket, akik még tartják a hagyományokat. Ismernie kell azt a zenei anyagot, ami a tájegységére jellemző, s a legértékesebbet érdemes tanítani. Tudnia kell mindazt hitelesen továbbadni. A

színpadi szereplés csínját-bínját is ismernie kell, hiszen fel kell lépnie a csoportnak. Ezen túl pedig vezetői ismeretekkel is kell rendelkeznie.

– Hogyan lesz valaki együttesvezető?

– Olyan emberek vállalják, akiknek hivatástudatuk van, és felelősséget éreznek a közösségért, a magyarság ügyéért. Főleg pedagógusok, értelmiségiek. De vannak közöttük olyan falusi emberek, akik belenőttek a hagyományba, és maguk is nagyon jó énekesek. Tehetségük van, az nagyon fontos. Nagy egyéniségek, akiket a közösség elfogad.

– Mi a szerepe ma a népdalköröknek a helyi közösségekben?

– Nagyon jelentős szerepük van. Ha valaki elmegy egy faluba, láthatja, hogy szinte nincs más művelődési lehetőség. A népdalköröknek még mindig közösségszervező ereje van. Általában olyan emberekből áll össze az együttes, akik maguk is hajlamosak többet vállalni a közösségért. Bármiféle szerveződés van, ők ott vannak.

– Sok éven keresztül újságíróként is dolgozott. Hogyan kezdődött?

– Az én újságíróságom érdekesen kezdődött. 1981-ben Érdén a Művelődési Központban szerveztem egy néprajzi tanfolyamot a gyermek-együttesem tagjainak, mert olyan is volt. Kijött a Kisdobostól egy újságíró, és készített egy szép tudósítást. Látta, hogy mesélek, és következő tavasszal kértek tőlem egy mesét az újságba. A levél aljára odaírták: nem tudnék-e valakit ajánlani újságírónak. Olvastam a szöveget, hogy milyen embert keresnek, s azt gondoltam: pont ilyen vagyok. Bementem a szerkesztőségbe. Megdöbbenek, hogy újságíró akarok lenni. Akkor már negyven éves voltam, de nem ettől estek hanyatt, hanem attól hogy egy tanár úr hogy jön ahhoz, hogy újságíró akarjon lenni. Húsz évig voltam úttörővezető korában, az is számított. Tíz gyönyörű évet töltöttem a Kisdobosnál. Rengeteg gyerekkel leveleztem. Kedvemre való foglalkozás volt. Néprajzi frásaim, rovataim voltak, mint az „Egyszer volt, hogy is volt”, amelyben egy-egy hagyományt mutattam be. Természetesen volt mese-rovatom is. Nagyon szerettem. 1989-ben lett vége. Még egy-egy laphoz írogattam, de aztán az intézeti munkám kötött le.

– Most mire készül?

– Örültem vágyom arra, hogy egy kicsit hazakerüljek, és rendezem az összegyűjtött anyagaimat könyvekbe, folyóiratokba. Van két csodálatos unokám. Ötéves a nagyobbik, egyéves a kisebb. Soha életemben nem éreztem ilyen boldogságot, mint most az unokáim körében. Ha török, ha szakad minden héten egy napot velük töltök. Csodálatos, ahogy felfedezik a világot. Mikor a kislányom megszületett, hat hét múlva el kellett mennem dolgozni. Vele nem élhettem meg ezeket az élményeket. Nagyon szeretik a meséket.

Sághy Erna

ARCKÉPEK

Barsi Ernő

Elsősorban folkloristaként tartják számon, de lelkesként és főiskolai tanárként is tevékenykedett. Pedagógusok több nemzedékét oktatta néprajzra, zeneelméletre, hegedűjátékra. Talán annak a megnevezésnek örülne legjobban, hogy „népnevelő”. Ma is ingázik szülőfaluja, a Borsod megyei Sály és a győri Tanárképző Főiskola között. Mindenhol rengeteg munka várja. Legutóbb például a huszonhárom szakdolgozat, melyet hozzá írtak hallgatói. Szabadidejében újabb könyveit írja, és gyakran előveszi kedves hangszerét, a hegedűt. Azt mondja, háromszáz évre elegendő dolga lenne. Barsi Ernő még csak nyolcvan éves.

– Fiatalon szülei tanítói munkáját folytatta szülőfalujában, Sályban. Ők hogyan kezdték a pályát?

– Messziről kerültek a Bükk-aljára. Édesapám Szőnyben született, ott lett tanító. Tanított még a Felvidéken, Száldalmáson, Krasznahoroka mellett. Onnan települt Sályra 1915-ben. Megpályázott egy tanítói állást.

– Miért ment el a Felvidékről?

– Meg akarták házasítani erővel, ő meg inkább elköltözött. Később találkoztam apám volt tanítványaival. Nyolcvanhárom, nyolcvanhat éves nénikék voltak. Gyönyörűen beszéltek róla, egyikük még meg is siratta. Mikor kitört az első világháború, a katolikus kollégáját elvették katonának. Akkor édesapám elvállalta mind a két iskolát. Délélt a református intézményben, délután meg a katolikusban tanított. Kántor is volt mind a két templomban.

– Édesanyja helybéli lány volt?

– Nem, ő Erdélyből került Sályra. Háromszék megyében született, Málnáson. Szatmárnémetiben járt tanítóképzőbe. Pályázott egy állást Udvarhely megyében 1916-ban, de nem választották meg. Aztán hirdették a tanítói állást Sályban. Jelentkezett, elfogadták.

– Ugyanarra az állásra pályázott, ahová az édesapja?

– Apám már egy éve ott dolgozott. A második állást hirdették, erre jelentkezett édesanyám. Addigra már betörték a románok Erdélybe. Özvegy édesanyjával jött át, megmaradt testvéreivel, mert egyik bátyja elesett. Így kerültek Sályba. Ez lett a szülőfalum. De sok-sok helyen otthon vagyok. Erdélyben ugyanúgy, mint a Dunántúlon.

– Mi volt az első zenei élménye?

– Születésentől a népdal vett körül. A tanítói lakásunk meghoszszabbítása volt a két iskolaterem. Szünetekben gyermekjátékokat játszottak az iskolások. Esténként a falu hangos volt a legények dalolásától. Akkoriban mentek a világháborús nóták, de már szerelmes szöveggel. „Fiume kikötőben áll egy hadihajó” – ezt úgy énekelték, hogy „Gyolcs az ingem, gyolcs a gatyám, lobogós az ujsa. Nem lobog az, nem lobog az, ha a szél nem fújja”. Az első dal, amire emlékszem. Mivel a legények dalolva járták a falut, úgy gondoltam: énekelni úgy kell, hogy sétálok én is. Az asztal körül járkáltam és fújtam ezeket a dalokat. Apám is rengeteg éneket tanított. A kuruc nóták voltak a kedvenceim. Mikor Sárospatakra kerültem, bevitt jóapám. Beléptünk az internátus ajtaján, hát, egy gimnazista tárogatón éppen kuruc dalokat játszott. Nagyon megérintett. Leraktuk a csomagjaimat, szétnéztünk Patakon, megálltunk a Bodrog hídján, ott volt a Rákóczi vár előttünk. Csodálatos élmény volt. Ezzel éltünk.

– Sárospatak indította el a sokirányú pályáját.

– Rengeteget köszönhetek drága zenetanáromnak, Szabó Ernőnek. Nem csak hegedűlni tanított, ő nevelt a nép szolgálatára is. A harmincas években Sárospatakon már néphangversenyeket rendezett.

– Mit neveztek néphangversenynek?

– Kidobolták a faluban, hogy hangverseny lesz, tízfílleres belépődíjakkal. Bach, Beethoven, Debussy, Kodály, Bartók műveket játszottak. Fantasztikusan tudott előadni Szabó Ernő a népek, ezért csodálom őt egész életében. Első osztályfőnököm Novák Sándor. Ő írta a „Nagyujtényi síkon letörött a zászló” kezdetű éneket. A nép is átvette. Később Karcag mellett egy tanyán tárogatón játszották ezt a dalt. Harsányi István tanárom, hála Istennek, ma is él. Hatvanéves találkozóinkra is eljött, túl a kilencvenen. Annak idején behozta hozzánk

Újszászi Kálmán professzort, aki arról nevezetes, hogy elsőnek írt gyűjtési útmutatót „A falu” című könyvében néprajzi gyűjtők számára. Megkapóan beszélt a hagyományokról és arról, hogy mit jelent neki Ady gyönyörű írása, a „Hazamegyek a falumba” című vers. Akkoriban Ady Endrét még szidták, mint a bokrot, nemhogy tananyag lett volna. Újszászi professzor hatására Ady versét sokszor elszavaltam olyan faluban, ahol szívesen fogadják a hagyományokat. Mert nekem mind az én falum már, ahol ilyen emberekkel találkozom.

– Mikor kezdett folklórt gyűjteni?

– 1936-ban, hatodik gimnazista koromban. Még nem tudtam leköttázní a dalokat, csak a szövegeket jegyeztem le. Az osztályban a sarokba letettünk egy asztalt, arra kirakta mindenki, amit összeszedett. Ki tárgyat, ki népdalokat. Ha valamelyik tanárunk szeme megakadt rajta, megkérdezte: „mi ez?”, akkor büszkén és nagy szakértelemmel magyaráztuk, hogy mi látható az asztalon. Nos, ez az asztal teljesedett ki az én életemben.

– Milyen hatásra kezdték az iskolában a gyűjtést?

– A sárospataki kollégium mindig népközelben élt. Szabó Ernő is gyűjtött népdalokat, és erre nevelt bennünket is. És még arra: ne csak azért gyűjtsünk, hogy abból tudományos munka szülessen, ami aztán polcra kerül, és csak néhány szakember forgatja, hanem adjuk vissza a dalokat a népek. Kezdetben még azt gondoltam: Bartók és Kodály már mindent felkutatott, most a pedagógián van a sor. Aztán kiderült: rengeteg kincs hever még ismeretlenül.

– A népdalgyűjtésen kívül mi érdekelt még akkoriban?

– Rengeteg mindennel foglalkoztam. Nagyon érdekelt az irodalom, a gyorsírás, a rajzolás, a sport. Aztán a zene. Szabó Ernőhöz jártam hegedűórára. Érettségikor még nem álltam olyan szinten, hogy felvételizhettem volna. Ottmaradtam hát Patakon, a teológián. Közben azért magánvizsgákat tettem az akadémián. Így a teológia elvégzése után rögtön a harmadik évfolyamra vettek fel.

– Kik voltak a zenetanárai?

– Végh Sándor volt a hegedűtanárom, Weiner Leóhoz jártam kamarazenére, Kodály Zoltánhoz magyar népzeneire, Bartha Déneshez zenetörténetre. Veress Sándor is tanított, aki elsőként gyűjtött Moldvában népdalokat. Csodálatos órák voltak. Egyikről a másikra szédelegtünk, úgy megérintett minket az a hatalmas tudás és lelkesedés, ami a tanárainkból áradt. Mégis nagyon nehéz évek voltak. 1942 és 1946 között jártam a Zeneakadémiára. 1944 húsvétján kaptuk a táviratot: bejöttek a németek, azonnal menjünk vizsgázni a negyedéves anyagból. Aztán jött a felvételi vizsga a tanárképzőre. Elindultam Sályból. A vonat leállt, mert akkor bombázták agyon a rákosi rendező-pályaudvart. Éjszaka volt. Egy talicskát kerítettünk, azt betoltuk Kőbányára. Ott már járt villamos, úgy tudtunk bejönni Pestre. Ott meg állandóan légtriadó volt. Kiderült: vidékről senki nem jött felvételizni, egyedül én. Hazafelé pedig a hatvani állomást bombázták úgy, hogy csak találgattuk, hol is lehetett valamikor. Három nap alatt értem haza Sályba. Utána még elmentem lelkesi vizsgát tenni Sárospatakra. Az már hadműveleti terület volt. Magammal vittem a biciklimet, hazafelé azal jöttem, mert vonat már nem közlekedett. Letettem azt a vizsgát is. A végén még muzsikáltam egyet a diákoknak.

– Mi hajította ennyire, hogy életveszélyben is elment felvételizni, vizsgázni?

– A kötelesség. De szívből csináltam. 1944-ben bejöttek az oroszok Sályba. Két hétig állt a front. Az orosz bent volt a faluban, a német meg főtt a hegyek között és lőttek ránk. Kilőttek egy orosz ágyút az udvarunkon. Engem meg a családomat a hegedűm mentett meg. Muzsikáltam az oroszoknak első perctől, ahogy bejöttek. Csajkovszkijt meg orosz népdalokat, amit német fogságban lévő orosz foglyoktól jegyeztem le. Úgy járkáltam az első vonalban kezembem a hangszerrel, mintha géppisztoly lett volna. Védelmet adott. Május felé aztán felmerészkedtem Pestre. Nem járt más, csak katonaszereplvény. Csak a lépcsőre fértem fel. Három nap volt az út Pestig. Első éjjel jól ment, a második már keservebb volt. Hogy el ne aludjak, mert akkor

leesem a lépcsőről, hegedűversenyeket mondtam végig gondolatban. Beethoven hegedűverseny, az fél óra. Tudtam: amíg én ezt mondom, nem fogok elaludni. Befejeztük az évet már júniusban. Megint csonka év volt, otthon gyakoroltam. Jóapám is hazakerült. Akkor ősszel kezdtem a második tanárképzőt. Hősködtem, hogy ki fogok tartani, akármilyen lesz is. De már olyan hideg volt decemberben, hogy a kezem szinte meg sem mozdult.

– Hol lakott Pesten?

– Egy kedves tanárom vett oda magához. De fűtés semmi nem volt. Sírúhában feküdtem be az ágyba, hogy éjszaka meg ne fagyjak. Volt egy tanítványom, akit ebédért korrepetáltam hegedűből. Így élt. Aztán karácsony táján hazamentem. De csak Hatvanig volt vonatközlekedés. Huszonhat órát vártam a havon, mire egy szerelvényt beállítottak az ünnep tiszteletére. A lépcsőjére felfértem. Mezőkövesdtől pedig tizenkét kilométert gyalogoltam haza. Úgy estem be otthon, hátamon a kották, kezemben a hegedű. S csak bámultam, hogy fűtésnek és még ennivaló is van. Tavaszig megint otthon gyakoroltam, csak vizsgáznunk mentem el. Így ment. 1946-ban megkaptam a diplomát. De állást nem találtam. Megint Ady verse járt a fejemben: „Hazamegyek a falumba”... Hát mit tudtam volna csinálni? Beálltam az általános iskolába éneket tanítani, társadalmi munkában.

– Ingyen dolgozott?

– Nem számított: otthon voltam. Csodálatos évek voltak. A gyerekek őrizték a libát a domboldalban, s hallom ám, hogy éneklék a népdalt meg a bicíniát. Összeálltak, kánonokat, kétszólamúakat énekeltek a maguk kedvére. Nagy boldogság volt. Akkor kezdtem a néppel foglalkozni. Gondoltam: mi volna, ha nekik tanítanánk mindazt, amit Kodálytól tanultunk az akadémián. Előadásokat tartottam, a valóságos estéken ment a népművelés.

– Akkor már lelkeskedtél is tevékenykedett?

– Persze. Például a régi stílusú népdalról beszéltem. Hihetetlen hatása volt. Jöttek a fiatalok, a tizenévesek: „Tanítsa már meg azokat a nőtárat!” No, jól van. Hozták az írást, tanultuk. „De máskor is gyérünk össze!” Gyerünk. Rendszeresen összejöttünk. Aztán becsempészttem egy kánont. Hat hét leforgása alatt nyolcvan tagú vegyes-karom volt. Bárdos, Kodály, Veres, Halmos kórusműveket énekelünk. Február nyolcadikán hangversenyt rendeztünk egy elhagyott urasági magtárban. Úgy fűtöttünk, hogy a kályhacsövet kidugtuk az ablakon. Mellette jött a hideg, de nem számított. Lelkesedés volt. Na, lejött a Magyar Nemzet zenekritikusa, a volt akadémiai zongoratanárom. Elámult, hogy nemcsak áhítatos csöndben hallgatták a népek a kórusokat, hanem utána egy néni, valahol a hátsó sorban megszólalt: „Énekeljük el a Himnuszt, hadd legyen rajtunk a Jóisten áldása!” Éreztük, valami nagy dolog történik. A kultúra így jutott el igazán falura. Boldog voltam: állásom nincs, de már jön a cikk a Magyar Nemzetben. Azt a cikket elvittem az én Harsányi István hátyámhoz, aki akkor már nem Patakon tanított, hanem Illyés Gyulával, Keresztúry Dezsővel a Magyar Művelődési Intézet elődjét szervezte és vezette. Megmutattam a cikket. Azt mondta: „Írd meg a tapasztalataidat!” Megírtam, elküldtem. Pár hét múlva nagy csomagot kapok. Nekem csomag Sályba? Kétszáz tiszteletpéldányt küldtek az én első kinyomtatott munkámból. „Sály falu zenei művelődése” volt a címe. Kodály, mikor megtudta, azt mondta Harsányi Pista bácsinak: adjon belőle, amennyit tud. Akkor indult az akadémián a zenetudományi tanszak. Kiosztotta a hallgatóknak, és beszámoltatta őket belőle. Boldog voltam. Ősszel kaptam egy ajánlatot Győről. Megindult az állami zenekonzervatórium, óraadó zenetanárnak alkalmaznak. Elmentem és ottragadtam.

– Mennyi ideig dolgozott Győrben?

– 1947-től máig ott dolgozom. Győrben ismertem meg a páromat is. Mindjárt első vasárnap a kollégákkal sétáltunk a Duna-parton. Fag-gattam őket, van-e tehetséges tanítványuk. Az énektanárno mondta, hogy itt van öt kilométerre Győr-Ujfalú, ott lakik egy nagyon tehetséges tanítványa, aki minden egyes énekóráért tíz kilométert gyalogol. Erre azt mondtam: menjünk és hallgassuk meg. Meghallgattuk. Ő volt Varsányi Ida. Következő nyáron aztán házasságot kötöttünk. Később már vele jártam falura, mert ott is indítottam falusi meg üzeni hangversenyeket. 1947 december 10-én tartottuk az elsőt. Purcell, Veracini, Bartók és Kodály műveket játszottunk.

– Hogyan fogadták az emberek?

– Fantasztikusan. Pedig milyen állapotok voltak! A busz be sem ment a faluba, olyan sár volt. Kijöttek szekérral a szántóföldön, mert jobb volt, mint a kocsit, úgy vitték be minket. Az emberek egyszerűen nem mentek haza, éjfélig folytattuk az éneklést. Feleségemmel rengeteg hangversenyt adtunk, de még a határon túlra is elmentünk. Most sem tudom, hogyan, kiküldtek egyszer Moszkvába, tartsak előadást „Bartók és a népzene” címmel. Gondoltam, hiába viszek magyart, nem ér az semmit. Elvittem a páromat is, élő muzsikával illusztráltunk. Az első előadást a Csajkovszkij Konzervatórium népzenei szakán tartottuk. Olyan hatása volt, hogy jött másnap a tolmács: további három előadás lesz. Még a Kaukázusba is elvittek minket. Délben leáll a munka a gyárban. A munkások a gépeken könyökölve hallgatták, hogy „Száz árkon messze virít a róza...” A szöveghől ugyan nem értettek semmit, de az élő éneklés megfogta őket. Így vittük el a muzsikát oda, ahol nem volt.

– Ezekon az alkalmakon beszélt a zeneművekről is?

– Mindig. Nem gondoltam persze, hogy magyarázni kell a zenét. De a szavainkkal teremthetünk olyan légkört, hogy a muzsika megtalálja az utat a szívekhez.

– Hogyan?

– Beszéltem egy kicsit a korról, hogyan éltek akkoriban az emberek. Mi volt a szerepe a muzsikának. Például Bartók zenéjét egy Sinka verssel világítottam meg. Elmondtam, olyan nehéz sorsa volt a magyar népek, hogy azt nem lehet a Strauss valzerek akkordjaival harmonizálni. Másféle zenei világot kellett teremteni. Elmondtam a Halált küldött az éji rét című verset, vagy valamelyik hasonlót. Döbbenetes hatása volt. És utána következett Bartók zenéje. Vagy máskor a Krisztina majorban elkezdtek játszani a Bartók-duókból a Szól a duda című kompozíciót. Felragyog a szeme a parasztbácsinak, megszólal: „Ippen úgy szól, mint a duda!” Hát, ha ezt Bartók valahogy meghallja, nagyon boldog lett volna, hogy megértették az ő muzsikáját.

– Vajon mostanában van arra lehetőség, hogy a falvakban zenét tanuljanak a gyerekek?

– Korábban is volt. 1947-ben folyt a kollektivizálás. Kiadták, hogy a zeneoktatást is kollektivizálni kell, világért sem szabad privát órát adni. Énrám osztották, hogy szervezzem munkaközösségbe a zenetanárokat. Na, csináltam egy zeneiskolát. Nagyon sok gyerek ezen keresztül indult el. Volt idő, mikor ezer növendéke volt ennek a zeneoktatási munkaközösségnek. Ebből létesült később a Győri Állami Zeneiskola, de a csornai, a kapuvári és a többi is. Kiküldtem a felsőbb akadémiai osztályos tanítványaimat tanítani. Keresethez jutottak ezzel, pedagógiai gyakorlatra tettek szert, a gyermekek pedig zeneoktatást kaptak.

– Meddig tartott ez az időszak?

– 1959-ben mentem át tanítani a konzervatóriumból a tanítóképzőbe. Mikor felsőfokú lett a tanítóképző, áthívtak. Akkor én már nagyon sok zenetörténeti előadást tartottam pedagógus-továbbképzésen, s ennek híre volt. Úgy gondolták, hogy eredménye lesz, ha részt veszek a pedagógus-képzésben. Itt folytattam a tanítást. Akkoriban kezdtem komolyabban foglalkozni a néprajzzal.

– Volt rá ideje?

– Kellott, hogy legyen. Fúrta az oldalamat, hogy mégiscsak meg kellene próbálni a gyűjtést, hátha találok még valamit. S akkor döbbenem rá, hogy mi minden fekszik még ismeretlenül. A Néprajzi Múzeum pályázatot hirdetett önkéntes gyűjtőknek. Beadtam egy munkát Sályi pásztorok címmel. Nem csak a dalaikat kottáztam le, hanem az életükről, munkájukról is írtam. Harmadik díjat kaptam. S amikor Morvai Péter osztályvezető megtudta, hogy a tanítóképzőbe kerülök, rögtön leutazott Győrbe és azt mondta: „Neked itt szakkört kell vezetni.” Én annyit tudtam a néprajzról, amennyit otthonról hoztam. Akkor kezdtem a tanítványaimon keresztül a néprajz minden ágával foglalkozni. Vittem őket gyűjteni, hangversenyre. Olyan hallgatóim is voltak, akik addig egyáltalán nem találkoztak a népi kultúrával, de úgy megragadta őket, hogy boldogan haladtak velem. Egyébként nagyon rossz tanár voltam.

– Hogyan?

– Nem azzal kezdtem, hogy ez a tanterv és ez a tananyag. Hanem tudtam, honnan jöttek a tanítványaim. Ki a Szigetközből, ki a Bakonyból, innen-onnan. Behoztam a diáképeimet, hozzádaloltam a dalokat, hadd tudják meg, hogy nem a szolfézs példatárban meg az éne-

kes könyvben terem a népdal, hanem millió szál köti ehhez a néphez, ehhez a földhöz. Megtanulták és úgy megszerették, hogy decemberben ők jöttek, mert azt akarták, feltétlen írjak nekik egy népszokást színpadra, mert be akarják mutatni. Meghökkenem, ilyet még nem írtam, de ha a tanítványok kéri, akkor muszáj. Megírtam a Kisalföldi farsangot. Míg mi azt gyakoroltuk, olyan meleg emberi közösséggé forrt össze ez a társaság, amit sehogy másképp nem tudtam volna elérni. S akkor kezdtem gondolkodni. Miért is maradt meg a népdal annyi évszázadon keresztül? Mert voltak meleg emberi közösségek. Együtt arattak, együtt fosztották a kukoricát, együtt fontak, együtt ünnepeltek. Ezért maradt meg a népdal. A modern élet ezeket a közösségeket megszüntette, felszámolta. De azt mondom: az egyenlet nem csak a baloldaltól, de a jobboldaltól visszafelé is egyenlet. Ha a megváltozott körülmények között újra játszom a szokást, újra énekelem a népdalt, hímzem a hímzést, faragom a faragást, ebből lesz annyi erő, hogy talán újra összekovácsolja a széteső magyar társadalmat. A sok jelenetből, amit akkoriban írtam, kötet lett: „Népi hagyományaink iskolai és amatőr színpadon”. A legsikeresebb könyvem. Erdélyi kollégiumoktól kezdve Amerikáig, még a pesti kollégák is használják. Hozzák nekem a fényképeket mutatni, hogy adták elő a Kukorica-fosztót a tanítványaik. Nagyon boldog vagyok, mert így kóstolnak bele a gyerekek a néphagyomány szépségébe. És ha megszeretik, talán még a népért is fognak tenni valamit. Nem osztom azt a nézetet, hogy úgysem lehet gátat vetni már a globalizációnak. A szokást emberek csinálják, emberekben múlik az is, hogy ezt a szokást a megváltozott körülmények között is újra felelevenítsük, s annak az erejéből töltekezzünk, és szebbé tegyük magunk körül az életet. Igenis lehet.

– Eddig a pedagógus-pályájáról beszélt, de közben ígértéként, lelkipáztorként is tevékenykedett.

– A kettő rokon egymással. Lelkekhez szól mindkettő. Ezért én össze is kapcsoltam. Azt tartottam mindig, hogy felér egy ígértéként, ha bevezetőt mondok egy hangversenyhez, s így megértetem Bach zenéjét. Előfordult, hogy az ígértéként után levettem a palástot és elővettem a hegedűmet. Templomi hangversenyt csináltam.

– Min dolgozik mostanában?

– Elmondani is sok. Egy kötet jelenik meg azokból az írásaimból, amelyek a magyar versekben lévő folklór-elemekről szólnak. Azután be kell fejeznem a Daloló Bükkalja című gyűjteményt, ami szívem vágya. Sályon kívül tizenkét faluban gyűjtöttem énekeket a Bükkalján. Összeszedtem az összes archív anyagot, amit Lajtha gyűjtött 1929-ben. Ebből egy szép daloskönyvet szeretnék kihozni.

– Tanít még?

– Tanítok még mindig. Néprajzi speciál-kollégiumot vezetek a győri tanítóképzőben, azonkívül levelező hallgatóknak tartok néprajzi előadásokat. Huszonhárom szakdolgozatot írtak hozzám az idén. Remélem, folytatják a gyűjtést a tanítványaim, akik már belekóstoltak.

– Zenél is?

– Természetesen. Jó tíz napja voltam Székelyudvarhelyen, ahol nem csak előadást tartottam, hanem Szabó Ernő emlékhangversenyt is. Az én régi népdalkórusomból most is megvan egy nyolctagú kamarakórus, amellyel holnap is fellépünk. Van köztük, aki huszonöt éve végzett nálam, a többiek Isten tudja, mikor. Jönnek, s ha a gyereket nem tudják hova tenni, hát a bal karján fogja a Jánosom a kisfiát, jobb kezében a kottát, úgy énekel. Templomi hangversenyeket csinálunk, kimegyünk a határon túlra is. Még a Sályi Napokra is eljönnek.

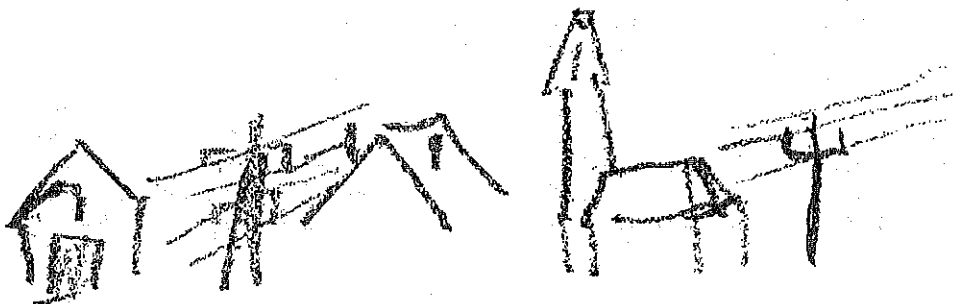
– Sályi Napok? Rendezvényt sorozat a szülőfalujában?

– 1984-től rendezzük. Tudományos előadás, folklór-est, kiállítás, templomi hangverseny, sport-rendezvény.

– Gondolom, Ön találta ki.

– Persze. A mai napig vezetem a sályi népdalkört Győrből, háromszáz kilométerről. De tavasztól őszig általában ott lakom. Néhány gyerekek ott is tanítok zenét. Szakkört vezetek, írjak pályamunkákat, ezekből néprajzi füzetek jelennek meg. Kis múzeumot rendeztem be Gárdonyi Géza volt iskolájában. A népdalkörömmel testvéri kapcsolatokat építettem ki messzi vidékek együtteseivel, csallóköziekkel, szentgáliakkal, hantosiakkal, ásványráróiakkal. Nemcsak elmegyünk szerepelni egymáshoz, de olyan meleg barátság alakult köztünk, hogy keresztelőre, családi ünnepekre is meghívják egymást az emberek. S még azt mondják, széthúzó nép vagyunk. Énekeljünk csak együtt, s akkor megtaláljuk egymást, és tudunk adni valamit a világnak.

Sághy Erna

SZÓ ÉS KÉP

Április 28–29-én Pápán tartotta országos konferenciáját a Magyar Olvasástársaság Szó és kép címmel.

Az Olvasástársaság céljai között szerepel, hogy a gyerekekkel, az emberekkel megszerettesse az olvasást, illetve segítse az olvasási problémák feltárását, azok megoldását. S akiknek ez igazán fontos, időnként találkoznak, kicserélik tapasztalataikat, együtt gondolkodnak.

A pápai Református Kollégium Gimnáziumának díszterme zsúfolásig megtelt érdeklődővel. Aki eljött nem bánta meg, hogy a meleg tavaszi hétvégét az előadások meghallgatására szánta, hiszen a téma aktualitása és az előadók személye ígéretesnek bizonyult.

Szó és kép, betű és kép, mindig is együtt járó fogalmak voltak, hiszen a szavak hallatán, azok megértésekor megjelenik a belőle alkotott kép a tudatunkban. A jelentés megtelik tartalommal. S hogy a tartalom milyen lesz, az nagymértékben függ a bennünket érő hatásoktól, a körülöttünk lévő világtól. Ezt a képet befolyásolja a médiából ránk zúduló sok-sok információ. Tehát nem mindegy milyen a kép, mely a szavakat felidéz, s milyen a szó, mely a képeket előhívja. A konferencia szervezői éppen ezért választották ezt a témát.

Tizenhárom előadás hangzott el, melyek között volt elméleti értekezés, és gyakorlatra, tapasztalatra épülő előadás is.

Pénteken az előadások sorát Jankovics Marcell rajzfilmmrendező, a Nemzeti Kulturális Alap Főkollégiumának elnöke nyitotta meg. Előadásának a *Szöveges szimbolizmus* címet adta. Nehéz visszaadni azt a hangulatot, melyet a művész úr teremtett lendületes, humorral is átszótt előadásmódjával. Keveset beszélt filmről, annál többet a szóról, mert ahogy ő maga fogalmazta meg: „Életem első 50–55 évében jószerint a képpel foglalkozván kedvem támadt egy kicsit a szóval foglalkozni, annál is inkább, mert nagyon lezárja a film az emberi fantáziát, behatárolja, korlátolja. Amikor a magyar népmese sorozatot elkezdtem készíteni, akkor tulajdonképpen önmagam ellen cselekedtem. A véleményem az, hogy a mesét nem szabad még csak illusztrálni se, illusztrálja belülről a gyermek, amikor hallgatja. Mindenfajta képi megközelítés csak bénítólag hathat. ... A fantázia erősebb, mint a valóság. ... A szavak belső képi világa izgat.” Elmondta, hogy szerinte a szimbólumjelentés közmegegyezésen alapszik, elsősorban hangutánzó, hangulatfestő világból ered, és nem tűr nyelvi határokat.

Példákat hozott a görög és latin, szláv és magyar és a török kultúrkörből. A hallgatóság nagy figyelemmel kísérte az eszmefuttatást, melynek pergő ritmusát nem is mindig tudtuk követni. Hogy érzékeltessem a hangulatot, idézek egy gondolatkört: „Mi a szlávoktól kölcsönöztük a parázs és pernye szavunkat, ami megint csak a tűzhöz kapcsolódik. Az ősi magyar belső fejlődésű szavak a pergel, perzel, pipacs, pír, piros, pirkad, pirul, pörkök, pörsenés, pilácsol, pillant, pislant, pislog – gondoljunk a gyertya világára, amikor pislog – ezek a szavak kivétel nélkül arra a pattogásra, percegésre asszociálnak, amely a tűzre, a pattogó tűzre vezethetők vissza.” Meggyőződése, hogy a fogalomkör nem ismer nyelvi határokat. Kialakul egyfajta közmegegyezés, ami nemcsak vizuális meg auditív, hanem megjelenik nagyon konkrét és komplex nyelvi fogalomkörben. Érdekessége, hogy a praktikum, a gyakorlat és a bölcsesség is megfogalmazódik ebben a véleményben. Nagyon érdekes és elgondolkodtató volt az „erkölcs” szóról és jelentéséről mondott fejtegetése. „Az

erkölcs török eredetű szó. Érdemes utánanézni azoknak a török eredetű szavainknak, amelyek e mögött, vagy ebben a körben találhatóak. – *Erő*. Igen, az erkölcsösséghez erő kell, ez kétségtelen. – *Ér* – így is, de elér, elérek valamit, ért, megért, érték, érlel. Hát igen, az erkölcshez érettnak kell lenni. – *Érem*. Ami ér valamit, azt kiverik, és akkor érem lesz belőle. S ha érme, akkor fizetnek vele, tehát *érték*. Ez is érték, még ha anyagi is. – *Érzés*. Az erkölcs ugye magasabb rendű fogalom, nem elégszik meg az értelemmel, érzésre is szüksége van. A jó érzésű ember jó erkölcsű. Ez összekapcsolódik. – *Érvény*. Hogy egy erkölcs érvényes vagy sem, társadalmi közmegegyezés kérdése, bizonyos körök másképp gondolkodnak.”

Jankovics Marcell az előadása második részében a készülő új rajzfilmjéről beszélt nyelvészeti szempontból. Csodaszarvas címmel készült egy egész estét betöltő rajzfilmet, melynek szövegkönyvéből kizár minden olyan szót, amely az adott korba nem illik bele. Tehát például a nyelvújításkor keletkezett szavaink nem szerepelnek majd a film szövegében. Hosszasan idézett a tervezett szövegből, melyen a hallgatóság jókat derült, hiszen így kiemelve a képi környezetből az egymás után következő szavak, szósorok néha mulatságosan hatottak.

Dr. Bencze Lóránt a zsámbéki Apor Vilmos Katolikus Főiskola tanára *A szó varázsa és válsága* című előadásában arra irányította a figyelmet, hogy az elkészült vagy a még készülő kevertantervek vajon gondoltak-e, gondolnak-e a tanítás mellett a szavak teremtő, életadó, gyógyító, viselkedésformáló erejére? Az előadása közben sok kérdés merült fel bennem. Amikor a hétköznapokon beszél az ember, nem is gondol arra, hogy a szavainak súlya van, lehet építő-, de lehet romboló hatású is. Vajon kellő mértékben elsajátítják-e a gyermekek az iskoláskorban, hogyan és miként kell megszólalni a különböző helyzetekben? Mikor mi a megfelelő szó? Megtanítjuk-e nekik? Jut-e elegendő idő erre a sok megtanítandó ismeretanyag mellett? Vagy úgy gondoljuk, hogy ezt nem is kell tanítani? A szemléletformálás a mi feladatunk is, felnőtteké, szülőké, pedagógusoké egyaránt. Ne engedjük ezt át teljes egészében a médiáknak!

„Az általános iskolákban a beszéd-és értelemgyakorlat tantárgyat törölték az 1970-es években. Pedig a hagyományos beszéd, olvasás és írás folyamatosan módosította gondolkodásunkat és ítéletalkotásunkat, gazdagította érzésvilágunkat. Kérdéseket támasztott bennünk, gondolkodásra nevelt. A hagyományos hallgatás, figyelés és nézés cselekvő és alkotó volt (aktív és kreatív). A médiafogyasztó passzív és alkotásra képtelen. A médiafogyasztónak csak a szabadság illúziója jut. A választást már elvégezték helyette.” – fogalmazta meg sokunk gondolatát előadásában a tanár úr. Én is, mint gyakorló pedagógus gyakran kérdezem magamtól és másoktól: kell-e ekkora mennyiségű ismeretet rázúdítani a gyermekekre, s közben megtanulja-e hogyan kell a világban eligazodni? „Mivel ismereteink gyorsan avulnak, jóformán csak logikus gondolkodást, hatékony beszédet kellene tanítanunk az általános és középiskolában az általános alapműveltség és idegen nyelv mellett. Az általános és középiskolákban ugyanis évekig vesződnek azzal a szaktudással, amely a gyermek életkora miatt korai, de amit 18 évesen két hét alatt megtanul az egyetemén. Ott viszont már nem lehet megtanítani sem olvasni, sem idegen nyelvekre, sem gondolkodni, sem beszélni. Életkora miatt ez már késő.” – Ha bele-gondolunk ez így igaz.

Az előadás nem tagadja a médiák fontosságát, csak tudni kell okosan használni az onnan felénk áramló hírözönt, ismeretanyagot. Meg kell tanítanunk a gyermeknek azok feldolgozását, használatát. Hiszen az élet minden szintje megköveteli ezt. A hatékony kommunikáció olyan, mint a biztonságos mozgás az életünk terében.

Péntek délelőtt a harmadik előadás *A szó: kulcs az állókép-hez* címmel hangzott el. *Gaul Emil* főiskolai tanár igen szemléletesen magyarázta el, hogyan ad értelmet az állóképnek a szöveg. A kép önmagában sok mindent jelenthet, közölhet számomra, mindaddig, amíg a szöveggel konkrétá nem válik. Példaként említette az ismert plakátot a rendszerváltás idejéből, melyen egy katonaszürke egyenruhát viselő, nekünk hátat fordító figura látható vastag, kifejező nyakkal. Ha nincs ráírva szöveg, biztos, hogy mindenkinek ugyanazt jelenti? A cirill betűkkel írt szavak egyértelművé tették. De lehetett volna más feliratozással pl. *Svejk*, a derék katona, vagy egyszerűen csak egy hajnövesztőszer reklámja, hiszen a tarkó kopasz volt. „...Az állóképpel harmonizáló szövegek a képnek más és más értelmezését indítják el, a gyorsan olvasható rövid szöveg így válik az állókép megértésének kulcsává. A közlő szándéka szerint választja meg a szöveg és a kép kombinációjából összeálló üzenetet.” A kép és a szöveg gyakorlati kapcsolatának vizsgálata során arra kereste a választ, hogy a tanulók mennyire értik ezt a problémakört, s milyen színvonalon képesek e téren feladatokat megoldani. Kiderült, hogy a gyerekek tökéletesen értik ezt a kapcsolatot, és egyáltalán nem rettegnek a reklám manipulációjától. Ha kell, átértelmezik. Sok példával illusztrálta ezt az előadó.

Az előadások rövid megbeszélése és kérdések feltevése után a hallgatóság elfogyasztotta jól megérdemelt finom ebédjét a gimnázium éttermében. Az ebédszünetben válogathattak az Olvasástársaság által megjelentetett kiadványok közül, és baráti beszélgetésekre is sor kerülhetett.

Ebéd után a vendéglátó Kollégium könyvtárát, múzeumát tekinthették meg az érdeklődők, majd az Ótemplomban egy kiállítás megnyitójára került sor a pápai Református Tudományos Gyűjtemények kincseiből, amelyek az elmúlt ötszáz év élettel teli pápai egyház- és várostörténeti emlékei.

E rövid három órás pihentető séta, szemlélődés után folytatódtak az előadások. Bár a délutáni nap melegen tűzött, s a hallgatók maguk mögött tudhattak már egy egész délelőttöt kitöltő, komoly figyelmet igénylő előadásorozatot, mégis újra megtelek a széksorok, s várakozással tekintettek az újabb előadók felé. A résztvevők közül többen érkeztek a határon túli magyar lakta területekről, számukra nagyon sokat jelentett ez a közös gondolkodás, vélemények kicserélése. A konferencia hangulatának érzékeltetésére mondom el, hogy az előadások alatt is he-lyeslő közbeszólásokkal, apró nevetésekkel, megjegyzésekkel vált élővé a kapcsolat az előadók és a hallgatóság között. A megbeszélésekkor nem csak kérdések hangzottak el, hanem többen gondolataikról beszéltek, az útkeresésről, a jobbítás szándékáról. Jó volt hallani, érezni, hogy tulajdonképpen egyet akarunk, csak lehet, hogy a célhoz vezető út máshonnan indul, rövidebb vagy hosszabb úton, de odaérünk a célhoz.

Hubert Ildikó főiskolai docens *A láttatás eszközei régi magyar irodalmunkban* címet viselő tanulmánya nyitotta meg a délutáni előadások sorát. A kép és a szöveg együttes feltűnésének legkorábbi magyarországi példáit a templomi falfestészet őrizte meg. Témáját főleg a Bibliából és a szentek életéből vette. A szentek élete példaképpül szolgált a nemzet számára. A képiség létrehozásában a falkép mellett a szövegkép is nagy szerepet játszott:

így a typographiai kép, a könyvdíszítő elemek, könyvillusztráció, embléma és allegória, vagy a képversek. A könyvdíszítő elemek vizsgálata számunkra azért is fontos, mivel a gyönyörködtetést szolgáló szerepe mellett a tanulást segítő illetve gátló funkciója is van. Olvasási nehézségek, tanulási zavarok vezethetők vissza ezen könyvészeti kritériumok dilettáns használatára. Gondoljunk csak a betűtípusokra, a szövegre nyomtatott sötét tónusú képekre. A konferencia egyik résztvevője is pontosan erről beszélt hozzászólásában. *Róth András Lajos* Erdélyből érkezett, és szavait látható példákkal is illusztrálta.

A korai illusztrációk elsősorban nem a gyönyörködtetést szolgálták, hanem a szöveg jobb megértését segítették elő. A mai kor embere könnyen csak illusztrációnak, hangulati elemnek fogja fel régi kódexünk, reneszánsz kori könyveink metszeit, pedig többet nyújtottak annál. Példaként említette az előadó a tíz éves gyermekek részére készült egyik tankönyvet, melyben Nagy László Csodafiú-szarvas című verse található. A költemény feldolgozása a tanárnő tapasztalata szerint rendkívül nehéz – még a tanárjelölt hallgatóknak is – mindaddig, míg az alapképekhez kapcsolódó háttér-történeteket nem ismerik. Különösen az utolsó versszak értelmezése nehéz. „Deresen, havasan/ eljön a karácsony,/ csodafiú-szarvas/ föláll az oltáron,/ szép agancsa gyűlva gyullad./ gyertya tizenhárom,/ gyertya tizenhárom.”

A kép mögötti történet olvasható *László Gyula* *A Szent László-legenda középkori falképei* című könyvében. (Budapest, 1993.)

Hubert Ildikó számtalan példát sorolt fel a metszetek, korabeli ábrázolások és az irodalmi művek szoros kapcsolatáról. Csokonai Vitéz Mihály több száz könnyed virághasonlata például tökéletes botanikai ismeretekre épült. Vajon nem keltene-e csodálkozást a felvilágosodás óra bevezetőjeként, ha ezekből a virághasonlatokból legalább egy-kettőnek utánanéznének a gyerekek *Földi János* és mások könyveiben? Vajon nem tűzhetné-e ki a jó tanító, hogy az alapvető szimbólumokat a rendelkezésre álló idő alatt elkezdje megismertetni játékos formában a gyerekekkel?

Kedves színfolt volt a vizuális költészet, a képversek ismertetése közben tett kérése, amely a résztvevők alkotókedvét hivatott célba venni: a konferencia ideje alatt írjanak képvesset. Néhányan kedvet is kaptak hozzá.

A rövid szünet után még két előadást hallgathattak meg a minden tiszteletet megérdemlő, lelkes közönség, melynek létszáma nem fogyatkozott meg, pedig a délelőtt 9 óra óta tartó programok aktív figyelmet igényeltek, s a bágyasztó meleg is próbára tette őket. *Saad József* szociológus a képet és szöveget egyaránt tartalmazó CD-Rom készítéséről beszélt. Egyfajta művelődéstörténeti utazásra invitálta a résztvevőket, amikor a korabeli képeslapgyűjtemény alapján a vasúthálózat mentén fekvő települések, területek megismertetését tűzte ki célul. Képzeljünk el egy századfordulós Vasúti Kalauzt (vagyis egyfajta útkönyvet), mely segítségével utazást tehetünk vonaton, s közben az érintett területek néprajza, irodalmi, történelmi emlékei, kultúrája feltáru- lóttunk. S gondoljunk csak bele, a századfordulós, Trianon előtti Magyarországnak sok olyan csodaszép tája is megjelenik képeslapon, melyeket sok ember csak hírből ismer.

„Ha egy gyermek tízéves koráig nem tanul meg olvasni, nem szereti meg a könyveket, később már aligha teszi.” Ezzel a *Darvas Józseftől* vett mottóval kezdte meg előadását, jobban mondva osztotta meg tapasztalatait *Hermann Istvánné* gyakorló pedagógus. „A legtöbb kisgyermek a természetes kíváncsiságá-

ból adódóan ismerni akarja a betűk világát, érteni akarja a számára addig értelmetlen jeleket. S amikor már megismerte használni is akarja tudását. Nekünk szülőknak és pedagógusoknak kell ehhez hozzásegíteni, megadni az útmutatást. Nekünk kell összhangot teremteni a tapasztalt, látott, hallott, olvasott világban.”

Hosszú és göröngyös az az út, amelyen eljut a gyermek az önálló olvasás örömeig. Ennek az útnak az állomásairól beszélt az előadó, hogy az első osztálytól kezdve egészen a negyedik osztályig milyen és hányféle módon lehet meghozni, fenntartani az olvasási kedvet. A mesék mellett Móra Ferenc, Fekete István regényeit emelte ki, nem csorbítva ezzel a mai magyar írók érdemeit sem. Gyakran felteszik a kérdést pedagógusoknak, és maguk a pedagógusok is: kell-e kötelező olvasmányt kijelölni, érdemes-e, egyáltalán elolvasás-e a gyermekek? Hogyan kérjem számon? „A gyermek szívesen válogat a könyvtárban a könyvek között, miért ne irányíthatnánk, hogy mit olvasson. Korának és érdeklődésének megfelelő könyvet tegyek a keze ügyébe, s tegyek úgy, mintha egyedül ő választotta volna. A kötelező olvasmányok elolvasása sem mindig nyűg, csak megfelelő előkészítés, ráhangolódás kell.”

Az előadás címe (*Szó és kép az iskolában*), s a bevezető szavak már előrevetítették, hogy nemcsak az olvasásról lesz szó, hanem a vizuális kultúra adta lehetőségek felhasználásáról is az irodalom és más órákon. Sok példával érzékeltette, hogyan lehet összhangot teremteni az irodalmi alkotások többféle megjelenítése közt. (Mese – rajz – báb – film) Sok jó ötletet kaptunk arra, hogyan lehet rávenni a kisiskolást a nyári olvasásra, a filmek hatására a további búvárkodásra. Hogyan válhat a könyv és a film a használható tudás forrásává.

„Jules Renard francia regényíró mondta: „Minden olvasmány egy magot hagy hátra, amely kicsírázik.” A tanító feladata, hogy megmunkálja, és termékké tegye azt a talajt, amelyből kicsírázhatnak az elvetett tudásmagok – ezzel a gondolattal zárta az egész napos előadásorozatot Hermann Istváné.

Este Kobzos Kiss Tamás dalaiban gyönyörködhetek a konferencia résztvevői, s közben megtapasztalhatták a pápai vendéglátók kedvességét és vendégszeretetét is.

Másnap, szombaton délelőtt folytatódott az elmélkedés, hat előadó osztotta meg gondolatait a hallgatósággal.

Kónya Anikó pszichológus, egyetemi oktató *A mentális képek szerepe a szövegértésben* című előadásában érzékletesen mutatta be, hogyan és milyen szinten jelenik meg belső képben egy-egy szöveg. Ezt a belső képet ábrázoltatta emberekkel, s arra kereste a választ, mennyire ragadja meg az emberi képzelet a lényegét. Egy film szöveggönyve alapján kellett vázlatos rajzot készíteni, s a rajz alapján másoknak, akik a szöveget nem ismerték, szöveget kigondolni. Az eredmény magáért beszélt. Nem a rajz szépsége idézi fel elsősorban a szemlélőben a szöveget, hanem azok a fontos, lényeges jegyek, amelyek utalnak arra.

Rigó Béla, a Kincskereső című irodalmi folyóirat főszerkesztője a könyvteremtő médiáról beszélt. A film megszületése után annak rövidített történetét képregényben adják ki. Sokat vitatkoznak arról, hogy a képregény az olvasásban milyen szerepet tölt be. Hasznos-e vagy romboló hatású? Mivel a képregény (például a Vuk) a filmfeldolgozás alapján készül, sokban eltér a regénybeli történettől. Pedagógusok, könyvtárosok kifogásolták ezt, úgy fogalmaztak, hogy ezek a képregények meghamisítják a művet. Rigó Béla szerint az eredeti regény elolvasása lenne a lényeg, de a képregény is jobb, mint a semmi.

Sok példát hozott fel arra, hogy filmek alapján írják meg

utólag a regényt. Sőt, nagyon sok mű történetét továbbbúják, hiszen igény van rá.

– Milyen az a könyv, amit a média csinál? – tette fel a kérdést. Grafikája és szövege leegyszerűsített, hiszen egy bonyolultabb grafikai képződményt nem lehet animálni. A film színpalotkában gondolkodik. A kisgyermeknek szeretik ezt a fajta megjelenítést. Jó-e ez, s mivel szemben jó? Az önálló, értékes irodalommal szemben nem jó. A semmivel szemben óriási. A gyermek könyvet kap a kezébe. Rajtuk keresztül megtanulhat olvasni, mert sokszor kézbe veszi. A Vuknál maradván, az eredeti könyv értékes, de a Tarbay Ede által írt dialógusok is megállják a helyüket.

Van egy stratégia, mely az olvasás pozíciót szeretné megvédeni. De úgy véli, hogy a média diktálni szeretné a kultúrát. S az eredmény az lett, hogy a gyermek inkább filmet néz, mint olvas. Az olvasás, ha végignézzük a művelődés történetét, sohasem volt általános, mindig egy szűk réteg privilégiuma volt. Az olvasás nagyon bonyolult, nehéz, kemény művelet. Az ember minden információt elsősorban vizuálisan kap. Az olvasás már elvonatkoztat. A cél az lenne, hogy a gyermek kezébe olyan szöveget, amit ő nem ért, ne adjunk. Át kellene nézni ebből a szempontból a tankönyveket is. Végezetül leszögezte, a média könyvteremtő tevékenységét figyelembe kell venni, de azon a minőségi korrekciót végre kell hajtani, azt a tananyaggal a befogadó szempontjából korrigálni kell.

A televízió és az írásbeliség kapcsolatáról elmélkedett *Zika Klára* a Duna Televízió szerkesztője. Talán kezdetben még beszélhettünk erről, amikor a TV csatornák remek színházi előadásokkal örvendeztették meg nézőiket, s a közvetítések után az eredeti műveket keresték a könyvtárakban. Vitathatatlan, hogy a kiváló írók, dramaturgok, s az irodalmat szerető televíziós szerkesztők értéket teremtettek és közvetítettek. A rendszerváltozással beköszöntött váratlan nagy szabadság következtében előzönlötték az egyre szaporodó csatornákat az egymással versengő csoportosulások, melyek szinte kizárólag csak a haszonyszerzést tartják szem előtt. A TV manipuláló hatalmat szerzett. A televízió lehet(ne) a könyvek, az értéket megjelenítő művészetek barátja, megkedveltetője.

A Duna Televízió elsősorban az elszakított területek és a nyugati szórvány magyarság számára sugározza műsorait. A hét éves fennállása óta az írott szó képi megjelenítéséért folytat küzdelmet. A Helikon Könyvjelező című műsorban olvasásra ajánlanak könyveket. A szerzőkről, szerzőkkel kisportrékat, etűdöket is készítenek. Archív felvételtől újra láthattuk, hallhattuk Nagy Lászlót, Kormos Istvánt, Pilinszky Jánost. A Millenniumi Krónika a TV nézők irodalmi kultúráját kívánja bővíteni 50 vers, 50 etűd című sorozatával, melynek jóvoltából a magyar költészet legszebb darabjaiban gyönyörködhetünk.

Minden vészjelzés ellenére ma is sokan szeretjük a könyveket, s a TV nem pótolhatja azt az élményt, amelyet az olvasott irodalom, a költészet, s a próza nyújthat számunkra.

Szinger Veronika: Találkozás az írásbeliséggel – szavak és képek. A vizuális ingerek hatása a későbbi írás- és olvasástanulásra című előadása következett. Az iskolába kerülő gyermekek többsége már korábban kapcsolatba kerül az írott szóval, a betűk világával. Színes-képes leporellók, mesekönyvek nézegetése során a gyermek számos írásbeliséggel kapcsolatos ismeretre és készségre tesz szert, beleértve az olvasáshoz köthető technikai tudást: pl. lapozás, direkcionáltság, a könyvnek van eleje és vége... Az óvodára, illetve az óvodapedagógusra van bízva, hogy az óvodai nevelésbe mennyire építi be, egyáltalán beépíti-e az írásbeliséget. Ebben az életkorban a kvázi olvasás mellett meg-

jelenik a kvázi írás is. (Úgy tesz, mintha írna.) Ez a felnőttek utánzásának az eredménye. Előfordulhat a betűrajzolás, esetleg egy-egy szó leírása, bár a gyermek gyakran még nem tudja a betűnek a hangot képviselő jelentését. A gyerekek egy része a formális olvasás, írástanítást megelőzően spontán módon érdeklődik a betűk iránt, erre az érdeklődésre alapozva lehet megkezdni a munkát az első osztályban.

Egy fiatalokorú elitáltak körében végzett vizsgálat tapasztalatait ismertette *Steklács János* a Kecskeméti Tanítóképző Főiskola tanára. A vizsgálat célja a funkcionális analfabétizmus jellemzőinek feltárása volt, hogy a tapasztalatokból kiindulva összeállíthassanak egy frott nyelvi alap-és funkcionális képességeket fejlesztő programot.

A kísérleti személyeknek képsor alapján kellett szöveget alkotniuk. Öt elemből álló képsor szereplője egy nő volt, akinek reggeli tevékenységét láthatták a felébredéstől a munkába indulásig. Ha az elkészült munkákat a megvalósítás módja és a tartalom szempontjából elemezzük, azonnal szembe tűnik, hogy négy jól elkülöníthető módot alkalmaztak a felmérésben résztvevők:

1. A képek közvetlen közelébe írt szavak
2. A képek szerint sorszámozott mondatok
3. Közvetlenül a képekről készített fogalmazás
4. A képek alapján készített fogalmazás

A fogalmazás kritériumainak csak a 3. és 4. csoportba tartozó írások feleltek meg.

A hazai és a nemzetközi kutatások sajnos igazolták azt a hipotézist, mely szerint egyre többen kerülnek hátrányos helyzetbe amiatt, hogy kommunikációs készségük – elsősorban írás- és olvasáskészségük – nem éri el a hétköznapi életben szükséges minimális szinten sem. Ők a funkcionális analfabéták, akik a teljes analfabétákkal szemben az írás- és olvasástechnikával rendelkeznek ugyan, mégsem képesek hatékony kommunikációra ezeken a területeken.

Sajnos az anyanyelvi nevelés, ezen belül is az írásbeliségre nevelés hazánkban sokáig nem vette figyelembe kellőképpen azt a feladatát, hogy a valós, mindennap adódó olyan feladatok megoldására készítse fel a gyerekeket, amelyek a későbbiekben várnak rájuk.

A konferencia zárásaként *Honffy Pál* tudományos kutató *Médiások, médiák, (mé)diások* címet adta igen lebilincselő eszmefuttatásának.

„A kommunikáció egyik új technikája sem törölte el, tette fölöslegessé a korábbiakat. Az írás megjelenése után is megmaradt a közvetlen nyelvi érintkezés, vagyis a hangadós beszéd, a könyvnyomtatás sem vette át mindenestül a kézzel írás szerepét, s minden jel arra mutat, hogy az elektronikus úton terjedő közlemények sem szorítják ki a nyomtatott információt, de még a szépirodalmat sem. Csak egyes funkciók alakultak és helyeződtek át, a szerepek változtak meg” – szögezte le előadása elején *Honffy Pál*.

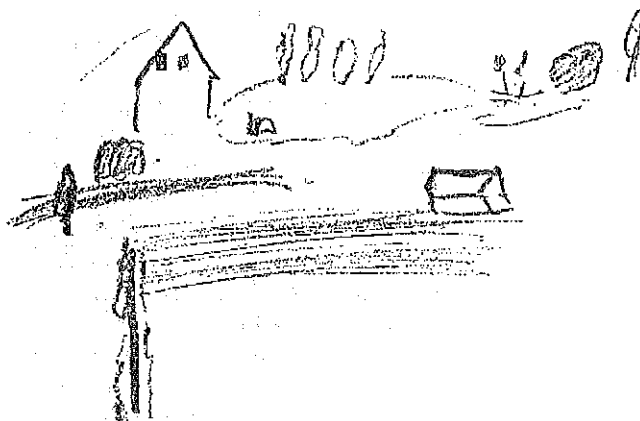
A médiával kapcsolatban gyakran elhangzik, hogy felületesre nevel, kiszolgálja a tömegzűlést, ellene dolgozik a gondolkodásnak. De meg kell vizsgálni, nem rejlik-e az elektronikus médiumokban, köztük is főleg a mozgó képekkel dolgozó közvetítőeszközökben valamelyest embergyarapító lehetőség! Vessük össze ezek hatás módját a könyvekével!

Amikor olvasunk, mi kerül a szemünk elé? Szó, szó, szó. Vagyis elvont, általános fogalomjelölések. A képzeletünknek marad egy szabad játéktere, s ahányan csak olvassuk a könyvet, mindannyiunknak más-más belső elképzelése támad a helyszínről, a szereplőkről.

A moziban vagy a monitor előtt ülve minden jelenséget részletesen bemutatnak. Nincs szükség a belső fantázia tárgyiasító, képeket felidéző munkájára. De szükség van másfajta szellemi erőfeszítésre. A számunkra fontos információk kiválogatása lényeglátást, elvonatkoztató képességet kíván meg. Éppen ellenkező szellemi munkát végzünk, mint olvasás közben. Ott a fogalmi jeleket konkretizáljuk, itt a konkrét jelzéseket emeljük általánosabb szintre. A vázolt folyamat működtetésére az iskolának kellene megtanítania a médiával élő diákokat. Az iskola azonban még nem mozdult el ez irányba. Sokan panaszkodnak arról, hogy a televízió elvonja a fiatalokat az olvasástól. Ebben van igazság, de biztos, hogy éppen az olvasástól vonja el őket? Biztos, hogy ha nem lenne televízió, ők mind olvasással töltenék az idejüket? A könyv is, és a média is felhasználható nemesre, hasznosra és kárhözatosra egyaránt. Rajtunk, a felhasználókon múlik szinte minden, hogy miként tudunk élni velük, és megtanítjuk-e a velük való okos együttélésre a fiatalokat. Vagyis a média nem felelős semmiért. Mi vagyunk a felelősek jó és rossz hatásaiért, mi az emberek.

Ezzel az elgondolkodtató előadással zárult a kétnapos konferencia az olvasás és a médiák bonyolult kapcsolatáról. A résztvevők sok új ismerettel gazdagodva, ötlettel gyarapodva tértek haza, melyeknek hangot is adtak a hozzászólásaikban.

Közös autóbuzos kiránduláson folytathatták a kötetlen, baráti beszélgetést a határon innen és túlról érkezett pedagógusok, könyvtárosok, a jövő nemzedékének nevelését szívükön viselő, melynek úti célja az egyik legszebb bakonyi kisváros Zirc volt, múzeumaival, könyvtáraival – vagyis vizuális és hagyományos információhordozóival egyaránt.

KÁRPÁT-MEDENCEI KÖZMŰVELŐDÉSI CIVIL SZERVEZETEK FÓRUMA

(Budakalász, 2000. június 2-4.)

Az anyaország és a határon túli régiók között a kulturális – ezen belül a közművelődési – szférában a 90-es évek társadalmi fordulata után sokcsatornás kapcsolat jött létre. Az első időszakban két, egymástól lényegében elkülönült szálon:

- az állami intézmények, közalapítványok – elsősorban anyagi – támogatása és
- a civil szervezetek – elsősorban önfinanszírozó – támogatása révén.

Ez az elkülönülés a kezdeti időszakban természetesnek volt tekinthető, ám sajnálatos módon a mai napig fennmaradt. Pedig az azóta eltelt időszak világosan megmutatta, hogy az állami intézményrendszer – jellegéből, feladataiból, felépítéséből adódóan – nem képes a felmerülő igények teljességét kezelni, nem tud elegendően rugalmas lenni: a fehér foltok száma nem csökken, hanem nő.

A határon túli civil szervezetek napi munkájukhoz a légtöbb segítséget – éppen, mert az szakmai, módszertani segítség – a magyarországi civil szervezetektől kapják.

Az anyaországi civil szervezetek viszont az egyre terebélyesedő feladatrendszert nem képesek finanszírozni a magyarországi civil szféra, a pályázati- és támogatási rendszer igen lassú fejlődése miatt.

A tapasztalatok kicserélése nemcsak a résztvevők munkáját segíti, de a civil szervezetek között épülő kapcsolatrendszer hozzájárul a kisebbségben élő magyarság önazonosság-tudatának erősödéséhez.

*

Több, mint hetven szervezet részvételével rendezte meg a Magyar Művelődési Intézet, a Magyar Kollégium, valamint a Pest Megyei Közművelődési és Információs Központ (a kissé hosszú nevű) Kárpát-medencei Kisebbségi Magyar Közművelődési Civil Szervezetek Fórumát. A Szlovákiából, Ukrajnából, Romániából és Jugoszláviából érkezett vendégek június 2-4. között tanácskoztak a Budakalászi Faluházban. (A szervezők természetesen meghívták a horvátországi, szlovéniai és ausztriai kollégákat is.)

A társadalom kulturális életének hajtásgörkérei a családok mellett nyilvánvalóan a civil szervezetek. A tanácskozás célja volt, hogy

- képet adjon a civil szféra által végzett kulturális, közművelődési munka jelentőségéről,
- módszertani, szakmai segítséget nyújtson a határon túli magyar kulturális civil szervezetek napi munkájához,
- megerősítse a hazai és a határon túli magyar civil szervezetekkel való kapcsolatokat,
- felmérje a határon túli magyarok öntevékenységen alapuló közművelődési kezdeményezéseinek és közösségi erőinek támogatására rendelkezésre álló szellemi és anyagi erőforrásokat.

A szervezők nemcsak a civil szervezeteket hívták meg, hanem a magyarországi ún. „nagy” szervezeteket is (Magyarok Világszövetsége, Illyés Közalapítvány, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának és az Oktatási Minisztériumnak a határon túli magyarokkal foglalkozó főosztályai, a Nemzeti

Kulturális Alapprogram stb.), a határon túli „enyőszervezeteket”, amelyek az anyaországból a határon túlra menő kulturális célú pénzek fölött uralkodnak, valamint a Magyarországon bejegyzett, de határon túlra dolgozó szervezeteket is. A meghívottak közül csupán a Határon Túli Magyarok Hivatala tartotta fontosnak a tanácskozáson való részvételt: dr. Szabó Tibor a HTMH elnöke közel négy órát beszélgetett a résztvevőkkel, válaszolt kérdéseikre, míg a Hivatal osztályvezetője, C. Tóth János a tanácskozás teljes ideje alatt jelen volt.

A program helyszínét a szervezők a Budakalászi Faluházat választották. A település többnemzetiségű. A magyaron kívül szerb, szlovák, cigány népesség lakja, és ezek egymással példamutató faluközösségben élnek. A községben több olyan civil szervezet, egyesület, alapítvány működik, amely a testvéralkapcsolatokat, és e kapcsolatokon túl, határon túlra nyúló szociális- és kultúraközvetítő kapcsolatokat ápol eredményesen.

Az első napon köszöntők hangzottak el, majd Romhányi András (Magyar Kollégium, Magyar Művelődési Intézet) tartott előadást „A civil szféra helye és lehetőségei a változó világban” címmel. A tanácskozáson a résztvevők a maguk választotta témákat vitatták meg. A sokszor parázs hangulatú beszélgetések mindvégig érdemiak voltak. A szervezők igyekeztek a beszélgetéseket mederben tartani, a hozzászólások hosszúságát korlátozni.

*

Az alábbiakban részleteket közlünk a megnyitó és üdvözlő beszédekből.¹

Halász Péter (Magyar Művelődési Intézet főmunkatársa):

Tisztelt tanácskozás, kedves barátaim! A konferenciának is, mint általában a könyveknek is, meg minden műnek, megvan a maguk sorsa. Ennek a konferenciának is – a szervezésének is – különösen alakult a sorsa.

Balsors és jószerecse között szerveztük meg ezt a tanácskozást. Balsors kísért minket atekintetben, hogy akárhová tettük is az időpontját, mindenkor jelentős kárpát-medencei magyar mozgalmak és szerveződések programjaiba, tanácskozásaiba ütköztünk. Az eredeti időpont a Magyarok Világszövetségének programjával találkozott. Későbbre tettük a dátumot. Ez meg a romániai önkormányzati választások időpontjára esett. Tehát kiderült, itt olyan zsúfolt az élet, hogy igazából nagyon nehéz megtalálni a megfelelő terminust.

Emiatt van az, hogy „mindössze” 74 szervezet képviselőiben vannak itt Önök. Bár lehetnének jóval többen, százan vagy talán száznál is többen. Hiszen van itt bőven olyan szervezet a Kárpát-medencében, amely eredményt tud fölmutatni, és amelynek a munkája következtében, és a munkájára alapozva itt volna a helye.

A jószerecse pedig az volt, hogy úgy találtunk egymásra mi hárman szervezők, hogy azt talán előre megfontolt és ki-

¹ A szervezők a tanácskozás teljes anyagát kötetben jelentetik meg

gondolt szándékkal sem lehetett volna ilyen jól összehozni. Mert példamutató, hogy egy országos művelődési intézmény; egy kárpát-medencei feladatot fővállaló civil szervezet – a Magyar Művelődési Intézetről és a Magyar Kollégiumról beszéltem – valamint a Pest Megyei Közművelődési és Információs Központ, mint egy ország központi megyéjének az önkormányzata és annak a művelődési intézménye együttműködjen. Ez kicsit jelképezi is azt, hogy a civil szférának mi lehet az a három lába, – szerencsés esetben három oszlopa –, amelyre megnyugtató módon a jövőben építkezhet. Önkormányzat – állam – civil szféra. Függetlenül attól, hogy mi régi munkatársak, régi barátok vagyunk, akik sok mindent szerveztünk együtt, ez a példa – azt hiszem –, jelképezi azt, hogy a civil szféra hogyan tud építkezni.

Bakos István (Bethlen Alapítvány elnöke):

Tisztelt hölgyeim és uraim! Kedves barátaim! Sokukkal találkoztam már, hiszen Romhányi András világszövetségi főtítkárságom idején két alkalommal is elhozott hozzám egy-egy kisebb társaságot. Hát, nem pontosan Önöket, de sokan Önök közül is részt vettek azokon a tájékoztatókon, amit a Világszövetségről adtunk.

Mindenek előtt szeretnék köszönetet mondani a szervezőknek, a Magyar Kollégiumnak, a Magyar Művelődési Intézetnek, a Pest Megyei Közművelődési Információs Központnak, de Budakalásznak is. Budakalász községnek, amely helyet ad ebben a szép környezetben ennek a tanácskozásnak. Köszönetet, magáért a tanácskozás megrendezéséért, és azért, hogy három napon át módot és alkalmat nyit arra Önöknek, s nekünk, hogy közösen hányjuk-vessük meg sorsunkat.

Vessünk számot azzal, hogy mit értünk el eddig, és milyen lehetőségek kínálóznak a jövőben. Hiszen a civil szervezetek és a civil szerveződések egyik legfontosabb alapja és működésének legfontosabb biztosítéka a folyamatos kapcsolatteremtés és egymás erősítése. Hiszen ebben a térségben, a volt szocialista országok területén rendkívül gyenge és esendő még a civil társadalom. Meggyőződésem, hogy a civil szervezetek, ezeknek a gyarapodása, közéleti befolyása nélkül sem Magyarországon nem hódíthat tért a polgári demokrácia, sem határon túl a magyar nemzetiségi törekvések és a kisebbségi társadalom nem létezhet, és nem működhet egészségesen, ha nem erősödnek azok a civil szerveződések, amelyeknek Önök most itt képviselőiként részt vesznek ezen a tanácskozáson.

Nem véletlen, hogy a diktatúrák, az önkényuralmi rendszerek nem túrték el a civil szervezeteket, pártokat sem, korlátozták az egyházak társadalmi szerepvállalását. Magyarországon 1948 után a szovjet kommunista önkényuralmi szisztémában – az uniformizálás és az idegen befolyás erősödése miatt – fölszámolták a civil szervezeteket.

A környező országokban még súlyosabb volt a helyzet a magyarságra nézve, hiszen a civil társadalomnak az eliminálása, megszüntetése gyakorlatilag a magyar közösségek létét veszélyeztette, fenyegette. Az egyházak korlátozása még inkább. Nem véletlen, hogy az egyházak pártfogása által, azok környékén születhetett meg újra a határon túli civil szerveződések többsége.

A civil szervezetek működésének és létének alapja az, hogy legyen megfogható célkitűzés. Lehetőleg olyan célkitűzés és program, ami bizonyos igényeket és hiányokat is pótol. Ehhez ötletadó, szervező személyek, támogatók és közreműködők kellene. De fórum is kell! Olyan vitafórum, amelyen épülni kívánunk, s nem pusztán tudományosan értékeljük az elért

eredményeket, hanem valamit a *társolyunkban haza is akarunk vinni.*

Kriszsovenszky Lajos (Pest-megye Közgyűlésének alelnöke):

Azt hiszem, pontosan Önök előtt nem kell hangoztatni, hogy milyen jelentősége van egy ilyen szakmai konferenciának. A szakmai fórumok jelentősége annál is fontosabb a megyei önkormányzatok számára, mert – a közigazgatási reform kezdetén – keressük azokat a lehetőségeket, csomópontokat, amelyek révén elláthatjuk koordináló feladatainkat.

Föl kell vetnünk azt a kérdést, hogy az Európai Unióhoz való csatlakozás révén mit vár el tőlünk az Európai Unió. Csak halkan, de hangsúlyosan szeretném megjegyezni, hogy a magyar néptől mindig elvártak. Az elvárásoknak való megfelelés helyett én azt mondom, hogy nekünk a magyar művelődés gyökereit mindenképpen megőrizzük, és e gyökerekből táplálkozó, hagyománytisztelő és a mai kornak megfelelő közművelődési, közoktatási, kulturális és művelődési életet kell bevinnünk Európába. A magyar nép nagyon asszimilatív. Mi be tudunk fogadni más kultúrákat, de elvárjuk, hogy egyenrangúként, sajátos magyarságunknak megfelelő kultúrával együtt fogadjon be Európa.

Jó munkát kívánok Önöknek, hogy elvihessék a határon túli magyarságnak az egy nemzethez, az egy, közös kultúrához való tartozás élményét.

Földiák András (Magyar Művelődési Intézet igazgatója):

Nem tudjuk, milyen hallatlan érték van a kezünkben! A kezünkben itt, most, közösen a mi tulajdonunkban, hallatlan értékei vannak a magyar művelődésnek. S ez valóban nem nagyon derül ki, ha a televíziót nézzük, meg az újságot olvassuk.

Magyarországon, a határainkon belül 300 olyan néptánc-csoportunk van, ami bármilyen nemzetközi összehasonlításban vagy fesztiválon, bármikor megállja a helyét. Ebből mindössze négy a profi együttes, a többi 296 amatőr. A kórusoknál ugyanez a helyzet: kb. 200 ilyen kórusunk van.

Ezidőtájt hatalmas eseményként zajlik: a „Kultúrával a Nyugat Kapujában” című millenniumi nagy rendezvénysorozat. Senki nem hiszi el, politikus és felelős ember, maguk a meghirdetők se gondolták volna, hogy milyen sokan jelentkeztek, mennyi csodálatos műsort lehet látni. Budapesten csak az ifjúsági néptánc-verseny reggeltől estig tartott. De van olyan énekkari versenyünk, melynek lebonyolításához csak a fővárosban, csak egyetlen szakágban két napra volt szükség. Hallatlan sok érték jön a felszínre. Ennek az egész nagy-nagy rendezvénysorozatnak – ugye, biztos, mindenki tudja – jövő év (2001) augusztus 20-án lesz majd a csúcса, a gálája a Várban, amit az Intézetünk fog szervezni.

Ezekről az értékeinkről, sajnos, nem tudunk eleget, nem vagyunk rá eléggé büszkék. Annyit beszélünk manapság az európai csatlakozásról, meg, hogy haladunk Európa felé, meg, hogy fölzárkózunk, meg minden. S eközben mindig csak arra figyelünk, amiben ők fejlettebbek. Igaz, sajnos, nagyon-nagyon sok mindenben fejlettebbek Nyugaton, ezt nagyon jól tudom. De azért van egy pár dolog, amiben mi is vagyunk olyan szinten, mint ők vagy esetleg egy kicsit fejlettebbek is. És ha vannak ilyen dolgok – márpedig vannak –, akkor biztos, hogy ez: a kultúra illetve ezen belül a művelődés vagy a közművelődés. Arról a hallatlan sokszínű tevékenységről van szó, ami a Kárpát-medencén belül történik, zajlik.

Harcza Lajos (Budakalász polgármestere):

Hölgyeim és uraim! Nagy szeretettel köszöntöm Önöket

itt, Budakalászon!

Nagyon örülök, hogy erre a civil fórumra itt Budakalászon került sor. Különös tekintettel arra, hogy 1985-ben, 15 évvel ezelőtt, én magam is úgy gondoltam, hogy Budakalásznak szüksége lenne egy *lokálpatrióta egyesületre*. Ez a szervezet 1986 februárjában meg is alakult, és 1992-ig ennek az egyesületnek az elnöke voltam. Szerveztük a helyi kulturális eseményeket is, a majálisokat, a szüreti mulatságokat, jótékonyági koncerteket. És azt is mondhatom, hogy ezen kívül még *több civil szervezet kezdeményezői* is voltunk, amik azóta már önállóan működnek. Én magam nagyon *hiszek* a civil szervezetekben, ma is sok egyesület tagja vagyok.

1992 óta polgármesterként igyekszem községemet, falumat, szülőfalumat *szolgálni*. Ez viszont alkalmat kínált arra, hogy egy *másik nézőpontból* is megismerjem a világot. Mert legalább két oldala van a dolgoknak. Habermas úgy fogalmazta meg, hogy a dolgoknak van egy „rendszer” része és egy „életvilág” része, és ennek a kettőnek alapvetően *egyensúlyban* kell(ene) lennie.

Ezt annak apropóján hoztam most ide, hogy Önöknek, mint civil szervezetek vezetőinek mindig *figyelemmel kell lennie* a „rendszer”-részre, a társadalmi rendszerre, ahol a politika és a gazdaság biztosíthatja az „életvilágnak” a feltételeket. A mai magyar társadalomban az életvilág sok esetben nem igazán akar tekintettel lenni a rendszerre. Ez azért rossz, mert ha a gazdaság nem fejlődik, akkor nem fejlődik az „életvilág”, nem fejlődik a civil társadalom.

Ajánlasként két dologra szeretném felhívni az Önök figyelmét. Az egyik az, ami nekem hitem: a *lokálpatriotizmus*. Mindenki a *saját helyén*. Nagyon-nagyon lényegesnek és fontosnak tartom. A másik pedig az, hogy ennek a *rendszernek és az életvilágnak az egyensúlyát* Önök is *segítsék* az életvilág rész oldaláról.

dr. Szabó Tibor (Határon Túli Magyarok Hivatalának elnöke):

A mostani napokban, amikor sokszor szóba kerül a millennium, az államalapítás évfordulója, érdekes – s talán egy kicsit profán – *analógiát* is megfogalmazhatunk az ezer évvel ezelőtti állapot és a jelen helyzet közötti *hasonlóságként*. Ezer évvel ezelőtt, amikor a magyar állam szervezése történt, bizonyos értelemben az akkori magyar nemzet ugyanúgy nem volt egységes – törzsi határok, törzsi szerveződések által *megosztott volt* –, mint ahogy most sem *egységes* politikai és államszervezési értelemben. Akkor a különböző rokon törzseket kellett egyesíteni, most pedig az a feladat hárul ránk, hogy a Kárpát-medencében, különböző államok területén és a nagyvilágban szétszórva élő, magukat magyarnak valló testvéreinket, nemzetársainkat miként tudjuk egyesíteni, úgy, hogy az a *kor követelményeinek* megfelelően.

Szent István az akkori kor kihívására megadta a választ a *keresztény állam* létrehozásával. Vajon mi, az egyesülő Európa keretében, meg tudjuk-e adni a választ a szétszakított nemzettestek egyesülésére? Nos, én úgy gondolom, hogy van mód erre, és a kormány programjában erre vonatkozóan vannak elképzelések. Az elmúlt tíz évben sok olyan lépés történt, amely a *békés, határmódosítás nélküli nemzetegyesítés* útján fontosnak tekinthető. Most érkezünk el egy olyan *fordulópont*hoz, amikor arra is van mód, hogy ennek az egységesülő nemzetnek egyfajta keretet, hátteret, ha úgy tetszik, valamiféle szerződéses rendszert is tudjunk adni.

Az elmúlt évben megalakult a Magyar Állandó Értekezlet,

amely Trianon óta az első olyan szervezet, amely hivatalos formában és hivatalos szervezeti keretek között *egyeztetési fórumként* működik, és amelynek megalakulását a Magyar Országgyűlés is tudomásul vette és üdvözölte. Ez az a fórum, ahol a határon túli érdekképviselői szervezetek, a magyarországi politikai pártok és a mindenkor magyar kormány egyenlő partnerként tud tárgyaló asztalhoz ülni, a nemzet problémáiról, kihívásairól és lehetőségeiről eszmecsere-t folytatni. A Magyar Állandó Értekezletnek megvan az a *jogosítványa*, hogy a mindenkor magyar parlamentnek és kormánynak *javaslatokat* tegyen.

Ezzel tehát megtörtént az *első lépés*, amely megadja a magyar–magyar együttműködés szervezeti formáját, szervezeti keretét. Azt hiszem, az Önök számára nem mondom újdonságot akkor, amikor arra utalok, hogy ez a keret – mármint a Magyar Állandó Értekezlet létrehozása – inkább *következmény*. Annak a civil társadalomban kialakult szerves kapcsolati rendszernek a következménye, amely már korábban is létezett, amelyre építeni lehet a jövőben is. Az Önök szervezetei és a magyarországi szervezetek – beleértve az egyházakat is – jelentik azokat a természetes, szerves *kapcsolódási pontokat*, amelyek az *egységes nemzet* kialakításának a *pillérei*. Hiszen nem lehet egységesülésről beszélni úgy, hogy annak az alapjairól elfeledkezünk. Aligha lehet kormányfeladatként, kormányhatározatokkal, parlamenti határozattal létrehozni, visszaállítani az *egységet*, ha az nem létezne a *lelkekben*, nem fogalmazódna meg a társadalomban.

Én azt hiszem, hogy ennek az egységnek a helyreállításában, a *civil szervezeteknek* van kiemelkedő szerepük, lehetőségek és feladatuk. Önök már eddig is *éltek ezzel a lehetőséggel*, különösen a '90-es évek eleje óta, de többen már előtte is. Önök között is sokan ülnek itt olyanok, akik vállalták a *küldetést*, s a kihívásokkal szembe tudtak nézni abban az időben is, amikor ennek még nem volt kormányzati vagy európai támogatottsága. Léteznek tehát azok a szerves kapcsolati *csírák*, amelyre most a kormány, a parlament építeni tud. Akkor is erre épített, amikor a Magyar Állandó Értekezletet létrehozta.

Én azt hiszem, hogy a Magyar Állandó Értekezlet megalakulása egy lépés ezen az úton. Ennek keretében elkezdődött egy olyan *szakmai munka* is, amely hosszabb távon és áttételeken keresztül visszahathat, és vissza is kell, hogy hasson a civil társadalom kapcsolatépítésére. A Magyar Állandó Értekezlet hat szakmai bizottságot működtet. Ezek közül az egyik a *kultúra*, a másik az *oktatás kérdéseivel* foglalkozik, *további négy bizottság* a gazdasági, az egészségügyi és más területeket fog át. Ezekben a szakmai bizottságokban az elmúlt fél évben sok olyan javaslat fogalmazódott meg, amelyek tulajdonképpen egy irányba mutatnak.

Ez az irány pedig az, hogy valamilyen módon törvényi keretek között, *törvényi szabályozás* és törvényi fölhatalmazás *által* is *rendezni* kell a határon túli magyarság, mint egyének közössége és Magyarország kapcsolatát. Ez az a bizonyos „*kedvezmény-törvény*”, amiről az utóbbi hónapokban sokat hallhatunk. Ezzel kapcsolatban olykor nem volt világos a tájékoztatás, amiből félreértés is adódhatott. A készülő „*kedvezmény-törvény*” lényegi eleme az, hogy olyan módon rendezze a határon túli magyarok és Magyarország kapcsolatát, hogy az a *szülőföldön való maradási* segítse elő. Méghozzá a szülőföldön, *közösségként, magyar közösségként* való megmaradást.

Azt hiszem, hogy bevezetőként ennyi elég is szándékainkról. Most azt tartanám jónak – ahogy ez a normális civil tár-

sadalomban szokás –, hogy beszélgesünk egymással.

*

A Fórum résztvevői Felhívás elfogadásával zárták a tanácskozást. A Felhívást a résztvevők aláírták, és annak magyarországi sorsát a szervezőkre bízta.

KÁRPÁT-MEDENCEI KISEBBSÉGI MAGYAR KÖZMŰVELŐDÉSI CIVIL SZERVEZETEK FÓRUMÁNAK FELHÍVÁSA

A budakalászi millenniumi fórumon résztvevő szlovákiai, ukrainai, horvátországi, romániai és jugoszláviai közművelődési civil szervezetek képviselői, a három napos közös tanácskozás eredményeként a következő felhívást teszik közzé:

1. Szükségesnek tartjuk a magyarságtudat megőrzését, fejlesztését, a nemzeti önazonosság megerősítését:

a) történelmi örökségünk – nemzeti történelmünk, irodalmunk műemlékeink, népi hagyományaink – megismerését, megőrzését, ápolását,

b) a magyarságtudat szellemének ápolását a családokban,

oktatásban, az egyházi intézményekben, a vállalkozói szférában,

c) az anyanyelv tudatos megőrzését és használatát.

2. Szükségesnek tartjuk a magyarság állandó képzését népfőiskolák, teleházak, magyar házak létesítésével, tanfolyamok, táborok, előadások szervezésével, az ifjúság bevonásával.

3. Szükségesnek tartjuk információs központok létrehozását civil szervezetek kapcsolattartásának érdekében.

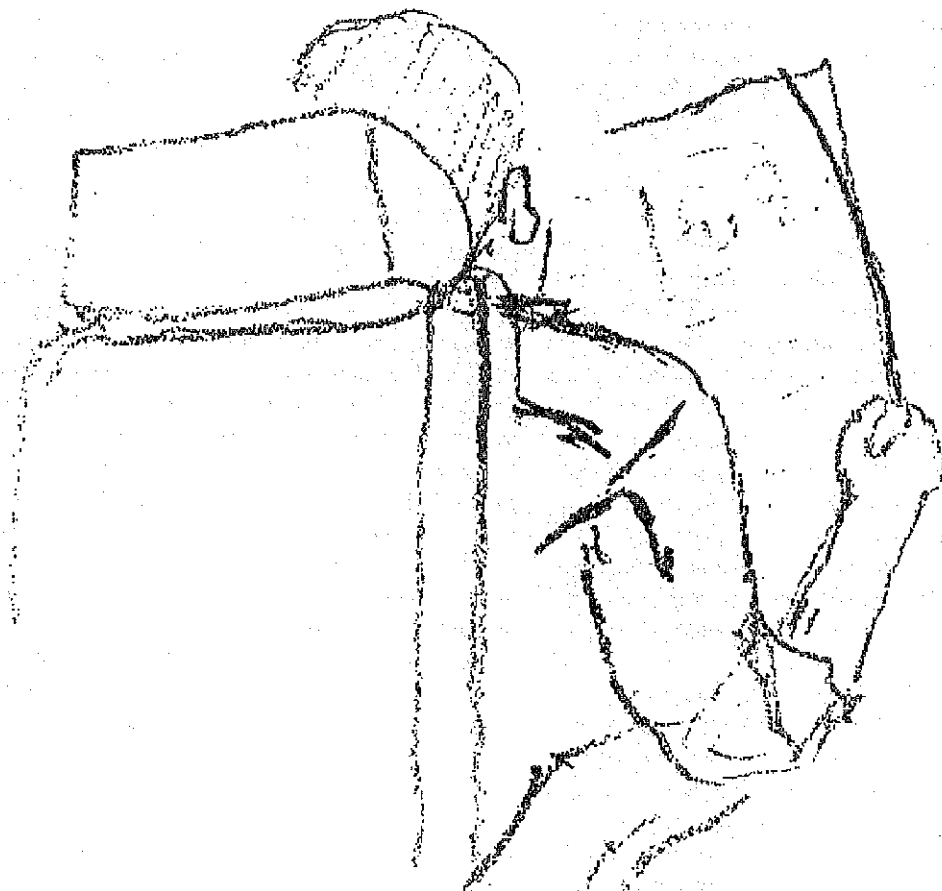
4. Fontosnak tartjuk, függetlenségünk megőrzése mellett, a civil szervezetek tevékenységének politikai és társadalmi fórumok előtti támogatását.

5. Rendkívül fontosnak tartjuk a civil szervezetek gazdasági függetlenségének megteremtését, folyamatos pályázattal, saját gazdasági tevékenység létrehozásával, valamint a mecenatúra és más anyagi források kiaknázásával.

6. Javasoljuk a Kárpát-medencei Közművelődési Civil Szervezetek Fórumának évenkénti összehívását.

7. Kérjük az írott és elektronikus sajtó állandó támogatását céljaink, törekvéseink megvalósításának érdekében.

Budakalász, 2000. 06. 03.

ÜRÖMI ÖRÖMÖK

Az I. Ürömi Nyári Fesztivál hírei

A 2000. június 10–12-i hétvége ünnepnapjai színes és örömteli napok voltak Ürömön, a Budapesttől alig 10 km-re fekvő, hegyekkel övezett és dombokkal tarkított pilisi községben. Sokak kitartó és többirányú szervező munkája nagyon rangos eseménysort készített elő. Az I. Nyári Fesztivál keretében ugyanis – első örömhír – idén először Üröm is helyszíne lett a hazánkban már 5. alkalommal megrendezett Duna Karneválnak. Másodszer, szeretném kiemelni, hogy a hétvégi program nemcsak a község apraját-nagyját mozgatta meg, hanem a környékbeli települések alkotó közösségeit is. S a látványos műsorokat nemcsak a helyi és környékbeli látogatók élvezhették, hanem – s ez lenne a harmadik örömteli hír – az a mintegy 100 főt számláló sváb „ős-ürömi” hazalátogató csoport is, akiknek 1946-ban el kellett hagyniuk otthonukat¹ és idén Németországból két busszal is felkerekedtek egykori hazájukba. A hétfői búcsúzkodást pedig megtisztelte Habsburg Lotaringiai Mihály főherceg, aki több szálon is kötődik Ürömhöz.²

Az ürömi általános iskola pedig, amely 2000 februárjában díszes ünnepség keretében felvette József nádor nevét, azzal dicsekedhet, hogy a Habsburg főherceg és felesége látogatást tett náluk.

Előzmények

Melyek azok a közösségi erők, amelyek több év – talán halabb, de nélkülözhetetlen – munkája után képesek egy ilyen nagyszabású eseménysort összetartani és házigazdaként befogadni?

Itt méltatnánk azokat az emlékezetes téli fesztiválokat, amelyeket öt éven át szerveztek az ürömi profi táncosok (Totó, Zsuzsi, Szilva és Ildikó) a község közösséggé formálására, és kulturális életének színesítésére. A balett, néptánc, modern tánc országos nevű társulatai, valamint sikeres jazz és folk zenekarok jöttek el évről évre szívesen a szerény kereteket adó, de zsúfolásig megtelt ürömi Közösségi Házba, anyagi előnyöket nem várva. Tény az, hogy az Ürömi Öröm Néptáncműhely öntetlen munkája során kinevelődött egy olyan réteg, amely a fesztivál értékeit képes volt befogadni, amely a lelkes község bázisát is jelentette, hisz maga is a közös zenés-táncos élményeken felnőve a közösségi tánc szeretetét magában hordja.

Ürömön a magyar táncok közösségi művelése az '50-es években kezdődött, amikor is az újonnan betelepültek saját tánc hagyományait új lakóhelyükön továbbra is megőrizték. Gál András és Szalavári Anna elevenítette fel, kezdte el a néptánc oktatását a '70-es évek végén, és tette országos hírvé. A 80-as évek megtorpanása után 1990-től Medve Eleonóra s Dicső Géza kezdte újra a csoportépítést. 1996-ban Tokai Tibor Totó és felesége, Grülling Zsuzsanna az Ürömi Öröm Néptánc-

műhely megalapításával folytatta a néptáncoktatást, kezdetben 30 gyerekeknek. Ma 140 gyermek, fiatal és felnőtt jár heti kétszer a próbákra, melyeket Zsuzsi, Totó és Szilva vezetnek. A koreográfiákat is ők álmodják meg, s a különböző korcsoportok minden megmérettetésen kitűnően szerepelnek.

Parképítés

A helyi önkormányzat vezetésével az ürömi kht. rendbe hozta a község legnagyobb szabad terét: lebontottak egy elhanyagolt kőépületet, és helyére színpadot állítottak. A parkosítás látványos eredményét bárki megcsodálhatja, hisz a kisebb és nagyobb fák kitűnően illenek a sötét (föld) és világos (murva) sávok által tarkított tér összképébe.

A szombati program a szintén igényesen rendbehozott és parkosított Fő téren az ünnepségsorozat megnyitójával kezdődött, ahol régi és újabb ürömieket láthattak viszont egymást, ill. ismerkedhettek össze. Megrendítő volt látni, mennyire örülnek a régiek a község fejlődésének, ill. milyen szeretettel keresik azt a néhány eredeti formájában megmaradt sváb házat, melyet olyan jól ismernek gyermekkorukból. Bár a magyar nyelv használatától ugyancsak elszokhattak az eltelt 54 év során, jó érzés volt hallani a kétnyelvű párbeszédet. Hol a helyiek, hol a „kintiek” váltottak, mindenesetre szinte minden „vendég” jól ért még magyarul, ha a német szó könnyebben is jut már eszébe.

Szombati programok

A délutáni ragyogó napsütésben nem fáztak a fellépők... 15 órától a Palota Zenekar – speciális fafúvós együttes – tzerzenéjével kezdődött el a fesztivál, melyen 16 órától a helyi és környékbeli közösségek mutatkozhattak be. A résztvevők a fellépés sorrendjében jelmezben vonultak fel a községben, és érkeztek meg a színpadhoz.

Az ürömi óvoda nagycsoportosai német gyermekjátékokkal és magyar pünkösdlővel kedveskedtek a kétnyelvű nézőközönségnek. Szemet gyönyörködtető látvány volt a gyermekeken és a kedves felkészítő óvónéniken a – fényképekről rekonstruált – színes sváb helyi viselet.

Az ürömi iskolások német gyermekdalokkal készültek.

Az ezüsthelyi borosgazdák vidám bordalai nyolc éve alakult kórusuk munkáját dicsérte.

Ezután a 90-ben alakult piliscsabai német nemzetiségi tánc csoport – amely tavaly az országos gyermektánc fesztivál második helyezette volt – mutatkozott be német táncaival.

A pilisborosjenői sváb ének-kör tagjai különleges szeretettel köszöntötték a németországiakat. A közös múlt szebb emlékeit a közös nyelven, svábul idézték fel. Sváb hagyományait közös hagyatékként őrzik és mutatták be harmonikaszó mellett.

Az Ürömi Öröm Néptáncműhely Lakkozatlan Parketta csoportja maroszekei táncokkal zárta a fesztivál nyitóprogramját.

Duna Karnevál

Mucsi János és Vincze Andrea szervezőmunkájának köszönhetően kezdődhetett el a Duna Karnevál az ürömi Parkavató Ünnepségen. A közönség nem győzött tapsolni a fergeteges és színes produkciók láttán. A sokadalmat a mexikói Kimbamba táncegyüttes mosolygós csoportja indította el, akiknek szólótáncos párja megmutatta, hogyan lehet egy több méteres se-

¹ Így a falu lakosságának 98%-át kitevő svábok 15 család kivételével kényszerültek elmenni Ürömről.

² Ő annak a József nádornak a nyolcadik úkunokája, akinek nagy befolyása volt II. Ferenc római császár és magyar király tanácsadójaként többek között Budapest városképének kialakításában a múlt század derekáig. A nádor feleségét, a tragikusan korán elhunyt Alexandra Pavlovna orosz nagyhercegnőt, I. Pál cár legidősebb lányát kedvelt tartózkodási helyén, Ürömön helyezték a temetésre építtetett pravoszláv kápolnában örök nyugalomra 1803-ban.

lyemövből szigorúan tánclépések által, kizárólag a lábügyességet felhasználva szabályos masnit kötni. Ezután a világhírű 47 éves működő lublini táncgyűttes remekelt, melynek legtöbb tagja a Marie Curie egyetem diákja. Táncaik után magyarul hallhattuk tőlük az „Az a szép...” kezdetű nótánkat. Meglepetésként és a német vendégek tiszteletére a villachi néptánccsoport is bemutatkozott hazai néptáncaival, eredeti kosztümökben. Talán a legnagyobb sikert – a közönség tapsából ítélve – a Grúziából érkezett gyermekek aratták. A Mamulishvili Gyermektáncgyűttes 1995-ben alakult és idén elnyerte Tbiliszi legjobb csoportjának címét. Az akrobatikus ügyességet igénylő lendületes táncok az ősi közösségforma életmódját idézték. Ezután szinte üdítő élmény volt a taiwani hölgyek színpompás szoknya- és íjtánca. A Hwa Kang Táncgyűttes a Kínai Kulturális Egyetem diákjainak együtteseként 1967-ben alakult. Ők idén másodsorra szerepeltek Magyarországon a Duna Karneval meghívott vendégeként.

A zárószámokat táncoló két fellépő együttes Erdélyből érkezett. A Maros Művészegyüttes Marosvásárhely hivatásos népi együttese székely táncokat mutatott be. Míg ők a zárószámra készültek, a gernyeszegi roma hagyományőrző néptánccsoport mutatta be közösségük néhány virtuóz páros táncát. A Maros Művészegyüttes gyönyörű székelyföldi táncokkal zárta a Duna Karneval szombati napját. A táncosokat legtöbbször saját zenekaruk kísérte, így rangos együttesek előadásában hallhattuk a különféle kultúrák népzenejét.

Zárókép

A szombati este meglepetése az ezen alkalomra készített zenés-táncos koreográfia volt, melyben a helyi néptáncműhely mellett Miskolcziné Marika MB II-es női kézilabdacsapata, a borosgazdák, az ürömi női kar, és az ifj. Csoóri Sándor vezette népzene-iskolások is részt vettek. A Hidegen fújnak a szeleket a teli színpad minden fellépője, és a megtelt tér szinte minden nézője együtt fújhatta, míg a színpad mögött felállított, lehántott kérgű díszfára a falu négy legerősebb muskétása kúszott fel, és a kezükben tartott fáklyák, valamint a színpad melletti tüzek hangulatos fénye bevilágította a teret. A zenekíséretéről az Ifjú Muzsikás együttes és Boldi és bandája gondoskodott.

A Nagykabát Blues Band gondoskodott jó zenéről a szombati utcabálhoz, míg az iskolában a már sokadik alkalommal rendezett táncbál várta az érdeklődőket.

A nagy esemény súlyát szeretném aláhúzni azzal a ténnyel, hogy a négyezres Ürömmön az első nap több mint 500 fellépő szerepelt!

Pünkösdi vasárnapja

Pünkösdi vasárnapjának ünnepét a templomi misével kezdhették meg az egybegyűltek. A németországiak meghatottan tértek be újra azok közé a falak közé, ahol sokukat keresztelték, bérmálták ill. eskették oly régen.

A két haza hősi halottjaira emlékeztek meg a hősi emlékmű koszorúzásakor, mely mindkét nyelven zajlott.

Ebéd után folytatódott a színpadi produkciók. Az ürömi néptáncosok koreográfiáit 18 órától a Duna Karneval újabb vendégeinek előadásai követték. A Maros Művészegyüttes válaszüti táncai után a lengyel Swidniki Gyermektáncgyűttes zenészei húzták a táncosoknak a sokféle talpalávalót, majd a két magyar népdalt, amivel a magyar vendéglátóknak kedveskedtek. A finn Väkkirät Ifjúsági Táncsoport a Szeretsz-te engem? c. néptánc-koreográfiával készült. A Babó György vezette gernyeszegiek újra lenyűgözték a nézőket tánc tudományukkal, majd a zselizi Kincső Együttes énekeiben és bodrogközi táncában gyönyörködhattunk. A szintén nemzetközileg rangos görög

Hellenic Táncgyűttes különféle Észak-görög táncai súrolták az akrobatizmus határát. A táncosok könnyedsége, rugalmassága megérdemelte a vastapsot.

Az ürömi Duna Karnevalt a magyar vendéglátó Duna Művészegyüttes zárta a Göncöl zenekar muzsikájára, különféle lengyenes és felcsúki koreográfiák után kalotaszegi táncokkal.

A vasárnap az előző napi nagy sikerű közös produkcióval fejeződött be, majd ismét utcabál és táncbál következett. A németországiak közül sokan élvezték a régi slágereket, és ropták hajnalig a táncot.

Hétfői búcsúzás

A hétfő a sváb vendégek számára a búcsúzás napját jelentette. Délután 5-től a József Nádor Általános Iskolában búcsúzott a kedves vendégektől Maczó Ágnes polgármester asszony és Üröm Község Önkormányzata. A Habsburg főherceg úr és felesége is megtisztelte Ürömet, és közvetlen kedvességükkel néhány régi ismerőst is köszöntöttek. A főherceg elmondta családjának Ürömhöz fűződő kapcsolatát, a birtokviszonyok változásait, és mesélt életútjáról. Bár ő Portugáliában nevelkedett, és jelenleg Bécsben él, nem okozott gondot neki a németről magyarra való átállás. A kötetlen beszélgetésben néhányan fellelevenítették ürömi emlékeiket, az egyik öregúr pedig tisztelettel jelentette, hogy ő a főherceg úr édesanyjának és húgának a testőre volt...

A feszélyezetlen együttléte a magyar himnusz eléneklése zárta.

Bár már érkezett egy busznyi delegáció 1996-ban Ürömrre, hogy a kibékülés jegyében újra találkozzanak régi és új háztulajdonosok, ennyien egyszerre idén juthattak el először a németországiak közül régi hazájukba. Amint a csoport vezetője elmondta, így talán sosem lesznek együtt többet, hiszen nagy területről, kb. 120 km-es körzetből jöttek össze.

Ürömmön hagyományt kívánnak teremteni a fent leírtakból. Mindenki részt vállalhat a szervezésben, hisz egy ilyen, egész községet megmozgató és összerázó programsorozat nagy kooperációs készséget kíván és sok előkészítő feladatot tartogat.

Ezúton is köszönet minden együttműködőnek, szervezőnek és az intézmények dolgozóinak, akik a műsor problémamentes lebonyolításában és a vendégegyüttesek körüli munkában segítettek.

A RENDTARTÓ FALU

„En Alsó Misztótfalusi főbíró több esküdt polgártársammal egyetemben... adjuk tudtára mindeneknek... hogy élő vizünkben, tudniillik az Ucla között aláfoló patakban ludak ne járjanak. Így lévén néminemű viszálykodások támadtanak mi közöttünk és a lúdtartó emberek között. [Végül megegyeztünk], hogy ludat szabad legyen tartani, de a patakon csak átalhajtsák, benne semmi úton ne járjon. Hogyha pedig mégis a patakban találják, szabad legyen megölni... Ezt pedig azért írtuk be helyünknek törvényes könyvibe, hogy a mi fiaink és az utánunk valók így, a megírt módok szerint éljenek.” Kovács Dániel uram rendelkezik imígyen 1642 májusában „élő vizeikről” és „megsokasodott ludaikról”. Mindenekelőtt persze: életükről, megmaradásukról.

Az jut eszembe, mit mondhatnék én, aki sem főbíró, sem más „rendelkező ember” nem vagyok, ma, 2000 nyarán, vizeink és partjaink állapotáról? Évtizedek óta a Feneketlen tó mellett élek. Valaha öröm volt a partján sétálni. Ma inkább kerülöm: a kiégett fű, a mindent elborító plasztik-ragya, a bokrok alatt tanyázó, mocskos rongyait széthajigáló hajléktalanok, a szökőkútba rondító, kéregető szipuskölykök, a fegyelmezetlen, figyelmetlen kutyatulajdonosok, a lassan torokkig érő szemét, vagy talán még inkább a fojtogató tehetetlenség egyre ingerültebbé, kétségbeesettebbé tesz.

Miközben azt is látom, hogy a parkot gondozó kertészek milyen elkeseredett harcot vívnak a szemetelőkkel. Igaz, nemcsak velük van a baj, az automata öntözőrendszer például, amelyre néhány éve százmilliókat költöttek, hónapokig nem működött, így a frissen telepített fű rendre kiégett. Megint úgy van, ahogy évtizedekig megszoktuk: a „rendelkező emberek” kerülnek a „területet”. Talán csak az a különbség, hogy ma már nemcsak jól szigeteltek, de légkondicionáltak is azok az autók, amelyekben a sötétlőtnyös urak és a kiskosztűmös hölgyek átlegeznek a szeméthegeyeken.

Mostanában (megint) „Misztótfalu Mezőváros” 1596–1803 között íródott, és az Európa kiadó jóvoltából 1985-ben kiadott, elegáns „diósgyőri bordázott papírra” nyomott jegyzőkönyvét olvasgatom. Arra vagyok kíváncsi, miként óvták őket, az előttünk járók, a környezetüket. (Miközben e cikk készül, környezetünk jelenkori állapotát illetően újabb tapasztalatok birtokába jutok: például beszámolhatok róla, hogy egy öntudatos polgár az éjszaka kitette a kapunk elé megunt heverőjét, amelyet már birtokukba is vettek a kukázók; ezen söröznek, a dobozokat természetesen széthajigálják.)

Misztótfalunak a Mórocz család által adományozott „szabadsági levelében” ez áll: „A mi Tisztünknek nem lesz hatalmában őket ítélni, vagy bírságolni, bírót ők magok közül válasszanak, aki a latrokat, tolvajokat, eretnekeket és egyéb gonosz tevőket az esküdtek tanácsával megítéli, s ha valamelyik fél az ítélettel meg nem elégszik, azt a [nagybányai] törvényszékhez feljebb vihesse.” A kiváltságleveléből az is nyilvánvaló, hogy a betelepülőket szívesen fogadják, ha a kijelölt szálláshelyre költöznek, akkor 12 évi, ha a „pusztaságba”, akkor 3 évi „adóelengedésben” részesülnek. Misztótfalu 1635-ben „független, szabad köztársaságnak” nyilvánítja magát.

A legfőbb hatalmat a maguk választotta főbíró és a 12 tagú esküdtszék gyakorolja. Ők szabják a törvényt, s ők rendelkeznek annak betartásáról. Misztótfalu törvénykönyvének első

oldalán olvashatjuk: „egy tanácsból és egy akaratból, Istennek tisztességére és az közönséges igazságnak jövőbeli megmaradására és megtartására csináltuk ezt a könyvet, kibe ez mi helyünknek régi jó rendtartását és törvényünknek folyását akarjuk bezárlani.”

A falutörvények az élet rendjének foglalatjai. (L: Imreh István: A törvényhozó székely falu, Kriterion, 1983.) Azon változtatni csak a legfőbb fórum, a falugyűlés illetékes. A gyűlésre mindenkit meghívják, s hogy ki-ki tudja, miről lesz szó, általában gondosan szabályozzák a közzététel módját is: „a hírvivő minden házba menjen bé, s ott mondja meg, miért gyűlik össze a falu, így a maga dolgára mindenki gondot viselhessen”. Továbbá: „a gyűlésre doronggal, bottal és ehhez hasonló darab fakkal, sőt fejszével senki se menjen”, ott ne dohányozzon, tartózkodjék az „asztalra veréstől”, s „míg a dolgok el nem igazodnak, senki részegítő italt ne igyék”. (Utóbb már ihat, hiszen ítélethozatal esetén a bírák a bírság meghatározott részét közös mulatozásra költhetik.)

A falutörvények általános érvényűek, az élet egész területére kihatnak. Jól kitapintható az a szándék, hogy az erkölcsi vétségek minden faluban hasonló elbírálásban részesüljenek. Ennek érdekében hozták létre a „cirkálási rendszert”. A törvényhatóság képviselőjében alakult bizottság, élén a vármegye, a szék egyik választott tisztségviselőjével, évente bejárta a vármegye, a szék minden faluját, és alaposan kikérdezte a lakosságot „a tolvajok, latrok, féktelenek, garzdálkodók” felől, s helyben büntetést szabott ki rájuk. De ez a bizottság öröködött a már kiszabott büntetések törvényességén is. A rablás, betörés, „hátfelverés”, lótolvajlás elkövetőit örökre kirekesztették a faluközösségből, belőlük váltak azután a „lappangó, keringő, erdei hegyitolvajok”. Általában is gyakoriak a tulajdon sérelmére elkövetett vétségek. Az 1771-es szemerjai falutörvény tíz paragrafusa foglalkozik ezekkel. Elsőként említi a „mezei”, ezután az „erdei kártételeket”, majd imígyen rendelkezik: „aki a más kertit meghágja, keményen megbüntettetik”. A visszaeső bűnös pedig kétszeres bírságot fizet.

A „cégérés vétkek” közé tartozott a házasságtörés, a paráznaság és a gyilkosság. Ezért halálbüntetés járt. A „nőtlen paráznákkal” azonban kivételt tettek, őket „csak” megvesszőzték. Az erkölcsi vétkek ezen sikamlós területén nem volt egyenes a joggyakorlat. A házassági bíráskodást hosszú ideig az egyház tartotta a kezében. A szabadosság elleni küzdelemben a református egyház fő eszköze az „ekléziakövetés” volt. Ott kellett állniuk a bűnösöknek a templomajtóban, s bocsánatot kellett kémiük a gyülekezettől. Tudjuk, hogy a száz falvakban szegyenkövet akasztottak a bűnös lányok nyakába, s így tették őket közzemlére vasárnaponként a templom előtt. A „fattyat vetett” lányokat, ha nem találták számukra mentséget, vagy azokat, akik visszaesőnek bizonyultak, „árestomba” zárták, s gyakran meg is korbácsolták.

„Romlására vagy az erkölcsöknek a háború”, állapították meg a törvénykezők. A török, majd a napóleoni háborúk idején, mikor a férfiak hosszasan távol időztek az otthonuktól, a határvidékeken megszorodtak a törvénytelen gyermekek. Különös fényt vet a „háborús erkölcsökre” az a Csíkszeredában kiadott utasítás, amely figyelmezteti a falut és az inspektöröket, hogy az ezred kivonulása után „a tiszt urak-

tól hátra maradt szolgálok, gazdasszonyok, azoknak nem igaz házasságból esett bitangjokat a tiszti quartélyházból kitaltsák, kiküldjék, s egyet se engedjenek meg ott lakni”.

Nemcsak az egyházak, de a falusi joghatóságok is kemény szankciókkal küzdenek az „ünneprontók” ellen. Az erdélyi törvénygyűjtemények, a széki statútumok rendre megfogalmazzák tilalmaikat: „a vasárnapi tétlenkedők vadászni, halászni ne járjanak, és a fűrészek, döröckölők, ványolók, kásatorók, s általában a malmok munkája ne zavarja meg az ünnep nyugalma”. A zalániai 1814-ben például törvénybe iktatták, hogy akit vasárnap „erdőlni” látnak, nem kevesebb, mint három forintra büntetik, s ha az illető még erdőpásztor is, a bírság kétszeresét fizeti.

A XVII. század derekán a marosvásárhelyi polgárok arra ösztökélték közösségük tagjait, hogy miután az egész hetet a maguk szolgálatában, „robotaságban” töltötték, vasárnap ne foglalatoskodjanak hiábavaló dolgokkal. A sok hasonló intelem, sőt a század végén a gubernátor Bánffy György rendelete sem tudta azonban teljesen megszüntetni a tempomba sereglőknek világias kedvtelések iránti vonzalmát. Miként a búcsúra egybegyülekezők, úgy ők is könnyen elcsábultak: „a piacos, sokadalmi hangulat többeket ital fogyasztásra, együttes mulatozásra csábított”.

1602-ben Berekeresztúr törvényhatósága a templom rendjét megzavaró „kufárok” ellen intézkedik. „A templom, cinterem imádságnak háza és helye. Senki azért prédikáció alatt semmit ne áruljon, kiváltképpen égett bort, kalmárarut. Hanem húst éneklés előtt és azután szabad légyen árulni.” A szabályok ellen vétő kalmárok árút elkobozzák, a megbotránkoztató magaviseletűeket súlyos, 12 forintos bírsággal sújtják. A széki statútumok szintén megtiltják a vasárnapi, templom előtti hangoskodást, italozást, vásározást. Bár bizonyos engedményeket ezek is tesznek, hiszen mikor lenne a vásár igazi napja, ha nem vasárnap. S mikor lenne a mulatozás legalkalmasabb ideje, ha nem éppen ekkor...

A falutörvények szigorúan szabályozzák az utcák rendjét is. „Útra ház szemetit, udvari gazt senki se hányjon.” A házak „vizitációja” során arra intik a népet, hogy reggel a szobákat kiséperje és naponta többször szellőztesse. Járványok esetén pedig ecet párologtatásával fertőtlenítsse a levegőt. Az élővízek tisztaságát nemcsak a misztótfalusiak óvják, a papolci falutörvényben például ezt olvashatjuk: „Víz mellé semmi házbéli szemetet, ganét, akárminémű dögöt senki hányni, vetni ne merészeljen. A szűcsök, tímárok a csávált bőrtököt belé ne mossák, se ne áztassák, ahogy a kendert se...” Zalán falutörvénye pedig úgy rendelkezik, hogy „aki olyan helyre épít sertéspajtát, ahonnan minden gázság a patakba folyik, míg el nem viszi onnan, minden héten köteles egy forintot befizetni a falu pénztárába”. (Egy forint nagy pénz: az egész életre szóló „jegyeruha” ára például az idő tájt 12 forint.) Néhány falu húsbíró is állít, akinek az a feladata, hogy ellenőrizze a húsvágó székek tisztaságát.

Vízről esvén szó, említsük még meg, hogy a falu előljárói éberren őrködtek a gátak épsége, a levezető csatornák állapota, az árterületek rendje fölött. Egy csikjenőfalvai malmost például szigorúan megbüntettek, mert elhanyagolta a malomárkot és ezzel nemcsak a maga, de mások biztonságát is veszélyeztette. Ha pedig az ár mégis elsodort hidat, gátat, a faluközösség közmunkában azonnal helyreállította. A falu dolga volt a „csordakutak, itatóhelyek” ásása, gondozása, valamint a „kőpüknek”, a forrásoknál kivájt, s kővel kirakott ivóhelyek-

nek a rendben tartása is.

A települések éjszakai nyugalma biztosítására őrszolgálatot szerveznek. Ilyefalván a „szolgálati parancsolat” előírja: „a falusi strázsákat jól meg kell tanítani, hogy az idegeneket megállítsák és megkérdezzék, honnan jönnek és hova mennek, és akinek passzusa nincsen vagy hamisnak látszik, a bíróhoz kell vezetni”. Általában a faluőrök feladata, hogy a mérték jegyében a rend fölött őrködjenek. Marosszék statúmai például súlyos pénzbírsággal és kalodázással büntették „az éjszakai italos csendzavarókat”.

A szemerjaiak pedig arról rendelkeztek, hogy „ha valaki éccakának idején a falu utcáján kiáltással, rikoltozással, danolással, furulyálással és füttyöléssel lármazna... büntetődjék először 24, másodsor 48 dénár”. (Vajon a házunkban az utóbbi időben minden éjszaka házibulizó társaságot, a legkisebb szélre bekapcsoló riasztó tulajdonosát, a fejünk felett rendszeresen éjjel 11-kor centrifugáló, álmatlan hölgyet hány dénár büntetnék?)

A faluközösségek legszigorúbban talán a „tűzzel való veszélyeztetést” büntették. Előírták például, hogy a polgárok este csak „zárt lángú lámpással” járhattak az utcán. Am az előljárók azt is tudták, hogy a tűzoltást a megelőzéssel kell kezdeni. Gyakori, hogy az esküdtzék „koromjárókat” nevez ki, akiknek az a feladatuk, hogy a gyulladásveszélyes, kormos kemencék, kürtök, kémények gazdáit megbüntessék, a rossz helyre, szabálytalanul épített sütőházakat, katlanokat pedig lebontassák. Természetesen a dohányzást is szigorúan tiltják a törvények, igaz, nem sok eredménnyel. (A maksai székgyűlés például úgy határoz, hogy „aki dohányt szív, 12 forintig dúlassék meg”.) Ha pedig a tűz mégis lábra kap, a harangok szavára mindenki alkalmas edénnyel, szerszámmal köteles a kijelölt helyen megjelenni.

A falu gyakran közmunkára rendeli lakóit. Így tartják rendben az utakat, a sáncokat. „Sárbíró” vigyázza, hogyan töltik fel a gödröket, „gübbenőket”. A „hidlátók” a hidakat ellenőrzik, gondozzák. Aki nem jelenik meg a közmunkán, szigorúan megbüntetik. Ha az egy esztendőre választott előljárók jól gazdálkodnak, s a falu színe elé terjesztett számadásban megtakarítás mutatkozik, ebből tatarozzák a templomot, építenek új harangtornyot, készíttetnek oltárképet. A falu vagyonát a „cassában” tartják, melyet három zár őriz. (Az egyik kulcs a bírónál, a másik a jegyzőnél, harmadik a „kommen-dánsnál”).

A települési önkormányzatok hatalma az ellenreformáció ideológiai hadakozásaiban megrendül. Ahogy mondják: két tűz között nagyon keskeny a mezsgye... Erdemeik elismerésé-
ként új birtokosok települhetnek Erdélybe, akik mentességet kapnak a falutörvények hatálya alól, s ezzel szétzilálják a régi jó rendtartást.

Erdély idegen, Habsburg-fennhatósága alatt megromlik a falu-bírók helyzete is. Az adók mértéktelen növekedése, beszedésük módja, a falvakba beszállásolt idegen katonák visszaélései és kegyetlenkedései megnehezítik, gyakran lehetetlenné teszik a falusi előljárók igazságos működését. Csíkszék vice-tisztjei panaszozzák 1738-ban: „A mostani nehéz és terhes időben a falubírótság viselésére csak nagy ügyel-gonddal találhatni székünkben embert.” Csoda-e, hiszen alig egy évvel később Szentgyörgyön „Fyrstenbursch zászlótartó a falu bíróját és tíz esküdtjét megkötöztette, megvesszőztette és elzáratta...” Úgy tudni, hogy az eset után a korábban emelt fővel járó, a falut kiválóan kormányzó főbíró örökre elbujdokolt.

BÓKA MÁRIA VÁLOGATÁSA A 2000. JANUÁR-JÚNIUS KÖZÖTT MEGJELENT KÖNYVEKBŐL

BSSZE, PUBLICISZTIKA

A kérdéses civilizáció. (Szerk. Gombár Csaba, Volosin Hédi), Bp., Helikon-Korridor, 301 o., 1400 Ft (Korridor)
Gombár Csaba, Szilágyi Ákos, Hankiss Elemér és Lengyel László tanulmánya a globális világ civilizációs gondjairól.

BÁLINT Éva, V.: Kövek és kavicok. Bp., Illum K., 336 o., 990 Ft
Írások a közelet és a művészet „ezredfordulós” kérdéseiről.

BENCSIK András: Örök Magyarország. Bp., Magyar Ház K., 480 o., 2500 Ft
1990–1999 közötti keletkezett publicisztikai írások.

BOSSÁNYI Katalin: Kísérlet. Bp., Héttornyú K., 471 o., 2500 Ft
Interjúk, publicisztikai írások a hazai belpolitikai, közéleti eseményeiről.

CZAKÓ Gábor: Beavatás. Bp., Igen Katolikus Kulturális Egyesület, 193 o., 1300 Ft
Válogatás a Drama Televízió tévéesszé-sorozatainak szöveganyagából.

FURET, François: Egy illúzió múltja. Esszé a 20. század kommunista ideológiájáról. Bp., Európa K., 373 o., 2800 Ft (Memoria mundi)

KOLAKOWSKI, Leszek: Újabb kis előadások nagy kérdésekről. Bp., Európa K., 121 o., 980 Ft
Írások filozófiai kérdésekről.

KONRÁD György: Mit tud a levelelibéka? Bp., Palatinus-Könyvek, 515 o., 2496 Ft

KÓSZEG Ferenc: Lehetőségek kényszere. Bp., Új Mandátum K., 475 o., 2000 Ft
Válogatás az elmúlt tíz esztendő publicisztikai írásaiból.

FILOZÓFIA

Alternatív tradíciók a magyar filozófia történetében. (Szerk. Fehér M. István, Veres Ilkikó), Miskolc, Felsőmagyarország K., 469 o., 1850 Ft

BAUDRILLARD, Jean: Az utolsó előtti pillanat. Bp., Magvető K., 148 o., 1190 Ft (Lassuló idő)
Beszélgetés mindarról, amit a posztmodernről tudni kell.

FOUCAULT, Michel: A szavak és a dolgok. Bp., Osiris, 431 o., 1800 Ft
A XX. sz. második felének egyik filozófiai alapműve.

FUKUYAMA, Francis: A Nagy Széthomlás. Az emberi természet és

a társadalmi rend újjászervezése. Bp., Európa K., 2500 Ft (Memoria mundi)

HANKISS Elemér: Beszélgetések életről és halálról. Bp., Helikon K., 263 o., 1680 Ft
Kérdések és válaszok az embenység, a civilizáció alapkérdéseiről.

HATÁR Győző: Szentföld a Föhl. Bp., Kortárs K., 270 o., 1100 Ft (Phoenix könyvek)
Esszék, pamflet, ironikus írások az újabbkori filozófiatörténet – a metafizika, a posztmodern gondolkodónak munkásságáról.

HELL Judit – LENDVAI L. Ferenc – PERECZ László: Magyar filozófia a XX. században. Bp., Áron K., 319 o., 1980 Ft

JASPERS, Karl: A filozófiai gondolkodás alapszabályai. Bp., Farkas Lőrinc Imre Kvk., 222 o., 1400 Ft

LORENZ, Konrad: A tükör hátoldala. Bp., Cartafilus K., 495 o., 2900 Ft
Filozófiai tanulmány az emberi megismerés mikéntjéről.

MÁRTONFFY Marcell: Folyamatok kezdet. Pécs, Jelenkor, 330 o., 1100 Ft
Bibliai szövegek irodalmi szempontú értelmezése.

MÉSZÁROS András: A filozófia Magyarországon. Pozsony, Kalligram K., 218 o., 1000 Ft
A nyugati irányzatok hazai filozófiai kultúrára tett hatása a 11–19 sz. között.

NIETZSCHE, Friedrich: Virradat. Bp., Hologram K., 351 o., 1200 Ft
Gondolatok, aforizmák a morál, az etika alapkérdéseiről.

RADNÓTI Sándor: Krédó és rezignáció. Esztétikai – politikai tanulmány Walter Benjaminről. Bp., Argumentum K. – Lukács Archivum, 222 o., 1200 Ft (Alternatívák)

TATÁR György: Az öröklét gyűrűje. Nietzsche és az örök visszatérés gondolata. 2. jav. kiad., Bp., Osiris, 209 o., 1180 Ft (Horror metafizicai)

TISCHNER, József: A dráma filozófiája. Bp., Európa K., 371 o., 2200 Ft
Antropológiai, filozófiai kérdések az emberi létezésről.

GAZDASÁG, JOG

1%. „Forintszavazatok” civil szervezetekre. Tanulmányok. Bp.,

Nonprofit Kutatócsoport, 260 o., 806 Ft

A költségvetési szervek gazdálkodásának szabályai. Bp., UNIO Lap- és Kvk., 679 o., 3696 Ft

FAZEKAS Ilkikó – NAGY Alfréd: Szponzorálás. 2. kiad. Bp., Nemzeti Tankönyvkiadó, 237 o., 2240 Ft

GUNST Péter: Magyarország gazdaságtörténete, 1914–1989. Bp., Nemzeti Tankönyvkiadó, 179 o., 1182 Ft (Magyar gazdaságtörténet)

JOHNSON, David B.: A közösségi döntések elmélete. Bevezetés az új politikai gazdaságtanba. Bp., Osiris, 264 o., 2200 Ft (Osiris tankönyvek)

KERÉKES Zsuzsa – ZOMBOR Ferenc: Az információs jogok és a sajtó. Bp., INDOK K., 146 o., 890 Ft

KISS György: Munkajog. Bp., Osiris, 718 o., 3180 Ft
Egyetemi tankönyv (kézikönyv) a munkajogviszony alapvető kérdéseiről.

KOSTOLANY, András: Egy spekuláns bölcsessége. Bp., Perfekt Rt., 161 o., 1960 Ft
Innyújt az európai pénzvilág ismert, magyar származású tőzsdei szakértőjével.

LOMNICI Zoltán: Az alapítványok és a közalapítványok. 2. átd. kiad., Bp., HVG – ORAC Lap- és Kvk., 277 o., 3584 Ft

LOMNICI Zoltán: Egyesületek. Bp., HVG – ORAC Lap- és Kvk., 299 o., 3920 Ft
Jogszabályok egyesületek létrehozásához.

MANKIW, N. Gregory: Makroökonómia. Bp., Osiris, 564 o., 3800 Ft (Osiris tankönyvek)
Egyetemi tankönyv, kézikönyv közgazdászoknak.

Növekedés és globalizáció. (Szerk. Matolcsy György), Bp., Kairosz K.
Növekedéskutató Intézet, 248 o., 1600 Ft

TÁLNÉ MOLNÁR Erika: A közalkalmazottak jogállásáról szóló törvény a gyakorlatban. Szeged, IT Stúdió Kft., 408 o., 3267 Ft (Jurótéka)

Urbanisztika 2000. (Szerk. Csontos János, Lukovich Tamás), Bp., Akad. K., 266 o., 3136 Ft
Válogatás a városépítéssel, a településfejlesztéssel foglalkozó tanulmányokból.

IRODALOMTUDOMÁNY, IRODALOMTÖRTÉNET

A humor a teljes igazság. In memoriam Karinthy Frigyes. (Szerk. Domokos Mátyás), Bp., Nap K., 390 o., 1700 Ft

A mítosz mint realitás. (Szerk. Bakonyi István), Székesfehérvár, Kodolányi János Főiskola, 75 o., 390 Ft (Kodolányi füzetek)
Emlékképző tanulmányok Kodolányi János tiszteletére.

BEKE Albert: A kételkedés művésze. Irodalomtörténeti, irodalomelméleti tanulmányok és kritikák. Bp., Munkácsy Magyar E. K., 363 o., 1456 Ft

BORBÁNDI Gyula: Nem éltünk hiába. Az Új Látóhatár négy évtizede. Bp., Európa K., 601 o., 2700 Ft

DOMOKOS Mátyás: Írórsors. Németh Lászlóról. Bp., Nap K., 223 o., 1250 Ft

Éltem egyszer én, Mírai Sándor. Fotók, dokumentumok az életéből. (Összeáll. Mészáros Tibor), Bp., Helikon K. – Petőfi Irodalmi Múzeum, 136 o., 2480 Ft

GREZSA Ferenc: Vonzások és valótlanságok. Szeged, Tiszatáj Alap., 415 o., 980 Ft (Tiszatáj könyvek)
Tanulmányok, kritikák alkotókról, művekről, a kortárs magyar irodalom főbb irányzatairól.

HALÁSZ László: Az értelmezés változatai. Debrecen, Csokonai K., 180 o., 750 Ft (Alföld könyvek)
Az irodalmi mű befogadásának, megértésének pszichológiai meghatározói.

Homlokodtól fölfelé. In memoriam Szabó Lőrinc. (Szerk. Domokos Mátyás), Bp., Nap K., 395 o., 1950 Ft (In memoriam)

Huszonöt év. Szabó Lőrinc és Vékessé Korzát Erzsébet levelezése. (Szerk. Kabdebó Lóránt, Lengyel Tóth Krisztina), Bp., Magvető K., 734 o., 2990 Ft

JÁMBOR Judit: Amíg játszol. Beszélgetés Spiró Györggyel 1989/99. Bp., Scolar K., 218 o., 980 Ft

JELENYIS István: Az ének varázsa. Bp., Új Ember K., 550 o., 1900 Ft
Jelenyis István összegyűjtött irodalomtörténeti tanulmányai, verselemzései.

KELECSÉNYI László: A szabadság enyhe mámor. Ottlik Géza életéről. Bp., Magvető K., 321 o., 1490 Ft

LATOR László: Kakasfej vagy filozófia? Mire való a vers? Bp., Európa K., 351 o., 1600 Ft *Tanulmányok a versolvasás művészetéről.*

Magyar Odysseus. Faludy György élete képekben. (Szerk. Bodnár János), Bp., Glória K., 128 o., 3490 Ft

MÁRKUS Béla: Nem dolgozunk feledni. (Röpdolgozatok az újabb magyar irodalomról. Pomáz, Kráter Műhely Alapítvány, 192 o., 900 Ft (Teleszkóp sorozat)

NAGY Péter, H.: Kínókon interakciója. Bp., FISZ, 179 o., 600 Ft *Tanulmánykötet a kortárs magyar irodalomból. Irodalomkritikai írások, a műelemzés új szempontjait megközelítve.*

Nemzetiségi magyar irodalmak az ezredvégen. (Szerk. Görömböi András), Debrecen, KÉK, 560 o., 750 Ft (Csokonai könyvtár)

RAJNAI László: Vörösmarty Mihály. Székesfehérvár, Árgus K.-Vörösmarty Társ., 235 o., 980 Ft

RÓNAY László: Sík Sándor. Bp., Balassi K., 196 o., 800 Ft (Kortársaink)

Szászszó Budapesten. Előadások Németh László életművéről 1999. szeptember 25-én. Bp., Püski K.-Szászszó Baráti Kör, 120 o., 560 Ft

SZÖNYI Zsuzsa: Vándor és idegen. Mátrai levelek, emlékek. Bp., Kortárs K., 177 o., 1400 Ft (Phoenix könyvek)

Tört pálcák. Írások Szerb Antalról 1949-től napjainkig. (Szerk. Wágner Tibor), Bp., Nemzeti K., 557 o., 1930 Ft

VASY Géza: A nemzet rebellise. Írások Csóori Sándorról. Székesfehérvár, Árgus K.-Vörösmarty Társ., 149 o., 750 Ft

VERES András: Művek, pályák, nemzedékek. Bp., Krónika Nova K., 115 o., 2150 Ft *Irodalomtörténeti kismonográfia a magyar irodalom másfél évszázadáról.*

Visszapillantó tükör. Tanulmányok Lukácsy Sándor 75. születésnapjára. (Szerk. Kerényi Ferenc, Kecskeméti Gábor), Bp., Universitas K., 329 o., 2464 Ft

KOMMUNIKÁCIÓ, MÉDIA

Az információs társadalom. Bp., MTA, 235 o., 700 Ft *Magyarország az ezredfordulón VI. Tanulmányok a jövő társadalmáról, az információkutatás stratégiájáról.*

BUDA Béla: A közvetlen emberi kommunikáció szabályszerűségei. Bp., Animula K., 222 o., 1600 Ft

GILLEN, Terry: A meggyőzés meseterfogásai. Bp., Bagolyvár K., 231 o., 1450 Ft

NÉMETH Erzsébet: Közszereplés. Bp., Osiris, 174 o., 1880 Ft *A nyilvános szereplés kommunikációtani alapismerteti.*

PEEL, Malkom: Kommunikációs készségek fejlesztése. Bp., Trivium K., 238 o., 1490 Ft (Önismerteti sorozat)

REBONE, Anne – MOESCHLER, Jacques: A társalgás cselei. Bp., Osiris, 253 o., 1500 Ft *Tanulmány a nyelvhasználat, a kommunikáció törvényszerűségeiről.*

SEARLE, John R.: Elme, nyelv és társadalom. Bp., Vince K., 170 o., 1495 Ft (Mesterelmék) *A filozófia alapkérdéseiről „a laikus olvasók” számára.*

KULTÚRA, MŰVELŐDÉSTÖRTÉNET

A (cseh)szlovákiai magyar művelődés története, 1918-1998. Bp., Ister K., 367 o., 1600 Ft, 4. köt. Művelődéstörténeti kronológia – könyvészet mutatók 2000.

Az olvasás kultúrtörténete a nyugati világban. (Szerk. Guglielmo Cavallo, Roger Chartier), Bp., Balassi K., 419 o., 3500 Ft

Cigányok Európában. Kulturális antropológiai tanulmányok. (Szerk. Prónai Csaba), Bp., Új Mandátum K., 1. köt. Nyugat-Európa. 502 o., 1800 Ft *A cigányságkutatás kérdéskörének többszempontú vizsgálata.*

DURKÓ Máttyás: Andragógia. Bp., MMI, 135 o., 520 Ft *A felnőttnevelés, köznevelődés új funkciói, a kilencvenes évek megváltozott társadalmi körülményei között.*

FÖLDIÁK András: A kultúra kis krónikája. Horpács, Mikszáth K., 127 o., 560 Ft (Tudás-kultúra-társadalom) *Tanulmánygyűjtemény a kultúra és az érték fogalmának történeti koronkénvi változásáról, a kulturális intézményrendszer alakulásáról.*

GAZDA István: Magyar tudománytörténet. Piliscsaba, Magyar Tudománytörténeti Intézet, 200 o., 700 Ft

Gyerekek a múzeumban. (Szerk. Foghtty Krisztina, Ilarangi Anna), Bp., Tárogató K., 131 o., 680 Ft *A múzeumpedagógia, művészeti nevelés módszertana.*

Hommage à Tanár Úr. Nemeskürty István köszöntése. (Szerk. Koltay Gábor), Bp., Szabad Tér K., 351 o., 2000 Ft

Huszonegy tudós a huszonegyedik századról. (Szerk. Erdélyi András), Bp., Tertia K., 235 o., 1200 Ft *Az 1999. júniusban Budapesten tartott Tudomány Világkonferencia előadóival készített interjúk.*

KÉKI Béla: Az írás története. A kezdetektől a nyomdabetűig. Bp., Vince K., 175 o., 1495 Ft

KÖMLŐDI Ferenc: Fénykatedrális. Techno kultúra 2001. Bp., Kávé K., 252 o., 1999 Ft

LEDERER Emma: Egyetemes művelődéstörténet. Bp., Holnap K., 369 o., 1600 Ft

Magyar művelődéstörténet. (Szerk. Kósa László), 2. jav. kiad., Bp., Osiris, 569 o., 3200 Ft (Osiris tankönyvek)

MAGYAR Zoltán: Szent István a néphagyományban. Bp., Osiris, 250 o., 1480 Ft (Osiris könyvtár)

Magyarország a XX. században. (Főszerk. Kollega Tarsoly István), Szekszárd, Babits K., IV. köt. Tudomány. Műszaki és természettudományok. 730 o., 3800 Ft, V. köt. Tudomány. Társadalomtudományok. 688 o., 4200 Ft

MUMFORD, Lewis: A gép mítosza. Bp., Európa K., 336 o., 1100 Ft (Mérleg) *A technika teremtette tudás és jólét az emberiség fejlődésében.*

Nemzet és kultúra. (Szerk. Agócs Sándor), Lakitelek, Antológia K., 88 o., 1250 Ft (Hazai Műhely) *A Kassuth Klubban elhangzott beszélgetés arról, hogy milyen lesz Magyarország 2025-ben.*

Schvarcz Gyula. (Vál. Miru György), Bp., Új Mandátum K., 266 o., 2000 Ft (Magyar Panteon) *Schvarcz Gyula akadémikus (1838-1900) munkásságának bemutatása.*

TÓTH László: Közművelődés-történet. Bp., Ister K., 333 o., 1300 Ft *A (cseh)szlovákiai magyarság művelődéstörténete az 1918-1998 közötti időszakban.*

VAJDA Gábor: Visszaidegenedés. Bp., Püski K., 173 o., 750 Ft *Cikkek, esszék, tanulmányok a 90-es évek jugoszláviai magyar kultúrájáról, a vajdasági magyarok szellemi életéről.*

WOLF, Naomi: A szépség kultusza. Bp., Csokonai K., 364 o., 980 Ft (Artemisz Könyvek) *Tanulmány a női szépségmítoszról, egy újfajta társadalmi jelenségről, mely rabszolgaságba dönti a nőket.*

MŰVÉSZET, MŰVÉSZETTÖRTÉNET

A művészet története. Bp., Magyar Könyvklub, 1. köt. A korai civilizáci-

ók. 212 o., 3590 Ft, 2. köt. A klasszikus ókor. 199 o., 3590 Ft *A spanyolországi Galluch Intézet sorozatának magyar fordítása.*

BALOGH Gyöngyi – KIRÁLY Jenő: „Csak egy nap a világ...” A magyar film műfaj- és stílustörténete, 1929-1936. Bp., Magyar Filmtörtézet, 712 o., 3800 Ft

BELTING, Hans: Kép és kultusz. A kép története a művészet korszaka előtt. Bp., Balassi K., 685 o., 3000 Ft

Beszélgetések Bartókkal. Interjúk, nyilatkozatok 1911-1945. (Összeáll. Wilhelm András), Bp., Kijárat K., 235 o., 980 Ft

BROOK, Peter: Időfonalak. Bp., Európa K., 403 o., 1500 Ft *Visszaemlékezés, vallomás a színházról, a színházművészet nagy kérdéseiről.*

EÖSZÉ László: Örökségünk Kodály. Bp., Osiris, 303 o., 1280 Ft

FEKETE György – SUNYOVSKY Szilvia: A Szent Korona ezer arca. Szentendre, Kairosz K., 246 o., 6800 Ft

GELENCSÉR Rita: Durkó Zsolt. Bp., Mágus K., 32 o., 450 Ft (Magyar zeneszerzők)

GYÓRI Lajos: Magyar fotográfiai név és címtár. Ki-kicsoda a magyar fotóséletben 2000. Bp., Fotóügynökség és Hírszerző Kft., 173 o., 990 Ft

HAJDÚ István: Előbb-utóbb. Rongyszőnyeg az avantgardenak. Bp., Orpheusz K., 237 o., 1280 Ft *Tanulmányok a mai magyar képzőművészeti életéről.*

KARAFIÁTH Judit: Szürrealizmus. Bp., Raabe Klerr K., 159 o., 2480 Ft (Matúra – Izmusok) *Az új könyvsorozat sorozatnyitó kötete.*

KEDVES Tamás: Esztétika. Esztétikai és zeneesztétikai alapismeretek. Bp., Nemzeti Tankvk., 394 o., 3050 Ft

Magyarország építészetének története. (Szerk. Sisa József, Doxa Wiesenson), Bp., Vince K., 367 o., 4495 Ft

MARX György: Jancsó Miklós két és több élete. Életrajzi esszé. Bp., Vince K., 475 o., 2495 Ft

NEMES Károly: A magyar film útja. Bp., Uránusz K., 134 o., 1300 Ft

SIMON Géza Gábor: Magyar jazz-történet. Bp., Magyar Jazzkutatási Társaság, 351 o., 10000 Ft

SIMON Mihály: Összehasonlító magyar fotótörténet. Bp., Magyar

Fotográfiai Múzeum, 291 o., 3200 Ft
(A magyar fotográfia történetéből)

Színházi antológia. XX. század. (Vál. Jákfalvi Magdolna), Bp., Balassi K., 276 o., 1600 Ft (Gondolatok a színházról)

UPOR László: Világszínház az egész. Bp., Palatinus Könyvek, 189 o., 1400 Ft
A francia, angol és amerikai színházak legérdekesebb színházi rendezései.

WICKE, Peter: A szórakoztató zene Mozarttól Madonnáig. Bp., Athenaeum 2000 K., 295 o., 2680 Ft

NÉPRAJZ

A széki hangszeres népzene. (Szerk. Virágvölgyi Márta, Felföldi László), Bp., Planétás K., 461 o., 3900 Ft (Jelenlévő múlt)

„Beszéli a világ, hogy mi magyarok...” Magyar történeti mondák. (Szerk. Landgraf Ildikó), Bp., Magyar Néprajzi Társaság – Európa Folklor Központ, 320 o., 750 Ft

Magyar Néprajz VIII. Társadalom. (Szerk. Paládi-Kovács Attila), Bp., Akad. K., 6586 Ft

MARTIN György: A sárközi-dunamenti táncok mozaikumkincse. Bp., Planétás K., 275 o., 3500 Ft (Jelenlévő múlt)

MARTIN György: Énekes körtánccok. Bp., Planétás K., 219 o., 2200 Ft (Jelenlévő múlt)

NAGY Olga: A mítoszok nem halnak meg. Bp., Holnap K., 239 o., 1200 Ft
Tanulmány a mítoszok fejtéről a különböző korok kultúrájában betöltött szerepükről.

NOVÁK László Ferenc: Kerámia Nagykorösnön. Nagykorös, 192 o., 2133 Ft

Róheim Géza. (Vál. Tóth László), Bp., Új Mandátum K., 253 o., 2000 Ft (Magyar Panteon)

TÍMÁR Sándor: Néptánc – nyelven. A Tímár-módszer alkalmazása a játékra és táncra nevelésben. Bp., Püski K., 192 o., 4480 Ft

Tűzcsiholó + Fire-kindler. Írások a 90 éves Lükő Gábor tiszteletére. (Szerk. Pozsgyi Péter), Bp., Táton Bt., 896 o., 7900 Ft

VARGYAS Lajos: Egy felvidéki falu zenei világa. Bp., Planétás K., 1119 o., 9000 Ft

Változó népi kultúra. Társadalomnéprajzi vizsgálat Havodon (Maros megye). (Szerk. Nagy Olga), Bukarest-Kolozsvár, Kriterion, 459 o., 1400 Ft

VOIGHT Vilmos: Világnak kezdettől fogva. Történeti folklorisztikai tanulmányok. Bp., Universitas K., 368 o., 1680 Ft

NYELVÉSZET

Alkalmazott nyelvészet a magyar nyelv és irodalom tanításában. (Szerk. Galgóczy László), Szeged, JGYTF, 154 o., 728 Ft (A pedagógus-továbbképzés kiskönyvtára)

FÁBIÁN Pál – LŐRINCZE Lajos: Nyelvművelés. 9. jav. kiad., Bp., Nemzeti Tankönyvkiadó, 264 o., 1475 Ft

KIEFER Ferenc: Jelentéselmélet. Bp., Corvina, 381 o., 3800 Ft (Egyetemi Könyvtár. Általános Nyelvészet)

KISS Gábor – PUSZTAI Ferenc: Új szavak, új jelentések 1997-ből. Bp., Tinta K., 182 o., 2240 Ft
A nyelv szókészletének változásáról.

PEDAGÓGIA

„Amikor a népi kollégiumokról valanem kell...” A NÉKOSZ utóélete. Bp., Püski K., 238 o., 1250 Ft
Kardos László a népi kollégiumokról vallott nevelési elvei, pedagógiai kísérletei.

BABITS Mihály: Erkölc és iskola + irodalmi nevelés + A veszedelmes világnézet. Bp., Sola Scriptura, 31 o., 250 Ft
Három esszé a nevelésről.

Bevezetés a pedagógiai kutatás módszereibe. (Szerk. Falus Iván), Bp., Műszaki K., 546 o., 4320 Ft

BENEDEK István: A professzionális intézményvezetés alapjai. Bp., Raabe Klett K., 206 o., 1680 Ft

Klebensberg Kuno. (Vál. T. Kiss Tamás), Bp., Új Mandátum K., 263 o., 2000 Ft
Tanulmányok, visszaemlékezések, dokumentumok.

MIHÁLY Ottó: Az emberi minőség esélyei. Pedagógiai tanulmányok. Bp., OKKER K. Iskolafejlesztési Alap, 486 o., 2500 Ft

SKIERA, Ehrenhard: Egy antropológiai pedagógia alapvonalai. Bp., ELITE TFK, 39 o., 411 Ft

Szociálpedagógia. (Szerk. Kozma Tamás, Tomasz Gábor), Bp., Osiris, 416 o., 2680 Ft
Szövegyűjtemény.

ZRINSZKY László: Iskolaelméletek és iskolai élet. Bp., OKKER K., 255 o., 1490 Ft

POLITIKA, POLITOLÓGIA

A politikatudomány arcai. Tanulmányok. (Szerk. A. Gergely András, Bayer József, Kulcsár Kálmán), Bp., Akad. K., 670 o., 4200 Ft

Beszélő politika. A diszkurzív politikatudomány teoretikus környezete. (Szerk. Szabó Márton), Bp., Józsefvárosi K., 240 o., 1398 Ft
Tanulmányok a politikai retorikáról.

GALLÓ Béla: A túlélés tudománya. Bp., Helikon, 185 o., 1680 Ft (Helikon Universitas. Politológia)
Tanulmánygyűjtemény a nemzetközi politikai viszonyokról.

KENDE Péter: A köztársaság törékeny rendje. Bp., Osiris, 356 o., 1480 Ft
Tanulmányok a politika és etika kapcsolatáról, a kelet-európai nemzetek és az emberek együttélésének lehetőségéről.

Parlamenti választások 1998. Politikai, szociológiai körkép. (Szerk. Böhm Antal, Gazsó Ferenc, Stumpf István, Szoboszlai György), Bp., Századvég K., 707 o., 3360 Ft

PÁLNÉ KOVÁCS Ilona: Regionális politika és közigazgatás. Bp., Dialóg Campus K., 282 o., 2980 Ft (Dialóg Campus szakkönyvek. Területi és telepítési kutatások)

Politika és társadalom, 1989-1998. (Szerk. Kulcsár Kálmán), Bp., MTA, 189 o., 560 Ft (Magyarország az ezredfordulón. Műhelytanulmányok.)

Rendszerváltás és kommunikáció. (Szerk. Sárközy Errika), Bp., Osiris K. – Erasmus Közéleti Kommunikációs Int., 233 o., 1480 Ft
Az 1999. márc. 25-26-án Balatonföldváron megrendezett konferencia tanulmányai.

SARTORI, Giovanni: Demokrácia. Bp., Osiris, 266 o., 2280 Ft (Osiris tankönyvek)

Stratégiai emberi erőforrás menedzsment. Bp., Közgazd. és jogi K., 357 o., 3584 Ft

SZABÓ Iván: Töprengések pentonban. Beszédék, cikkek, interjúk, szemelvények 1989-99. Bp., Magyar Hiv. Közlönykiadó, 360 o., 2800 Ft

TELEKI Pál: Válogatott politikai íráskor és beszéd. Bp., Osiris, 565 o., 2480 Ft (Millenniumi magyar történelem. Politikai gondolkodók.)

Területfejlesztés és közigazgatás-szervezés. (Összeáll. Horváth Gyula, Pálné Kovács Ilona), Bp., MTA, 245 o., 700 Ft (Magyarország az ezredfordulón IV. A területfejlesztési program tudományos alapozása.)

PSZICHOLÓGIA, SZOCIÁLPSZICHOLÓGIA

A megismerés kutatás útjai. (Szerk. Pléh Csaba, Kampis György, Csányi Vilmos), Bp., Akad. K., 247 o., 1480 Ft

CSABAI Márta – ERŐS Ferenc: Testhatárok és énhatárok. Bp., Józsefvárosi Műhely, 159 o., 1198 Ft
A személyes identitás megerősödésének társadalmi következménye.

CSÁNYI Vilmos: Az emberi természet. Humánélettudományok. Bp., Vince K., 308 o., 1695 Ft (Tudomány-egyetem)
Az emberi viselkedés természettudományos vizsgálata.

JUNG, Carl Gustav: Beszélgetések és interjúk. Bp., Kossuth K., 425 o., 2490 Ft

Mentálhigiéné. (Szerk. Bagdy Emőke) Bp., Animula K., 232 o., 1800 Ft
Tanulmányok, módszertani útmutatók a mentálhigiénés képzéssel foglalkozók részére.

PATAKI Ferenc: Rendszerváltók és bűnbakok. Bp., Osiris, 187 o., 1500 Ft
Tanulmánykötet az átmenet időszakának társadalomlélektani hatásáról.

PLÉH Csaba: A lélektan története. Bp., Osiris, 618 o., 3200 Ft (Osiris tankönyvek)

POLCZ Alaine: Világjáték. Bp., Pont K., 161 o., 1260 Ft
A játék mint diagnosztikai módszer a személyiség alakulásában.

Pszichoterapiai vadmecum. (Szerk. Szakács Ferenc), Bp., Animula K., 1. köt. Elmélet, módszertan. 2. köt. Képzés, kutatás, alkalmazás, esettanulmányok. 243 o., 2800 Ft

SEKULER, Robert – BLAKE, Randolph: Észlelés. Bp., Osiris, 618 o., 3500 Ft

Szondi Lipót. (Vál. Gyöngyösiné Kiss Enikő), Bp., Új Mandátum K., 186 o., 1800 Ft (Magyar Panteon)

SZOCIOLÓGIA, SZOCIÓGRÁFIA

A magyarországi romák. (Szerk. Kemény István), Bp., Útmutató K., 128 o., 390 Ft (Változó világ)

BORECKZY Ágnes: Magyarországi családváltozatok 1910-1990. Bp., ELITE TFK, 33 o., 485 Ft

GERGELY Gizella, Cs: Asszonyi helytállás Székelyföldön. Bp., Magyar Napló, 244 o., 1480 Ft

GOFFMAN, Erving: Az én bemutatása a mindennapi életben. Bp., Thalassa Alapítvány – Pólya K., 222 o., 1320 Ft

KAPITÁNY Ágnes – KAPITÁNY Gábor: Látható és láthatatlan világok az ezredfordulón. Bp., Új Mandátum K., 268 o., 1580 Ft
A rendszerváltás éveinek új fogalmai, az életmódváltozással együtt járó új szimbólumok megjelenése.

LEVELEKI Magdolna: A bomlás virágai. Veszprém, Veszprémi Egy. K., 108 o., 800 Ft
Tanulmányok Magyarország gazdasági, társadalmi átalakulásáról, a gazdasági élet szereplőiről.

Mannheim Károly. (Vál. Felkai Gábor), Bp., Új Mandátum K., 353 o., 2000 Ft (Magyar Panteon)

Minden másképp van. Társadalomismereti tankönyv. (Szerk. Csáki Anikó, Ligeti György), Bp., Új Mandátum K., 220 o., 1380 Ft
Szempontok a társadalmi jelenségek megismeréséhez.

MOKSONY Ferenc: Gondolatok és adatok. Társadalomtudományi elméletek empirikus ellenőrzése. Bp., Osiris, 225 o., 2480 Ft (Osiris tankönyvek)

Olvasókönyv a szociológia történetéhez. Bp., Új Mandátum K., (Nagyfűtés) 2. köt. Szociológiai irányzatok a XX. században. 664 o., 2680 Ft

PETRUSÁN György – MARTYIN Emília – KOZMA Mihály: A magyarországi románok. Bp., Útmutató K., 128 o., 390 Ft (Változó világ)

RÁKOS Péter: Nemzeti jelleg, a miénk és a másoké. Pozsony, Kalligram K., 175 o., 1100 Ft
A nemzetkarakterológiáról – sztereotípiák nélkül.

SZÁNTÓ Zoltán: A társadalom cselekvés mechanizmusa. Bp., Aula K., 185 o., 1490 Ft

SZÉMAN Zsuzsanna – HARSÁNYI László: Halak és hálók. (Kapcsolatok a helyi szociálpolitikában). Bp., Nonprofit Kutatócsoport – MTA Szociológiai Kutatóintézet, 185 o., 950 Ft
Szociológiai vizsgálat az önkormányzatok, jóléti intézmények, civil szervezetek kapcsolatáról.

Szociológiai irányzatok a XX. sz. elejéig. (Szerk. Felkai Gábor, Némedi Dénes, Somlai Péter), Bp., Új Mandátum K., (Nagyfűtés) Szöveggyűjtemény.

Társadalmi átalakulás és ifjúság. (Szerk. Gábor Kálmán), Szeged, Belvedere Meridionale, 291 o., 1400 Ft (Ifjúsági korszakváltás)

Társadalmi helyzetkép. (Szerk. Bukodi Erzsébet, Falussy Béla), Bp., KSH, 107 o., 1500 Ft
Statistikai körkép a Magyarországon lejáró társadalmi folyamatokról.

Társadalmi kommunikáció. (Szerk. Béres István, I. Iorányi Özséb), Bp., Osiris, 415 o., 2600 Ft (Osiris tankönyvek)

UTASI Ágnes: Középosztály kapcsolatok. Bp., Új Mandátum K., 211 o., 1380 Ft

VÁSÁRHELYI Mária: Újságírók, sajtómunkások, napszámok. Bp., Új Mandátum K., 148 o., 980 Ft
Elemzés az újságíró társadalomról és az újságíró pálya sajátosságairól.

TÖRTÉNELEM

ÁGOSTON Gábor – HERMANN Róbert: Magyarország története 100+1 tételben. Bp., Ister K., 287 o., 1800 Ft

BERTÉNYI Iván: Szent István és öröksége. Magyarország története az államalapítástól a rendiség kialakulásáig (1000-1440). Bp., Vince K., 213 o., 1495 Ft (Tudomány-egyetem)

BETHLEN István: Válogatott politikai írások és beszédek. Bp., Osiris, 461 o., 2280 Ft (Millenniumi magyar történelem. Politikai gondolkodók.)

FÖGLEIN Gizella: Nemzetiség vagy kisebbség? Bp., Ister K., 151 o., 980 Ft

A magyarországi nemzetiségek 1945-1993 közötti időszakának története.

GERGELY Jenő: A pápaság története. Bp., Kossuth K., 358 o., 5990 Ft

GERGELY Jenő: A trianoni Magyarország 1918-1945. Bp., Vince K., 207 o., 1495 Ft

KLANICZAY Gábor: Az uralkodók szentsége a középkorban. Bp., Balassi K., 372 o., 1800 Ft
A magyar szent királyok kultuszának története.

KOMORÓCZY Géza: Holocaust. Bp., Osiris, 182 o., 1500 Ft

KOSÁRY Domokos: Bevezetés Magyarország történetének forrásaiba és irodalmába. Bp., Osiris, 362 o., 2980 Ft 1. köt. Könyvtárak és bibliográfiák.
A 20 kötetesre tervezett összefoglaló mű első kötet.

KOSÁRY Domokos: Magyarország és a nemzetközi politika 1848-1849-ben. Bp., Historia – MTA Történettudományi Intézete 348 o., 980 Ft

KRISTÓ Gyula: Írások Szent Istvánról és koráról. Szeged, Szegedi Középkorász Műhely, 229 o., 1400 Ft

Magyar történeti szöveggyűjtemény, 1914-1999. (Szerk. Romsics Ignác), Forrásdokumentáció a szerző Magyarországi története a XX. sz.-ban c. művéhez.

MAKK Ferenc: A tizenkettedik század története. Bp., Pannonica K., 223 o., 1690 Ft (Magyar századok)

MARKÓ László: A magyar állam fömeltóságai Szent Istvántól napjainkig. Bp., Magyar Könyvklub, 329 o., 2490 Ft

Mitológia és humanitás. Tanulmányok Kerényi Károly 100. születésnapjára. (Szerk. Szilágyi János György), Bp., Osiris, 283 o., 1480 Ft (Osiris könyvtár. Történelem.)

ORWELL, George: Hódolat Katalóniának. Bp., Cartafilus K., 360 o., 1800 Ft
Napló, tudósítás Orwell spanyol polgárháborúban (1936-39) töltött éveiről.

Romlás és reménység. (Szerk. Kurucz Gyula), Bp., Kortárs K., Magyarok Világszövetsége, 261 o., 2000 Ft
Tanulmányok a honfoglalástól a rendszerváltásig eltelt időszak egy-egy sorsforduló eseményéről.

SZILÁGYI Ákos: Borisz Sztár és a sztárevicsek. Bp., Helikon K., 533 o., 1950 Ft
A 90-es évek Oroszországának belpolitikai viszonyairól.

VÁRKONYI Ágnes, R.: Három évszázad Magyarország történetében 1526-1790. Bp., Korona K., 248 o., 2450 Ft, 1. köt. A megosztottság évszázada 1526-1606.

VISY Zsolt: A ripa Pannonica Magyarországon. Bp., Akad. K., 290 o., 3200 Ft
Adattár a Dunántúli római kori régészeti emlékeiről.

YERUSALMI, Josef Hayim: Záchor. Zsidó történelem és zsidó emlékezet. Bp., Osiris, 158 o., 1280 Ft (Osiris könyvtár. Judaica.)

VALLÁS

BALTHASAR, Hans Urs von. A három nap teológiája – Mysterium Paschale. Bp., Osiris, 258 o., 1480 Ft (Osiris könyvtár. Vallástörténelem.)
Teológiai tételek újabb elemzése.

Egyház és kommunikáció. (Szerk. Hamp Gábor, Szöllősy Ágnes), Bp., Balassi K., Magyar Pax Romana Fórum, 129 o., 1200 Ft

FERGUSON, Everett: A kereszténység bölcsője. Bp., Osiris, 539 o., 2780 Ft

HARTLEY, Edmund: A katolizmus. Bp., Kossuth K., 131 o., 998 Ft (Vallások világa)

KLAUSNER, Joseph: Jézus élete, tanítása és korának viszonyai a zsidó, görög és római források alapján. Bp., Hasonmás K., Logos K., 391 o., 2500 Ft (Historia diaszpora)

KOLAKOWSKI, Leszek: Isten nem adósnak semmivel. Bp., Európa K., 375 o., 2200 Ft

Vallásfilozófiai viták elemzése, az alapkérdések eredeti, újszerű megközelítésével.

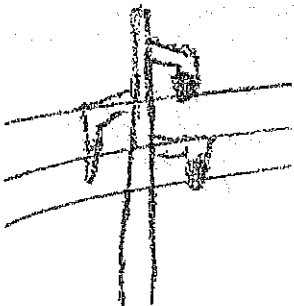
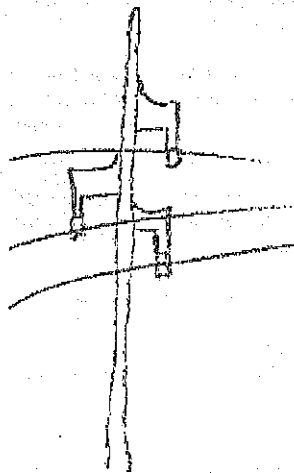
PUSKÁS Ildikó: Lélek a körforgásban. A hinduizmus születése. Bp., Balassi K., 335 o., 1800 Ft

RED, Gerhard von: Az Ószövetség teológiája. Bp., Osiris, 1 köt. Izrael történeti hagyományának teológiája. 389 o., 2480 Ft

ROBINSON, Danielle: Az iszlám. Bp., Kossuth K., 117 o., 998 Ft (Vallások világa)

STARR-GLASS, David: A judaizmus. Bp., Kossuth K., 119 o., 998 Ft (Vallások világa)

A válogatás a KMK Könyvtárellátó könyvgyűjtemény, a székesfehérvári Úde Színi- és a Hermész-díjjal kitüntetett Bibliofil Kft. Vajda János könyvesboltok kft-álata alapján készült.

A KULTURÁLIS KÖZPONTOK ORSZÁGOS SZÖVETSÉGÉNEK KÖZHASZNÚSÁGI JELENTÉSE

1. 1999. ÉVI SZAKMAI TEVÉKENYSÉGE

A Szövetségnek jelenleg 48 tagintézménye van, a Kulturális Központok Országos Szövetsége felhasználva a nagyságából és sokrétű szakmai tevékenységéből adódó lehetőségeket, segítséget kíván nyújtani az egész szakmát érintő kérdésekben. Több alkalommal hallattuk hangunkat az országos sajtóban, valamint segítséget próbálunk nyújtani a kistéleplülési közművelődés feltételeinek megteremtéséhez.

A KKOSZ 1999-ben a meglévő hat munkacsoportot további kettővel egészítette ki. Ennek megfelelően az alábbi munkacsoportok működését vállalta fel a Szövetség 1999-ben:

- Műszaki munkacsoport
- Gazdasági munkacsoport
- Igazgatói műhely
- Fesztivál munkacsoport
- Információs munkacsoport
- Műsorszervezői munkacsoport
- Közösségek munkacsoport
- Képzés munkacsoport

A munkacsoportok megbeszélésein a kultúra, a közművelődés különböző szakterületeit képviselő szakemberek vettek részt, akik munkájukat egész évben folyamatosan végezték. A munkacsoportok működésének hatékonyságát növelte, hogy neves szakembereket sikerült meghívunk tanácskozásainkra.

A kapott támogatások lehetőséget teremtettek arra, hogy 1999. szeptemberétől egy állandó – igaz csak félállású – munkatárs segítse a Szövetség mindennapos munkáját.

Bárdos Ferenc
elnök

2. PÉNZÜGYI BESZÁMOLÓ 1999.

Bevételek összesen:	2.000.401,- Ft
Tagdíjbevétel (1998, 1999, 2000 évi)	1.220.000,- Ft
Kamat bevétel	152.901,- Ft
NKÖM támogatás	300.000,- Ft
Központi költségvetési támogatás	300.000,- Ft
Szakmai továbbképzés hozzájárulás	27.500,- Ft
Kiadásokra:	1.480.571,- Ft
Személyi jellegű	158.348,- Ft
TB járulék	10.692,- Ft
Munkacsoportok étkezési költség	542.793,- Ft
Munkacsoportok szállás költség	287.002,- Ft
Szállítás	26.097,- Ft
Továbbképzés	110.000,- Ft
Postaköltség, fénymásolás, irodaszer	63.586,- Ft
Egyéb kiadás	33.290,- Ft
Tárgyi eszköz beszerzés (számítógép, szoftver)	248.750,- Ft

A Szövetségnek készlete, értékpapírja nincs, vállalkozási tevékenységet nem végez. A vezető tisztségviselők személyi, illetve természetbeni juttatásban nem részesültek.

A támogatási összegek felhasználásáról a pályázatokban megjelölt módon és időben elszámolt.

HÍREK, FELHÍVÁS

A Magyar Népművelők Egyesületének Országos Vándorgyűlését 2000. október 26-28-ig tartják Székesfehérváron.

Az Oktatási és Szakképzési Osztály tájékoztatója a szakmai vizsgákról.

A Magyar Művelődési Intézet az állam által elismert szakmai vizsgáztatásokkal kapcsolatos hatósági jogkörét az Oktatási és Szakképzési Osztályon keresztül gyakorolja. A 2/1996.MKM rendelet értelmében három kulturális ágazati – az Országos Képzési Jegyzékben szereplő –, szakma vizsgabizottságát működtethetjük:

- Közművelődési szakember (közép- és felsőfok)
- Kulturális menedzser (felsőfok)
- Népijáték és kismesterségek oktatója (felsőfok).

Az Oktatási és Szakképzési Osztályon a rendelet megjelenése óta

617 Közművelődési szakember és

442 Népijáték és kismesterségek oktatója szakmai végzettséget igazoló Bizonyítványt állítottunk ki. A szakmai vizsgáztatások előkészítését és lebonyolítását H. Kovács Éva vezetésével Csurainé Páter Tünde és Kovács Edit végzi.